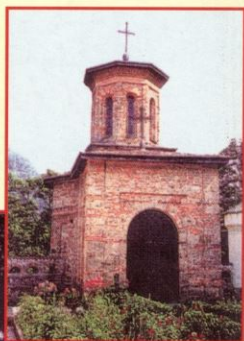
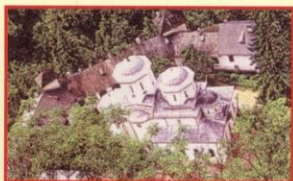

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

DECEMBRIE 2001

Leganza

*Vine un moment
când îți dorești mai mult*

Îi privești **silueta zveltă**
ce se pierde în linia orizontului?

Observi cu câtă **distincție** parcurge kilometri de șosea
umbrind orice alt concurent?

Poate fi a ta.

Este momentul să-ți **îndeplinești visul.**

Pentru că Leganza este rafinamentul stilului căutat de oricine își dorește mai mult.

CERTIFICAT
DE CALITATE
ISO 9002

3 ANI
GARANȚIE SAU
100.000 KM

24 ore
asistență tehnică rutieră

Telefonul clientului: 051.41.77.99
www.daewooauto.ro

DAEWOO
AUTOMOBILE ROMANIA

magazin istoric

Anul XXXIV – serie nouă – nr. 12 (417)
decembrie 2001

<http://www.itcnet.ro/history/magazin.htm>
e-mail: mistoric @ itcnet.ro

1 Mănăstirea Tismana, locul unde a fost ascuns tezaurul Băncii Naționale a României în anul 1944. În rândul de sus: intrarea în Biserica mănăstirii (stânga), vedere de sus a acesteia și Biserica paraclis (sec. XVII); mijloc: intrarea în mănăstirea Tismana, ctitorie din sec. XIV; vedere aeriană a sfântului lăcaș

3 Franz Xavier Knapp, *Ho-rezu*; planșă din *Album al porturilor istorice române*, conceput de G. Asăki și desenat de A.G. Asăki, Iași, Institutul Albinei, 1871. Curtean și arcaș din timpul lui Alexandru cel Bun (1400-1432); logofătul Ion Tăutu și jupâneasa lui, planșă din același album, după o frescă din veacul XV din biserica Bălinești; intrarea lui Mavrogheni în București la 1786, acvaforte colorată, sec. XVIII

4 Isabela Catolica – aici prezentând *Libro de Horas* Fecioarei cu pruncul, manuscris din secolul XV – a încheiat procesul de Reconquistă. Pentru păstrarea purității catolice a unei populații ce suferise puternice influențe arabe și mozaice, avea să se înființeze Inchiziția, o instituție a terorii

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEL**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
DINU C. GIURESCU,
membru corespondent
al Academiei Române

Redactor-șef:

Dorin Matei

Secretar general de redacție:

Florentina Dolghin

Redactori:

Ioan Lăcustă,

Theo Stănescu-Stanciu,

Marian Ștefan

Secretar de redacție

și macheta artistică:

Theodor Lănos

Director economic:

Doina Pascu

Documentare:

Mădălina Geambașu

Corectura:

Georgeta Apreoteșci,

Constanța Avram

Secretariat:

Floarea Dragne,

Tudora Petre

Difuzare:

Constantin Mușat

Consilieri:

Ioana Ursu,

Radu Ion Popescu,

Haralambie Voicilăș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau Intrarea Dr. Alexandru Marcovici (fostă
Victor Eftimiu), etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1,
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 70711. Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București,
director general Dumitru Constantinescu;
director comercial M. Vlădeanu; director
M. Soare

SUMAR

decembrie

2001

PRIVEȘTE ÎNAPOI,
CA SĂ PĂȘEȘTI
ÎNAINTE

4 Principiile lui
Wilson, fără
legitimatie

AL. VAIDA VOEVOD

5 Cartea cărților de
istorie

*Tratatul de istoria
românilor*

D. BERINDEI

8 Pelerinaj cu
sufletul

*Prin Bucovina și
Transilvania*

M. BIBESCU

12 Tot Banatu-i... pe
jumate

*La Conferința de Pace
de la Paris, din
1919-1920*

C. BREDICEANU

17 O clipă de glorie

*Misiunea aviatorului
Vasile Niculescu la Blaj*

V. AVRAM

21 Între hlamidă și
scutece

Regina Maria mamă

M.-D. TÎRNĂ

EVENIMENT

25 Acasă la Golești

M. ȘTEFAN

26 Peștera lui Ali
Baba

*Evacuarea tezaurului
B.N.R. la Tismana,
în 1944*

C. PĂUNESCU,
M. ȘTEFAN

33 Sămănătorul de
cultură

V. RÂPEANU

38 Tăiem și
publicăm

*Cum și-a tipărit Grigore
Gafencu cartea în
Elveția*

C. CHINEZU

HOOVER
INSTITUTION

42 Trei semnături
pe o speranță

*Gr. Niculescu-Buzești –
mandatarul celor trei
partide istorice*

L. COSOVANU

CHIPURI ȘI DESTINE

43 Sfinx prin
labirintul bizantin
Iuliu Maniu

C. XENI

48 Scurt sejur la
Lubianka
*György Lukács anchetat
de NKVD*

A.S. STÎKALIN,
V.T. SEREDA

53 David cel
inteligent contra
Goliat cel dezinformat
Mossad

G. THOMAS

57 Trăsnet din
neant
*Teroare și terorism cu
Inchiziția*

V. IONESCU

60 Zvon cu bombe
*O tentativă de asasinare
a lui Nicolae Titulescu*
D. HÎNCU

67 A noua ediție a
Simpozionului de
istorie și civilizație
bancară „Cristian
Popișteanu“

RUBRICI

13; 16 Amprente
în timp
Fotografii de la cititori

47 Pentru biblioteca
dumneavoastră

62 În București,
acum 50 ani
I. LĂCUSTĂ

65; 66
Rebus; Blitz...
Concurs; Dialog

PREA DEPARTE DE PRINCIPIILE LUI WILSON

Cât de dureros a fost pentru noi, naționalitățile care ne-am considerat și numit întotdeauna „națiune”, să fim considerați și tratați din partea puterii de stat drept naționalități. De la întemeierea creștinismului multe spirite geniale au luptat pentru propășirea omenirii și mulți au încercat să definească bazele de muncă pentru binele și progresul întregii omeniri.

Și dacă au fost spirite care în evul vechi și după întemeierea creștinismului au aflat calea adevărată, propagând adevăratele principii ducătoare la scop, aceștia n-au avut putința să pună în aplicare practică principiile ce le profesau. E meritul lui Wilson că, în cunoscutele lui puncte, a dat expresie acelor principii și le-a cristalizat, așa că nu se vor mai putea falsifica niciodată. Dacă omenirea va izbuti să realizeze, să înfăptuiască aceste principii, atunci de la întemeierea creștinismului încoace n-a fost un eveniment mai însemnat ca acesta pentru omenire...

Noi, reprezentanții micilor națiuni, am așteptat cu nerăbdare atitudinea cercurilor conducătoare ale monarhiei față de aceste puncte, și națiunile nemaghiare au primit cu nespusă bucurie știrea că oficiul de externe al monarhiei a înaintat la Washington propunerea de pace, căci astfel s-a recunoscut oficial, atât din partea reprezentanței noastre externe, cât și din partea guvernului și partidelor maghiare, că noi de acum nu mai suntem naționalități, ci națiuni.

Cunoaștem mărirea vremurilor prin care trecem; cunoaștem că aceste probleme mari nu le putem trata conduși de egoism. Cunoaștem adevărul, care iese la iveală într-unul dintre punctele lui Wilson, că nu trebuie să lăsăm terenul urii, egoismului, când se tratează aceste probleme a căror rezolvare reală și serioasă se

AL. VAIDA VOIEVOD

poate face numai cu ajutorul deplinei sincerități...

Problema noastră nu e altceva decât o latură a democrației; doar adevărata democrație nicăieri în lume nu se poate înfăptui fără de a se soluționa chestiunile naționale, pentru că numai pe baze naționale și în cadre naționale e cu putință o dezvoltare în direcția normală a acestei consolidări...

Singura cale, însă, e cea a deplinei sincerități, a deplinei recunoașteri, a acceptării bazelor cu adevărat democratice, cu adevărat creștine, cu adevărat wilsoniene. Și atunci, când cu drepturi egale fiind, ne vom

întâlni ca națiuni egale, vom putea să ne întindem mâna și pentru viitor, dar între oprimatori și oprimați de când e lumea n-au putut să fie raporturi sincere. Trebuie să îndem, așadar, ca să fim toți cu drepturi și ranguri egale și liberi. Nu-i nevoie de discuții lungi în acest scop, ci e de ajuns să se dea posibilitatea fiecărei națiuni din Ungaria de a-și întemeia organizația națională, ca să aveți cu cine să intrați în discuție, nu în cadrele strâmte ale acestei țări, pentru că această problemă nu o vor rezolva acei politicieni cu vederi strâmte, care cu atâta predilecție se numeau „bărbați de stat”; această problemă e acum internațională, e chestia de onoare a omenirii, care trebuie cinstită rezolvată. Și să știți că nu persoana mea neînsemnată, ci națiunea română întregită a vorbit prin mine și că, în aceste clipe istorice, fiecare român simte la fel cu mine și inima fiecărui român e pătrunsă de aceleași sentimente, dorințe și speranțe, cărora eu le-am dat expresie!

(Declarație rostită la 5/18 octombrie 1918, în Parlamentul de la Budapesta, publicată în 1918 la români. Documentele Unirii, vol. VII, Editura Științifică și Enciclopedică, 1989)

ISTORIA ROMÂNILOR - TRATATUL AȘTEPTAT

Academician DAN BERINDEI,

Președintele Secției de Științe Istorice și Arheologie a Academiei Române

„Românii au trebuință astăzi – scria Nicolae Bălcescu în 1845, dar cât de actuale sunt încă cuvintele sale! – să se întemeieze în patriotism și curaj și să câștige statonerie în caracter.“ El sugera și calea care trebuia urmată: „Aceste rezultate, nota el, credem că s-ar dobândi când ei ar avea o bună istorie națională și când aceasta ar fi îndestul de răspândită.“ Cu multă luciditate, clarviziune și iubire de națiune, Bălcescu descria foloasele unei istorii naționale: „Privind la acel șir de veacuri, în care părinții noștri au trăit și la chipul cu care ei s-au purtat în viața lor soțială, noi am căuta să ne dobândim virtuțile lor și să ne ferim de greșelile în care au picat. Am părăsi prin urmare acel duh de partidă și de ambiție mârșavă. Am scăpa de acele temeri de nimic și d-acele nădejdi deșarte. Am dobândi adevăratele prințipe care trebuie să ne povățuiască în viața soțială ca să ne putem mântui. Istoria încă ne-ar arăta că părinții noștri se aflară în vremi cu mult mai grele decât acele în care ne aflăm noi acum.“

A trecut de atunci peste un veac și jumătate, dar vorbele lui Bălcescu își păstrează și în noul mileniu în care am intrat întreaga încărcătură. „O bună istorie națională“ poate și astăzi să ne ajute pe greul drum al tranziției noastre, să ne clarifice față de noi înșine!

De sute de ani, a fost înregistrată tendința realizării unor ample lucrări, care să cuprindă întregul proces de devenire istorică a țărilor române, înfățișat de obicei în mai largul cuprins al istoriei neamului. Invocarea originii romane și a unității românilor, indiferent de răspândirea lor geografică, a reprezentat, de la Ureche încoace, numitorul comun al cronicilor și apoi al primei lucrări de sinteză, datorată lui Cantemir – *Hronicul vechimei a romano-moldovlahilor* – și al lucrărilor de istorie ale corifeilor Școlii ardelen. Cel dintâi istoric modern care a avut curajul de a începe realizarea unei sinteze larg cuprinzătoare a istoriei întregului neam, inclusiv romanitatea sud-dunăreană,

a fost tânărul Kogălniceanu, student în acea vreme la Berlin. A urmat apoi, spre sfârșitul celei de-a doua jumătăți a

Gânditorul de la Hamangia

veacului al XIX-lea, Alexandru D. Xenopol, autor al *Istoriei românilor din Dacia traiană*, amplă lucrare, care a cunoscut trei ediții (a patra ediție este în curs de apariție la Editura Enciclopedică, de un număr de ani). Dorind să se adreseze și lumii savante de peste hotare, Xenopol a întocmit și o microsinteză în două volume a acestei lucrări, în limba franceză.

În secolul trecut, prodigiosul Nicolae Iorga a întocmit mai mult sinteze ale istoriei naționale, cea dintâi – *Istoria poporului român* – apărând în limba germană (iar în perioada interbelică și în traducere românească), în cadrul prestigioasei colecții îngrijite de marele istoric german Karl Lamprecht, iar ultima, adevărată lucrare-

Decebal

Iancu de Hunedoara

Vlad Tepeș

Ștefan cel Mare

testament, încheiată cu câțiva ani înaintea morții sale năpraznice, a fost *Istoria românilor*, a cărei ediție franceză – integrală, dar încheiată abia în 1945 – a purtat titlul mai cuprinzător *Histoire des Roumains et de la romanité orientale*. În ultimele decenii ale celei dintâi jumătăți a secolului al XX-lea, Constantin C. Giurescu a elaborat, la rândul său, o *Istorie a românilor*, în trei volume, oprindu-se în 1921. În paralel, a fost autorul unei sinteze într-un volum, care a cunoscut multe ediții. Această sinteză amplă a lui Constantin C. Giurescu a cunoscut un deosebit succes editorial, un număr de ediții într-un interval scurt, având și meritul unei deosebite accesibilități, datorat construcției ei metodice și deosebit de clare.

Periada totalitară comunistă a fost inaugurată prin mult discutata *Istorie a României* a lui Mihail Roller, de fapt mai degrabă un manual de școală medie, în care valorile naționale au fost brutal răsturnate. După înlăturarea lui Roller din poziția sa dominantă, a început să fie elaborată o *Istorie a României*, care urma să cuprindă șase volume, din care au apărut efectiv patru. Cel de-al cincilea, finalizat, n-a putut să fie publicat din pricina capitolului consacrat unirii Basarabiei cu România. Volumele III și IV au apărut în ambianța creată de

Declarația din aprilie 1964, ceea ce a îngăduit redactarea lor într-o atmosferă ceva mai relaxată și, în orice caz, s-a asistat la o „reabilitare” a marilor personalități ale trecutului, pe care manualul lui Roller le „stigmatizase”. În perioada pregătirii Congresului Internațional de Științe Istorice, desfășurat în 1980 la București, s-a inițiat apariția unei noi ediții, complete, a *Istoriei României*, dar ea n-a putut fi realizată, de la cel dintâi volum intervenind imixtiuni ale factorului politic, pe care istoricii profesioniști nu le-au putut accepta.

După 22 decembrie 1989, chiar în condițiile deplinei libertăți a cuvântului și a opiniilor, s-a ajuns, la un moment dat, la o nedreaptă condamnare în bloc a activității historiografice din perioada totalitară, neținându-se seama de activitatea profesională a celei mai mari părți a istoricilor, ca și de rezultatele importante „neideologice” care au fost obținute și mai ales de importanta creștere a volumului informațiilor, a izvoarelor istorice, a rezultatelor săpăturilor și descoperirilor arheologice, care au îngăduit elaborarea unor lucrări de înalt nivel. În consecință, s-a impus, mai mult ca oricând, necesitatea unei lucrări-bilanț, în care să se facă demarcarea clară între încărcătura „partinică” – mai ales din ultimul deceniu al dictaturii ceaușiste – care tre-

buie înlăturată, și rezultatele importante, care au intrat în zestrea istoriografiei române și care își au locul în ansamblul dezvoltării seculare a istoriografiei române. Totodată, această lucrare ar urma să înfățișeze stadiul general al evoluției istoriografiei în diversele perioade și momente ale istoriei naționale, în temeiul dezvoltării istoriografiei din secolul XIX și până astăzi.

Inițiativa a fost luată de Academia Română, prin Secția de Științe Istорice, care de o jumătate de deceniu s-a angajat în înfăptuirea unui proiect de însemnătate majoră, un nou tratat de *Istoria românilor*. În dezbaterile secției a stat titlul ce trebuia dat proiectului, majoritatea opțiunilor membrilor ei orientându-se spre *istoria românilor* și minoritatea spre *istoria României*, cea dintâi denumire fiind adoptată. Tratatul se înscrie pe linia tradițională a sintezelor istorice, dar, în același timp, el va înfățișa națiunii, la acest început de mileniu, stadiul în care se găsește istoriografia românească, ca și corelările de istorie universală. Cuprinzând bibliografii privind istoriografia fundamentală a problemelor abordate, bogat ilustrate, volumele noului tratat se adresează neîndoienic specialiștilor, dar, totodată, unui public intelectual larg, de fapt tuturor românilor.

Istoria românilor urmează să cuprindă, în final, 11 vo-

lume, zece dintre ele înfățișând, într-o succesiune cronologică, istoria națională, iar ultimul fiind un volum în care va fi examinată evoluția istorică a istoriografiei românești. În momentul de față se găsesc sub tipar patru volume, care vor apărea până la sfârșitul acestui an, în 2002 urmând alte patru. În primele patru volume este cuprinsă istoria românilor până la începutul secolului al XVII-lea. Expunerea va ajunge în celelalte patru până la 30 decembrie 1947. În perioada următoare, vor fi elaborate încă două volume, cel dintâi consacrat perioadei totalitare comuniste, iar cel de-al doilea evoluției României de la 22 decembrie 1989 și până la așteptata ei integrare în structurile europene, el urmând să apară către 2010, moment în care va exista și o suficientă distanțare cronologică, îngăduind o *abordare istorică și nu politică*, lucru care se dorește a fi realizat și în ceea ce privește volumul IX.

Nădăjduim că apariția *Istoriei românilor* va reprezenta un moment important al timpurilor noastre postdecembriste și că lucrarea va fi de folos în opera atât de necesară a normalizării evoluției națiunii române. Viitorul trebuie întemeiat pe experiența trecutului. Lipsiți de istorie, pierzându-ne identitatea, riscăm să nu ne mai putem îndeplini fireasca menire de fii ai României. ■

Mihai Viteazul

Constantin Brâncoveanu

Alexandru Ioan Cuza

Carol I

DIN BUCOVINA

evocări de locuri, oameni, monumente din cele două provincii românești, care, în 1918, împreună cu Basarabia, se uniseră cu România. Am selectat câteva fragmente – pe care le prezentăm în versiunea doamnei Beatrice Kiseleff – privind amintirea lui Ștefan cel Mare, păstrată cu sfințenie în secolele ce-au trecut de la moartea sa și însemnări despre climatul moral și sufletească în care s-au format luptătorii naționali din Transilvania,

între care și Iuliu Maniu. Titlul și subtitlurile aparțin redacției; întreruperile de text nu le-am mai marcat prin trei puncte.

ȘI TRANSILVANIA

MARTHA BIBESCU

Albastrul unic al Voronețului

Parcurs, pentru a doua oară, în decurs de un an, aceste văi fortificate unde se ascund singurele surse de emoții noi, singurele comori de frumusețe din Europa: bisericile pictate ale lui Ștefan cel Mare.

Deși Bucovina se află la altitudine, munții săi nu sunt prea înalți, dar sunt rotunjiți în apropierea norilor, după cum se zice, de mângâierea mâinii lui Dumnezeu. Nu sunt împăduriți, arborii doar se preumblă pe ei. Pentru că acești copaci sunt adevărate personaje: ermiți, sfinți strâns în grup sau

adunați în procesiuni, urmează creștele și toți sunt călugări pentru că toți sunt brazieri.

Profilându-se pe nesfârșitul cer senin sau pe iarba scurtă și pură, ridicându-se din zăpada mai diafană decât roua, acești brazieri întunecați se aseamănă cu îmbrăcămintea bărbaților și femeilor, păstori păzindu-și

turmele, îmbrăcați în blană de miel, Blană de miel albă și lână neagră, asta-i toată Bucovina. Puritate și austeritate, un etern doliu al poporului după Ștefan: culorile îi aparțin lui Dumnezeu. Albastrul este al Lui, împerecheat cu verde la Mănăstirea Voroneț, unde ajungem după ce am trecut prin vadul Moldovei, râul sfânt al cărui nume îl poartă ținutul Moldovei. Este o apă bătaioasă care aruncă străfulgerări. O incintă fortificată, o poartă și încă o poartă se deschid pe o pajiște pătrată.

Nu-ți vine să-ți crezi ochilor, apoi te înfiori: ce nesăbuire să expui astfel asemenea miniaturi! Instinctul te-ndeamnă să închizi imediat cartea și să o ascunzi. Dar atunci începe magia. Părem niște pitici la picioarele acestor pagini, în care toate culorile întonează un imn măreț spre slava lui Dumnezeu: nu ne simțim mai mari decât o literă. De la bază până sus, până la grinzile acoperișului de lemn, nu a rămas nici un deget de zid nepictat, acoperit cu miniaturi la fel de minuțios ca o pagină din *Livres d'Heures* de ducele Jean de Berry, din Chantilly: și această artă a miniaturii, aplicată pe suprafețe întinse, produce o impresie de surpriză inegalabilă, care nu se pierde, revenind obsesiv, și nu te saturi contemplând-o.

Apăsător de mulțimea problemelor și de indiferența unei lumi ocupate de atâtea alte probleme care nu erau „neapărat necesare“, Ștefan a murit

în cele din urmă. Și ce a rămas din el? Aceste biserici ale sale și picturile lor care povestesc cerul și pământul. Fresce despre care prietenii mei spun fie că sunt cartoane florentine, fie că amintesc de maestrul din Siena. Oricum, sunt mărturii dovedind ce frumuseți a putut aduce adierea Mediteranei până în aceste văi izolate, când Marea Neagră era deschisă vaselor romane, și încă mult timp după aceea. O rază a libertății moarte mai strălucește încă pe acești munți.

Ștefan este și astăzi stăpânul absolut al Bucovinei. El este singurul care domnește: este pretutindeni. Această prezență prelungită în absență, această viață care continuă după moarte se explică prin multiplul său caracter de vânător, strateg, constructor și amant. Nimeni nu l-a putut înlocui în imaginația poporului său, el continuă să reprezinte libertatea. De cum pătrunzi în țară, se impune mirajul lui Ștefan. Ne așteptam să-l vedem apărrând, în urma cetei sale cu răsuflarea tăiată, pe pantele de gazon care domină mănăstirea sa de la Putna, acolo unde se află mormântul lui. A construit-o în joacă, pe locul unde a căzut săgeata aruncată de el. Veșnic războindu-se și vânând, mereu pe drum, dacă întâlnea o fată frumoasă în calea sa, doar ce striga și ea alerga.

Când coroana lui Ștefan va rămâne fără conducător, după moartea prematură a fiilor săi și a lui Ștefăniță, nepotul lui, boierii vor pleca în căutarea lui Petru, bastardul prințului, nas-

cut într-o colibă de pescar, și acesta va domni. Fiecare defileu din munte este o bălăie câștigată; fiecare vale conține un firicel de apă vie din care s-a adăpat calul lui; fiecare fortăreață, o biserică pe care a construit-o. Nenorocirea Bucovinei, care a căzut în 1775, prin înșelăciune, nu prin război, în brațele Austriei, sub domnia nefericitului Grigore Ghica, pare să-i fi lăsat țării lui Ștefan puritatea amintirii.

Podoaba sa naivă de fresce latine i-a fost lăsată de stăpânitorii germanici, cărora nu le-a păsat să-i dea alta. Aceste picturi au fost conservate grație excelentei tehnici folosite de maestrul care le-au pictat, grație credinței poporului pentru care au rămas obiecte de pietate, precum și grație indiferenței administrației austriece care, în secolele al optsprezecelea și al nouăsprezecelea, le-au cruțat de restaurări. Numai la sfârșitul domniei lui Franz Joseph, un arhitect folosit de guvernul austriac, Romstefer [Romstorfer – *n. red.*] a cutezat să restaureze unele din bisericile lui Ștefan și mai cu seamă pe acelea de la Suceava.

Lacrimile Anicăi

Văd Transilvania pentru prima dată, în genunchi: am cinci ani și, ca să pot privi prin geamul înghețat al vagonului, trebuie să adopt această poziție, aceea a rugăciunii. Verde – ca un smarald, atât este de verde – pădurea care suie și coboară, atât de bătrână și de deasă încât mă poartă imediat cu gândul la

Pădurea adormită; iar eu sunt acolo, și șuieratul trenului o va trezi pe Frumoasă. Ea doarme de mii de ani. Există un cântec pe aici:

„Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte / În care te-adânciră barbarii de tirani...“ L-am învățat de la o servitoare transilvăneancă, Anica; prin această servitoare tradițională din casele românești, fată venită, de dincolo de munți, să servească în casele stăpânilor care o înțeleg, am învățat toată politica pe care trebuie să o știi. O iubeam pe Anica; era oricând gata să plângă sau să râdă; purta, ca toate suratele ei, un costum negru, cu mâneci largi din pânză, care mă făcea să o asemui unui porumbel, cum nu am văzut decât o dată, negru cu aripi albe. Într-o zi, am găsit-o plângând pe o scrisoare primită de acasă. Mama ei îi scria că pierduse pământul: „Domnii judecători au judecat fără să aibă urechi de auzit, spunea ea. Ei nu înțeleg limba noastră“, și biata fată plângea cu sughituri.

Eu nu știam ce era acela un proces; dar puternica idee de în Justiție s-a strecurat în sufletul meu cu lacrimile Anicăi.

Cuvântul încântătoare este asociat întotdeauna în mintea mea cu Transilvania; văd în primul rând culoarea delicată a fagilor și brazilor din această primă călătorie pe care am făcut-o primăvara; câțiva ani mai târziu, va lua culoarea dragostei.

Pe aceste amintiri naive ce-mi revin în minte se grefează evenimentele politice care au intrat în viața noastră

zilnică de când a devenit ministru de Externe tatăl meu. În această epocă din viața mea, dezbaterile parlamentare erau dominate de problema școlilor românești din Transilvania, aducând unele perturbări în orarul meselor noastre; într-o dimineață, marchizul Pallavicini, ministrul Austriei, și-a prelungit vizita iar tatăl meu dicta încă depeșe la ora dejunului. În altă zi, a trebuit să ne amănăm partida de tenis pentru că tatăl meu negocia cu Viena și Budapesta, ca să fie redeschise școlile pe care guvernul Ungariei hotărâse să le închidă. Pentru ce toate aceste măsuri tiranice? Ca să plângă toate Anicile, ca să nu mai audă nimeni limba română, ca să se usuce vița de vie și să piară brazii...

De la unchi la nepot și strănepot

— Sufletul acestui popor a fost format de profesorii din Transilvania, declara tatăl meu în Parlament, anunțând deschiderea școlilor subvenționate din bugetul de stat. Exact aceeași frază, care rămăsese bine imprimată în mintea mea, l-am auzit repetând-o, treisprezece ani mai târziu, pe 2 august 1914, atunci când a denunțat, în Consiliul de Coroană, imposibilitatea morală de a da curs alianței secrete încheiată de regele Carol cu împărăția Germaniei și Austriei.

Rolul femeii în familia transilvană are o asemenea

importanță încât ne duce cu gândul la greci: prin mama lui Ion Maniu, doamna Ileana, sora lui Simeon Bănuțiu, a fost perpetuată tradiția insurgenței de la 1848 în familia Maniu. Unchiul Simeon a fost acela care i-a înaripat visele tânărului student de la Universitatea din Viena, împingându-le pe culmea exaltării necesare ca să ia viață marile idei. După Ion, ea s-a încarnat în Iuliu Maniu, fiul său, strănepotul lui Simeon; de șapte generații au luptat în obscuritate și au pierit fără să-și vadă visul cu ochii. Acestui Bănuțiu îi adresa nepotul său, Ion Maniu, de la Viena, admirabile scrisori din exil și jalea lui de orfan. „Ai figura mamei mele“, îi scria el. A fost cel mai mare suflet transilvan din vremea aceea, un profesor de școală de geniu, acel gen de profesor de suflet pe care-l evoca tatăl meu în fața Parlamentului românesc, și, mai târziu, în Consiliul regelui.

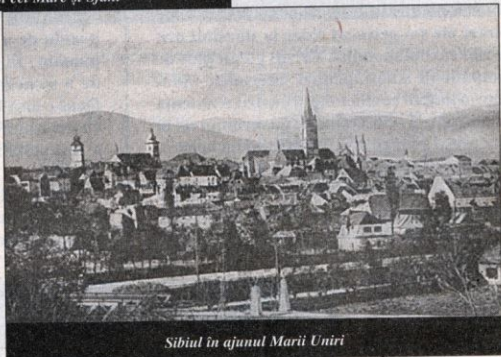
Iuliu Maniu a întreținut, încă de pe vremea doctoratului său, relații cu un mare senior din Viena, care făcea parte dintr-o familie celebră de secole pentru noblețea sa spirituală: prințul Alois Lichtenstein. În palatul acestuia l-a întâlnit tânărul avocat al arhiepiscopiei Blajului pe emisarul împăratului. La întrebarea lui Erzberger [Matthias Erzberger (1875-1921), om politic german]: „Ce vor transilvănenii?“ El a răspuns printr-un memorandum care l-a dus direct în închisoare. Maniu proceda pe calea tradiției sale; aceea a

*Căminul, cu gropniță, de la Putna,
a Marelui Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt*

lui Meheș, a lui Coroianu, a marelui său unchi, Simeon. Împăratul Wilhelm a vrut să cunoască doleanțele poporului român din Transilvania? Le va cunoaște. Ele par a se alătura acelorale ale polonezilor, ale celor din Alsacia și Lorena. O lungă depeșă pleca spre Taschen, marele cartier general al lui Wilhelm al II-lea, care supraveghea operațiile aliatului său, Austro-Ungaria. Erzberger revine la palatul Lichtenstein cu propunerile vulpii germanice: se acordă toate libertățile, cu o singură condiție: ca Maniu să semneze în numele Comitetului Național un apel către românii din Regat: să lupte alături de imperiile centrale. Pentru că numai astfel, și nu altfel, își pot elibera frații. Ca să-l convingă pe Iuliu Maniu să semneze, Erzberger afirma că victoria era aproape. Era insistent; prin el, însuși împăratul îi vorbea acestui avocat de Blaj; cum să nu se lase convins?

„Într-o familie în care tatăl este mort, i-a răspuns Iuliu Maniu, fratele mai mare preia

Sibiu în ajunul Marii Uniri

conducerea, ca să nu se instaureze anarhia în familie. În cazul de față, fratele mai mare este guvernul de la București. El este liber, are diplomația sa, atașaii săi militari, vede, aude. Este asemenea unui om pe un turn. Nu putem noi, din fundul ascunzătorii noastre, să-i dictăm ce conduită să adopte.“

Negocieria a luat sfârșit

Pentru că nu s-a lăsat să-i fie smulsă semnătura, Iuliu Maniu va părăsi Blajul unde era mobilizat și imobilizat de la începutul războiului, ca

suspect. Încorporat, cu gradul său de caporal de artilerie de munte, va fi trimis în armata austro-ungară. Nu i s-a acordat nici măcar permisiunea să meargă la Bădăcin să-și îmbrățișeze mama, să îngeneuncheze la mormântul tatălui de la poalele bătrânului păr. Douăzeci și opt de luni de serviciu militar pe front, în prima linie, vor fi pedeapsa nesupunerii sale față de sugestiile împă-

ratului german. Pedeapsă cu adevărat infernală, care depășește în oroare tot ceea ce cunoaștem despre război, pentru că a fost lipsită de suflet. Să mori fără patrie, pe un câmp de bătălie fără onoare. Acest gen de război este o adevărată sinucidere, obligatorie și involuntară, un supliciu pe care mintea refuză să-l înțeleagă. În Europa vinovată din 1914-1918, sute de mii de oameni au fost siliți să se sinucidă fără convingere. Printre ei, Iuliu Maniu, care va găsi în propria sa experiență forța de care va avea nevoie în ziua revoluției. ■

DESPRE BANAT LA CONFERINȚA DE PACE DE LA PARIS

CAIUS BREDICEANU

Un clișeu ades folosit spune că noi, românii, nu avem în jur decât doi prieteni: Marea Neagră și pe sârbi. Într-adevăr, cu aceștia din urmă istoria nu a consemnat nici un război.

Dar momente de tensiune au existat. Unul dintre ele s-a petrecut chiar la sfârșitul primului război mondial. Priviți cu un plus de simpatie de Aliați, pentru suferințele îndurate în timpul conflictului și pentru rezistența eroică opusă – în vreme ce guvernului de la București i se reproșa armistițiul încheiat în primăvara anului 1918 cu Puterile Centrale –, sârbii au știut să își joace mai bine atuurile. În tabăra noastră, ca de obicei, rivalitățile personale au prevalat asupra interesului național.

Prin tratatul de alianță, în baza căruia România intrase în război, întregul Banat urma să revină României. Dar la sfârșitul conflagrației, sârbii au ocupat Banatul. Au urmat proteste de o parte și de alta. Sârbii spuneau că nu puteau renunța la cei 225 000 de conaționali, în vreme ce autoritățile de la București îi invocau pe cei 400 000 români, dintre care 100 000 în Banat și 300 000 în colțul de nord-est al vechii Serbil.

În plus, Belgradul invoca și un argument de ordin strategic: Banatul acordat în întregime României lăsa capitala sârbă descoperită, o pradă ușoară în cazul unei invazii.

Ion I.C. Brătianu s-a menținut rigid pe poziția de a nu ceda nici un centimetru de pământ. El a refuzat propunerea sârbilor de a se negocia o soluție de compromis. A făcut-o însă Take Ionescu, care a fost de acord cu un schimb de populație. În final, granița a fost stabilită, în cea mai mare parte, pe Dunăre.

Despre disputele din jurul Banatului s-a scris mai puțin la noi, poate și din cauza clișeului menționat mai sus. Fapt este că un

mare număr de români au rămas în acea zonă. În contextul noii Europe, la a cărei construcție România este parte, din decembrie 1989, problema granițelor nu se mai pune în termenii discuțiilor purtate la Conferința de Pace de la Paris, la începutul secolului trecut. Astăzi, toate statele europene s-au angajat să respecte drepturile minorităților și de acest tratament trebuie să se bucure și românii aflați în țările din jur.

Delegația română la Conferința de Pace de la Versailles

Un document inedit, păstrat la Direcția Arhivelor Istorie Naționale, ne permite să aruncăm o privire, cu ajutorul unui martor ocular, în culisele disputei diplomatice din urmă cu aproape o sută de ani. Nu întâmplător, scrisoarea era redactată în 1945 – la încheierea celui de al doilea război mondial și în pregătirea viitorului Tratat de Pace – și adresată lui Vasile Stoica, secretar general al Ministerului Afacerilor Străine.

Autorul documentului este omul politic bănățean Caius Brediceanu (1879-1953), expert pe probleme etnografice și geografice, în cadrul delegației române.

Era un cunoscut luptător pentru drepturile românilor bănățeni, a căror cauză o pledase în Parlamentul din Budapesta, unde fusese deputat în anii 1906, 1907, 1908. În 1909, își luase doctoratul în drept și științe politice la Viena. Stabilite ca avocat la Budapesta, s-a înscris în Partidul Național Român.

După Marea Adunare Națională din 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia, care a hotărât unirea Transilvaniei cu România, a fost ales secretar general pentru Externe al Consiliului Dirigent al Transilvaniei.

Din 1919 a fost deputat în noul Parlament al României întregite. Pentru o scurtă perioadă a fost ministru de stat (17 decembrie 1921-17 ianuarie 1922), după care a intrat în diplomatie, îndeplinind misiuni la Rio de Janeiro, Buenos Aires, Vatican, Viena, Helsinki.

Elena ISTRĂTESCU

Regele Alexandru al Serbiei (în centru) inspectează trupele pe front

Sibiu, str. Bedeus 7,
20 aprilie 1945

Dragă amice,

Aștept o bună ocazie ca să-ți trimit scrisoarea aceasta, care conține „Pro memoria” promisă în chestia Banatului la Conferința Păcii din Paris. Am așteptat zadarnic un dosar din Lugoj, în care cred că se mai află câteva însemnări din timpul Conferinței, dar nu a sosit. Astfel trebuie să repet ceea ce ți-am spus verbal, răzîmîndu-mă exclusiv pe memorie.

Trenul cu Delegația română la Conferința Păcii a sosit la Paris la 15 februarie 1919. Brătianu se afla acolo de vreo opt zile. Am aflat imediat că România a fost admisă ca beligerantă și nu ca neutră, sprijinită fiind mai ales de [André] Tardieu [președintele Comisiei pentru probleme teritoriale], secondat de marea noastră propagandistă domnișoara [Elena] Văcărescu, și că în chestia Banatului întâmpinăm mari greutăți. Brătianu, în drum spre Paris, s-a oprit două zile în Belgrad, unde a avut o întrevvedere cu regentul

Alexandru al Serbiei. A sosit la Paris destul de deprimat, căci n-a găsit nici un sprijinitor serios pentru teza sa fundamentală a „integrității Banatului”, care i se promisese la Petersburg, prin Tratatul din 4/17 august 1916.

De la domnul Alexandru Lapedatu am mai aflat că Brătianu a avut, înaintea sosirii noastre, o dezbateră contradictorie cu Vesnits, delegatul Iugoslaviei, în fața Consiliului Superior. Sârbii au cerut mult peste linia Timișoara-Baziaș, până la Est de regiunea industrială Reșița-Anina, iar Brătianu n-a cedat din cererea sa de a obține întreg Banatul pentru România. La sfârșit, Vesnits a replicat că la Vârșet ar fi existat întotdeauna o Episcopie sârbească. Brătianu a răspuns evaziv, fără a prezenta argumentul, hotărât că, până la separarea noastră ierarhică de sârbi, în 1864 [este vorba, de fapt, despre Decretul emis de Alexandru Ioan Cuza la 3/15 decembrie prin care se înființa o autoritate sinodală centrală, ceea ce însemna autocefalia Bisericii române, legătura cu Patriarhia constantinopolitană păstrându-se doar sub aspectul dogmei], în die-

Port și limbă

În cursul anului 1917, paralel cu acțiunile intelectualilor care pregăteau unirea Transilvaniei cu România, la Arad au fost organizate reuniuni de tineri români, în cadrul cărora se vorbea exclusiv românește (încercare grea pentru unii dintre ei, după o școlarizare în limba maghiară), se purtau costume naționale din regiunea Aradului și a Banatului

și se învățau dansuri naționale românești. Fotografiile alăturate îi reprezintă pe o parte dintre tinerii participanți la aceste reuniuni. Printre ei, menționez – fără a-i putea identifica – două fiece și un fiu ai lui Ștefan Cicio Pop, trei nepoate ale lui Vasile Goldiș, un fiu și o fiică ai protopopului Mănuilă, o fiică a lui Sever Bocu.

Din rândul acestor tineri s-a alcătuit o delegație pentru întâmpinarea armatelor române și franceze avându-l în frunte pe generalul Henri M. Berthelot, care urmau să sosească în Arad la finele lunii decembrie 1918. Mama mea (Silvia Herbay, una din nepoatele lui Vasile Goldiș) mi-a

ceza Vârșetului erau 80% din parohii românești și numai 20% sârbești. Atâta știu că și pe domnul Lapedatu l-a surprins această greșală.

Pe la mijlocul lui martie, am fost citați în fața Comisiunii teritoriale, prezidată de Tardieu, înconjurat de vreo opt specialiști, ofițeri și geografi, între care doi prieteni ai României, profesorul [Emmanuel] de Marton[ne; *Magazin istoric*, nr. 8/2001] și generalul Le Rond. Amândoi au luptat, din răzputeri, pentru interesele României.

In fața Comisiunii, Brătianu a susținut, cu multă dibăcie, teza integrității Banatului, cerând ca puterile semnatare ale Tratatului din 4/17 august 1916 să-și onoreze semnătura, iar el este dispus să demilitarizeze o zonă în fața Belgradului, fixată prin Conferința Păcii. Am avut însă

toți cei prezenți impresia că teza lui Brătianu era deja pierdută, căci Tardieu i-a pus întrebarea, la sfârșit, că în cazul că România va fi obligată să cedeze ceva în fața Belgradului, care ar fi pentru România un hotar convenabil față de sârbi în Banat? Brătianu, enervat, și-a adunat dosarele și ridicându-se în picioare a replicat într-un ton energic că el cere Banatul întreg, iar dacă se va lua ceva din Banat, el, cu colaboratorii săi, nu vor participa la trasarea unui hotar în Banat. Aliații să-l traseze singuri, fără participarea României, și cu cât va fi mai nefavorabil pentru România, cu atât va fi mai bine, căci istoria îi va da dreptate.

Astfel delegația română nu a luat parte la lucrările Comisiunii teritoriale care s-a ocupat cu hotarul din Banat. Profesorul de Marton[ne] și generalul Le Rond ne-au adus

știerea discretă că vom primi linia Timișoara-Baziaș fără întrerupere, cu 10-20 km adâncime la Vest de porțiunea de la Vârșet la Baziaș. Au cerut, cu mare insistență, să prezentăm și noi un memoriu cu o schiță prin care, eventual, să ni se lărgască partea porțiunii finale de la Vârșet la Baziaș. Le-am arătat desenele, cari mi-au servit mai târziu la alcătuirea hărții aci anexate, dar neavând autorizația de a depăși punctul de vedere oficial al României, în conversația pe care am avut-o cu ei, le-am explicat numai că limita etnică dominantă a românilor din Banat este și acum Valul lui Traian; pe liziera de Vest a pusteii de nisip de la Deliblat. Am încercat, încă o dată, la Brătianu să obțin permisiunea de a discuta chestiunea unui eventual hotar în Banat, dacă Comisiunea teritorială ar declara categoric

românească

povestit că în ziua sosirii lui Berthelot, tinerii au fost îndreptați pe Strada Principală care ducea de la gară spre centrul orașului și postați pe o fâșie de pământ plantată cu iarbă și pomi ce despărțea cele două sensuri ale căii ferate. Nu mult după instalarea lor, înspre ei s-au tras focuri de armă de pe acoperișul unei case din apropiere. Tinerii s-au refugiat sub o poartă pe trotuarul din față, după care au fost mutați pe peronul gării din Arad, unde puteau fi protejați.

În memoriile sale, generalul Berthelot consemnează: „29 decembrie: Trezită la 3 de o manifestație românească. Sosire la Arad. Coborât din tren la ora 8. Delegație a tinerelor românce [...] 30 decembrie 1918 [...] Am mers la Arad, unde petrecusem dimineața de ieri. Am fost primiți acolo de o mulțime imensă, toți românii din regiune își dăduseră întâlnire și ne-au purtat în triumf”.

Florica Maria ENESCU

că trebuie să cedăm o parte din Banat sârbilor, dar Brătianu mi-a refuzat cererea și m-am ales apostrofat destul de aspru, pentru că eu, ca băănățean, prezint astfel de doleanțe.

Nu peste mult, tot acei doi domni din Comisia teritorială ne-au adus știrea că situația ni s-a stricat în Comisie, deoarece sârbii au prezentat un memoriu în care arată că în Vârșet există o Episcopie sârbească seculară, iar în Biserica Albă s-a născut voevodul Putnic, comandantul suprem al trupelor sârbești. Deși prietenii noștri au insistat din nou ca să-l înduplecăm pe Brătianu ca să cedeze și să intrăm în negociațiuni, totuși nu am mai avut curajul nici unul din noi să mai batem la ușile premierului. Astfel s-a tras hotarul așa cum îl știm.

După căderea lui Brătianu și venirea domnului Vaida în

fruntea delegațiunei, deoarece Tratatul de la Trianon nu a fost încă semnat, s-a mai încercat în luna februarie 1920, la Londra, să se ajungă la o rectificare a hotarului din Banat. Pentru acest scop am alcătuit harta aci anexată [nu s-a păstrat]. Cehoslovacii s-au arătat, la Londra, favorabili tezei românești. Cred că s-ar fi ajuns la un bun rezultat și obțineam linia Deliblatusului, Valul lui Traian, până la un punct între Alibunar și Karlsdorf, iar de acolo un traseu până la gurile Murășului.

Generalul Le Rond, pe care l-am întâlnit o dată la Spa și altă dată la Gastein, mi-a repetat că am făcut o greșală mare că nu le-am ascultat sfatul în chestia frontierei din Banat.

Cu drag,
al tău
Caius Brediceanu

Post Scriptum. După căderea guvernului Vaida, în martie 1920, și plecarea lui de la Conferința Păcii din Paris, am rămas mai departe ca delegat la Paris, până după semnarea Tratatului de la Trianon, în iunie 1920.

În acest timp a sosit la Paris Titulescu, ca prim delegat, cu misiunea de a înjgheba Mica Înțelegere. Preocupat de această însărcinare, a renunțat la continuarea discuțiunei pentru o „rectificare” a hotarului din Banat față de sârbi, de care am legat multe speranțe la Londra și am fost așa de bine susținuți de cehoslovaci.

Începând să funcționeze Mica Înțelegere încă la Conferința Păcii, având mai multe desbateri comune, din care unele au fost și filmate, iar în câteva chestiuni am înaintat adrese comune către Conferință, m-am folosit de repetate întâlniri cu premierul

[iugoslav] Pasici ca să discut eu dânsul probleme care ating Banatul. La ultima întâlnire cu dânsul, având o ședință comună în legatia României, i-am amintit de dorința noastră, pentru a crea o situațiune definitivă între țările noastre, de a ajunge la o rectificare a hotărârii noastre, conform hărții aci anexate. Pasici m-a ascultat cu răbdare, dar nu mi-a spus altceva decât: „Dacă doriți o rectificare a hotărârii între noi, trebuie să declarați în prealabil că ne veți ceda Timișoara.”

Informațiile care le am acum din Banat, și în special din Timișoara, mă fac să cred că aspirațiunea sârbilor de a obține Timișoara și regiunea industrială de la Reșița-Oravița, inclusiv satele crașovene, la est de această regiune, persistă și acum. Agenții lui Tito nu fac nici un secret de speranțele lor. Ar fi potrivit să ne folosim de vechea prietenie a cehoslovacilor, înțelegători din punctul nostru de vedere, mai ales acum când

guvernul lor are în frunte pe domnul Fierlinger, care și-a început cariera în București și mi-a devenit prieten în Viena, unde mi-a fost coleg patru ani. Am stat câteva zile, lângă orașul Tabor, în Boemia, în vilegiatură la Fierlinger, vecin cu vila domnului Beneș, în anul 1935, când m-am folosit de ocazie să le reamintesc rolul de intermediatori ai cehoslovacilor la Londra în diferendul nostru cu sârbii pentru Banat. ■

Din zilele Marii Uniri

Între participanții bănățeni – alături de alți delegați la marele act istoric de la 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia – s-a aflat și colonelul în rezervă **Aurel Călbăneanu**, tatăl meu (în imaginea alăturată). Era delegat al comunei Ciclova Română, din județul Caraș-Severin, unde se născuse la 25 decembrie 1900. În toamna lui 1918, era elev al Liceului „Moise Nicoară” din Arad.

Ziarul *Românul*, din Arad, publicase hotărârile luate de către Consiliul Național Român Central ca, în termen de 12 zile, în toate județele locuite de români, să aibă loc alegeri de delegați pentru Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. De asemenea, se prevedea și organizarea de gardi naționale în întreaga Transilvanie (*Magazin istoric*, nr. 12/1988).

„Din cauza unei epidemii, ce s-a răspândit printre elevi în acea toamnă – ne povestea tata – ni s-a dat vacanță. Acasă, am întâlnit mulți consăteni, care se întorceau de pe front, cu întreg echipamentul asupra lor (ranite, puști, muniții). Veneau de pe frontul italian.

Printre ei, era și locotenentul Maxim Radovan. I-am povestit despre ceea ce se întâmpla la Arad și despre hotărârea de a se organiza gardi naționale. Maxim Radovan a convocat la Primărie pe cei întorși de pe front și a constituit garda națională română din sat, pentru menținerea liniștii și apărarea avutului personal. S-a ales un comitet al gărzii din care au făcut parte Maxim Radovan, șeful acesteia, Dumitru Percea, Ion Caragea,

Ion Stoica – toți țărani. Eu am fost numit ajutorul șefului gărzii.”

În diferite întruniri, ne spunea tata „s-a hotărât pregătirea și alegerea delegaților ce vor reprezenta cele 3 500 de suflete din sat, care, cu toții, erau hotărâți să declare, din tot sufletul: «Da! Vrem să ne unim cu țara!»

La 1 Decembrie 1918, se aflau adunați pe Câmpul lui Horea, din Alba Iulia, peste 100 000 de oameni din toate părțile Transilvaniei și Banatului. Ne-am așezat pe comune. Fiecare comună avea steagul tricolor. Era o bucurie de nedescris.”

Doina V. MUNTEANU,
Timișoara

PILOTUL UITAT

Se întâmplă uneori ca oamenii care au jucat un rol pe scena istoriei, care și-au pus viața în pericol pentru a contribui la realizarea unei aspirații naționale, să fie repede uitați de semenii lor. Sacrificiul lor, curajul – pe care alții nu l-au avut – sunt ignorate. Își sfârșesc viața ca niște anonimi, fără a se bucura de răsplata pe care o meritau – și pe care de multe ori nici nu o mai cer –, fără ca manualele de istorie să le rețină numele.

Un astfel de caz este și cel al locotenentului aviator Vasile Niculescu. La 10/23 noiembrie 1918, împreună cu căpitanul Victor Precup (Magazin istoric, nr. 12/1992), a zburat de la Bacău la Blaj, pentru a transporta documente de mare importanță în vederea convocării Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia (Magazin istoric, nr. 12/1998). Zborul s-a făcut cu un avion cu carlingă deschisă, în prag de iarnă, peste munți, cu instrumente de navigație rudimentare și fără nici un fel de dirijare de la sol.

Dar să vedem care a fost destinul aviatorului Vasile Niculescu.

Dr. VALERIU AVRAM

S-a născut la 21 noiembrie 1891, în Fălticeni. Părinții au insistat să urmeze cursurile Seminarului Teologic. Visul lui însă era să zboare. Și până la urmă l-a realizat. La 24 ianuarie 1915 s-a înrolat în armată și a urmat cursurile școlii de pilotaj de la Băneasa (Magazin istoric, nr. 10/2001). „M-a fascinat zborul de mic copil și am văzut pentru prima oară aeroplanelle la manevrele militare din toamna anului 1911, care se desfășurau în zona noastră – își amintea el mai târziu. În școala de pilotaj l-am avut conducător pe George Valentin Bibescu – un adevărat prinț al zborului.”

Zbor la -40° C

A obținut brevetul de pilot militar cu nr. 61, la 15 august 1915. Prin ordinul ministrului de Război, la 10 iulie 1916 a fost avansat plutonier și repartizat la Corpul de Aviație.

După intrarea României în război, tânărul sublocotenent (fusesse avansat la 1 octombrie 1916) a funcționat o vreme ca instructor în cadrul școlii de pilotaj de la Bărlad. A fost mutat, la cerere, pe front, la Escadrila de recunoaștere și bombardament ușor F4.

În ziua de 7 iulie 1917, se afla într-o misiune de recunoaștere aeriană deasupra

liniei frontului. Avionul a fost prins în tirul artileriei germane și mai multe schije au lovit aripile aparatului. A apărut și un avion german, care a deschis focul. Coechipierul lui Vasile Niculescu, plutonierul Constantin Părvulescu, a ripostat, obligând aparatul inamic să se retragă. În registrul de zboruri al Escadrilei F4 sunt consemnate multe asemenea acțiuni pline de curaj.

La începutul anului 1918, s-a deplasat cu unitatea în Basarabia și a executat misiuni împotriva trupelor bolșevice, care intraseră acolo. A făcut zboruri de recunoaștere pe Nistru, a

bombardat pozițiile inamice de la Moghilev.

Cea mai importantă misiune pe care a executat-o rămâne zborul la Blaj. Din cauza iernii aspre și a zăpezii abundente, legăturile dintre Consiliul Național Român Central și Guvernul României de la Iași nu se puteau menține decât pe calea aerului. Pentru a transporta de urgență documente deosebit de importante la Blaj, Marele Cartier General român a ordonat trimiterea unui avion. Un număr important de aviatori s-au oferit să îndeplinească această misiune. A fost ales locotenentul Vasile Niculescu, întrucât cunoștea traseul de zbor. În campania din vara anului 1917 trecuse cu avionul Carpații și lansase manifeste în Transilvania.

Farman-ul 40 nr. 3 240 a trecut munții la 2 600 m, echipajul având fețele protejate cu un strat gros de

parafină, pentru a rezista la o temperatură de -40°C . Carlinga era deschisă, iar cei doi ofițeri nu dispuneau nici de parașute și nici de armament. La bord se afla un sac cu manifeste și o geantă militară sigilată. Manifestele urma să fie lansate din avion deasupra Blajului și a altor așezări transilvănene. Geanta sigilată conținea trei documente extrem de importante (printre care și scrisoarea primului ministru Ion I.C. Brătianu către Consiliul Național Român Central).

O datorie

Zborul s-a desfășurat în condiții normale și echipajul Niculescu-Precup a aterizat în apropierea Câmpiei Libertății din Blaj. Avionul românesc a fost înconjurat de numeroși oameni veniți în fugă să-i primească pe cei doi zburători. Iată relatarea elevului sergent Eugen Radeș,

unul din cei care au asigurat paza avionului pilotat de locotenentul Vasile Niculescu: „...În întâmpinarea celor doi aviatori au sosit dr. Victor Macovei și Gavrilă Precup de la Mitropolie, care prin cuvinte întrerupte de emoția și de strigătele «Să trăiască!» ale mulțimii, aceștia i-au asigurat pe oaspeții că sunt la adăpost... Între timp, sosește și dl. căpitan Virgil Pop și la întrebarea locotenentului pilot Vasile Niculescu cum rămâne cu avionul, dl. căpitan Pop îi spune că va asigura paza avionului punând o gardă puternică întărită cu o mitralieră, iar echipajul să meargă la Palatul Mitropolitan. Căpitanul Virgil Pop a desemnat opt soldați din Garda Națională, care, împreună cu sergentul Sandu, au venit cu mitraliera pentru paza avionului. Căpitanul Virgil Pop ne-a atras atenția să nu lăsăm pe nimeni să se apropie de avion și a dat ordin

Mecanicii români și francezi din Grupul I aeronautic; în mijloc, cu căciulă de oaie, aviatorul Niculescu

Locotenentul Niculescu, al cincilea

să ni se aducă de mâncare și lemne pentru foc, deoarece stăteam în frig, în aer liber, pe un ger cumplit de -30° C. Ni s-au trimis de la Mitropolie lemne, mâncare și zece litri de vin. După ce am curățat locul de zăpadă din jurul avionului, am făcut focul și garda se schimba din oră în oră.”

La ora 18.00 s-a ținut ședința festivă în localul „Patria”. Dr. Vasile Suciu, președintele Consiliului Național Român din Blaj, a informat participanții despre zborul locotenentului Vasile Niculescu și despre conținutul documentelor transportate pe calea aerului. S-a comunicat faptul că echipajul Niculescu-Precup se va întoarce la Bacău pentru a transmite hotărârea românilor transilvăneni de a se uni cu Țara, fără nici o rezervă.

În ședința care s-a ținut la Palatul Mitropolitan, Consiliul Național Român a hotărât convocarea unei Mari

Adunări Naționale la Alba Iulia pe 1 decembrie 1918, unde se va proclama în mod oficial Unirea cu România. A doua zi, la plecare, echipajul a fost înconjurat de sute de oameni care și-au pus încălțitura pe pânza avionului. Era mesajul românilor din Blaj, către Guvernul român din Iași, prin care aceștia își puneau semnătura pe actul Marii Uniri.

Generalul aviator Andrei Popovici, fostul comandant al Grupului 2 Aeronautic Tecuci, unitate în care a luptat în războiul întregirii naționale Vasile Niculescu, îi scria eroului în decembrie 1961: „Nu este prilej de sărbătoare creștinească și națională, care să nu trezească în mine amintirea zborului Domniei tale la Blaj, atunci la începutul iernii, în anul 1918. Zborul acesta rămâne înscris în istoria și în analele întregirii neamului românesc. Cama-

razii tăi zburători te-au așezat pe cel mai înalt punct al unei întreprinderi zburătorești din războiul cel mare și sfânt. S-a văzut nedreptatea pe care conducătorii țării din acele vremuri au avut-o față de dumneavoastră de a nu vă acorda cinstea cuvenită, pentru acel zbor istoric. Nu știu de ce, dar parcă tot n-am pierdut nădejdea că voi asista la preamărirea și la actul de dreptate ce vi se cuvine...”

Anonimul ceasornicar

Pentru fapta sa, ȧra firească locotenentul Vasile Niculescu să fie decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul” clasa a III-a. Dar n-a fost așa. Aviatorul Vasile Niculescu a continuat să-și îndeplinească misiunile primite. În ziua de 23 iunie 1919, în timpul unei recunoașteri executate în Transnistria, din cauza unei defecțiuni tehnice, avionul

de la stânga la dreapta

Avionul cu care a zburat la Blaj

său a aterizat în liniile bolșevice. Locotenentul a stat în captivitate, la Odessa, timp de o lună de zile, după care i s-a dat drumul. Între anii 1920-1923 a fost pilot în cadrul Grupului 1 Aeronautic. Prin Înaltul Decret Regal nr. 5 634 din 24 octombrie 1923 a fost înaintat la gradul de căpitan. A fost transferat la 1 octombrie 1924 la Comandamentul Școlii de Aeronautică. În perioada 1 martie - 1 septembrie 1925 a executat un stagiul de pregătire în aviația cehoslovacă, fiind apreciat pentru tehnica pilotajului, pe care o stăpânea la perfecție.

La 22 octombrie 1926 părăsește aviația, la cerere,

fiind transferat prin Ordinul ministrului de Război nr. 37368/1926 la Centrul de Recrutare din Rădăuți. Este mutat apoi la 1 octombrie 1930 la Regimentul 96 infanterie. La 31 octombrie 1937 a trecut în rezervă cu gradul de căpitan, ca urmare a demisiei sale din armată.

După ce a părăsit haina militară, Vasile Niculescu a trăit până aproape de 90 ani, practicând meseria de ceasornicar. Într-o scrisoare din 1 noiembrie 1967 dr. Ionel Pop – membru al Consiliului Național Român Central – îi scria pilotului Vasile Niculescu: „.....Sunt cu sufletul înălțat de amintirea glorioaselor zile din iarna

anului 1918 și nu-mi lipsesc câteva lacrimi din ochii obosiți. Da, mult stimate domnule locotenent aviator, sunt același Ionel Pop, care la 23 noiembrie 1918, a alergat într-un suflet să vă primească și să vă îmbrățișeze pe Câmpia Libertății din Blaj unde ați aterizat. Nu se uită marele fapte ale unui zburător-erou. Îl uită numai politicienii, cei care au luptat pentru România Mare nu pot să facă așa ceva. Iar dumneavoastră ați contribuit din plin la Marea Unire. Și asta nu se uită!”

Maiorul (r) aviator Vasile Niculescu s-a stins din viață la 24 aprilie 1981, într-un trist anonimat. ■

0 noutate de ... 90 ani

Agențiile de presă au anunțat și posturile de televiziune au prezentat – în fluxul de știri privind operațiile desfășurate în Afganistan –, drept o mare noutate avionul CA-130. El are instalat la bord tunuri de mare calibru fără recul și aruncătoare de mine, fiind practic o baterie de artilerie aeropurtată.

Puțini știu că ideea ambarcării unui tun fără recul la bordul unui avion a apărut încă de la originile aviației și că prima realizare a aparținut unui român.

La izbucnirea primului război mondial, Henri Coandă se afla în Franța. La solicitarea armatei franceze, el a realizat mai multe dispozitive de luptă. Astfel, generalul Hirschauer i-a cerut sprijinul pentru un avion special conceput pentru dirijarea tragerilor artileriei. Coandă a proiectat și construit un biplan cu elicea în spate și cabina de pilotaj în față.

Pilotul francez Charles Nungesser – un nume vestit în epocă – i-a sugerat să studieze posibilitatea proiectării unui tun fără recul, care să poată trage, de la bordul unui avion, cinci obuze consecutiv. Inventatorul român a trebuit să aducă modificări la fuselaj și la turela unui avion bimotor, pe care tot el îl realizase. De asemenea, a trebuit să conceapă un radiator pentru motoarele închise în fuselaj și un schimbător termic fără rezistență la înaintare. În final, aparatul a efectuat un zbor, în timpul căruia s-au executat trageri cu tunul fără recul, semi-automat, pe un teren situat în apropiere de portul Le Havre și asupra unor ambarcațiuni de pe Canalul Mânecii. Invenția sa a fost una de succes, extinsă și pe avioanele de bombardament tip Bréguet.

V.A.

ȘI REGINELE SUNT MAME

MIRELA-DANIELA TÎRNĂ

Nepoată a reginei britanice Victoria și a țarului rus Alexandru II, Maria Alexandra Victoria, prințesă a Marii Britanii și Irlandei, s-a născut la 29 octombrie 1875 la Eastwell Park, în comitatul Kent. Missy era cel de-al doilea copil al ducelui Alfred de Edinburgh și al Mariei Alexandrovna. Ursitoarele au înzestrat-o cu frumusețe, inteligență, senzualitate, pe măsura sângelui care-i curgea în vine.

Maria a avut „...copilăria unor copii bogați și sănătoși, feriți de loviturile și de asprele realități ale vieții“, alături de fratele și surorile ei, cum însăși mărturisea.

Centrul universului lor era mama, cea care hotăra pentru toate (tatăl fiind ofițer de marină și mai mult plecat).

Maria Alexandrovna, ca o demnă urmasă a Romanovilor, își iubea copiii cu patimă, dedicându-și viața acestora și având o concepție proprie despre educația lor. Severitatea și neamestecul între generații erau coordonatele. Maria avea să-și amintească mai târziu: „Mama fusese crescută în părerea că fiecare generație trebuie să fie ținută cu strictețe despărțită de cealaltă și orice atitudine mai familiară, de la copil la părinți, i se părea o lipsă de cinstire.“

Ea s-a opus frecvent mamei sale, nelăsându-se dominată. Viitorul ei soț, Ferdinand, îi spunea: „...tu n-ai fost crescută deloc, ai crescut în viața și atât“.

Ferdinand și Maria în ziua logodnei

Zâmbete complice

Maria s-a căsătorit în 1893 cu Ferdinand, fiul lui Leopold de Hohenzollern și al Antoniei de Braganza, nepotul regelui Carol I al României (*Magazin istoric*, nr. 11/1996). Căsătoria a fost plănuită în 1891 de către Kaiserul Wilhelm II și mama Mariei, având complicitatea prințesei Charlotte de Saxa-Meiningen. În vreme ce ducesa de Edinburgh pune la cale căsătoria lui Missy cu prințul german, regina Victoria și familia prințului de Wales plănuiau să o mărite cu George al Angliei, viitorul rege George V. Varianta a fost refuzată categoric de mama Mariei, pe motiv că fiica sa tocmai fusese confirmată potrivit bisericii protestante germane și pentru nimic în lume nu și-ar influența fiica să revină la religia bisericii engleze.

Maria a devenit astfel soția prea timidului Ferdinand. Interesant este faptul că ducesa de Edinburgh i-a croit fiicei un destin care, parțial, seamănă cu al său. Ambele prințese au fost „străine pe pământ străin”. Spre deosebire de mama sa, care și-a iubit întotdeauna numai Rusia natală și nu s-a simțit niciodată pe deplin fericită în Anglia, Maria și-a asumat destinul, și-a iubit țara de adopție, care a devenit a ei și căreia i s-a dăruit.

Foarte repede după căsătorie, Maria a rămas însărcinată. I s-a părut că trăia o tragedie. „Simțeam cumva că fusesem prinsă în cursă. Va să zică asta fusese, asta era ce voiau de la mine! Voiau să le dau un moștenitor!... Era ceva destul de dureros, desigur, dar asta era viața, iar viața are părțile ei grele și la urma urmei trebuia să fiu mândră că îndeplinesc năzuința noii mele țări.”

Bucuria apropiate maternități era umbră de opreliște impuse de

regele Carol și de lipsa de fermitate a soțului său. Pentru regele Carol, nașterea unui viitor moștenitor era un eveniment major și ca atare, cu o rigoare tipică, stabila locul, doctorii, doicile, datele, numele, orele, încăperile. Totul era pregătit, examinat și supravegheat. De asemenea, asupra Mariei se revărsau „privirile iscoditoare și zâmbetele complice ale unei mulțimi de curteni care brusc sunt mai interesați de pântecul ei decât de fața drăguță al cărei ten este mai frumos, datorită stării în care se află.”

Graviditatea unei femei nu era menționată în public în Marea Britanie, în secolul XIX, ca toate lucrurile legate de corp, de altminteri. În România, țară latină, graviditatea este, dimpotrivă, un eveniment despre care se vorbește liber, cu mândrie și cu o naturalețe aproape impudică.

Germana, limbă grea

Înainte ca Maria să nască, au sosit pentru a-i fi aproape mama și surorile ei, Sandra și Beatrice (Baby Bee). Regina Victoria trimite și un medic englez (doctorul Playfair), spunând:

„Vrem să luăm măsuri de siguranță, întrucât Orientul este atât de aproape și... atât de extrem de nesigur.” Aducerea acestui doctor a reprezentat, practic, rezolvarea unui serios conflict, anume acela asupra utilizării cloroformului la naștere. Cerând ca lui Missy să-i fie administrat un analgezic, ducesa de Coburg și regina Angliei se împotriveau concepțiilor religioase și științifice ale timpului. Clerul românesc a protestat vehement: femeile trebuie să plătească prin suferință păcatul Evei. Medicii români au fost de acord. Regele Carol I se împotrivesc la tot și acum și mai târziu. Copiii și educația lor aveau să fie întotdeauna motive de discuții și

Regina Maria

controverse între cele două cupluri: Carol I-Elisabeta și Ferdinand-Maria. De fapt, putem vorbi de o înfruntare între mentalități și culturi diferite – cea germană și cea engleză, pe fundalul uneia balcanice-orientale, de sorginte latină.

La 15 octombrie 1893, la unu noaptea, prințesa moștenitoare, în preajma celei de-a optsprezecea aniversări, a dat naștere, la Castelul Peleş din Sinaia, unui băiat viguros. Era moștenitorul atât de așteptat, al doilea Hohenzollern născut în România, după prințesa Maria, moartă la vârsta de patru ani, în 1874, unicul copil al lui Carol I și al Elisabetei. Copilul a fost botezat Carol, după numele unchiului său. Ceremonia botezului a avut loc la 29 octombrie 1893, la București. Au participat miniștri, parlamentari și o întreagă națiune s-a bucurat alături de ei. Nu a lipsit decât o singură persoană – mama, care potrivit tradiției ortodoxe, nu avea voie să participe în biserică la taina botezului.

Pentru Maria, nașterea primului său copil a însemnat o mare schimbare: „Se deschiseseră în fața mea zări cu totul noi, aveam acum o încredințare covârșitoare în jurul căreia se puteau aduna toate nădejdiile și stăruințele mele.” Dar bucuria i-a fost scurtă. La trei luni de la nașterea lui Carol, tână prințesă era din nou însărcinată, fapt ce o făcea nefericită.

Nașterea celui de-al doilea copil, o fetiță, a venit înainte să fi împlinit Carol un an. La această naștere, Maria a fost lăsată să se descurce singură – fără medic englez, fără anestezie, fără mama sa. Mai rău decât atât, a trebuit să-i țină piept reginei Elisabeta (Carmen Sylva). Mica prințesă a primit numele acesteia. Marcată de dureroasa amintire a propriei maternități, regina Elisabeta și-a revendicat poziția de stăpână și de cunosătoare absolută în materie de copii și doici. Maria, datorită slăbiciunii sale fizice, este obligată s-o lase pe regină să se ocupe tot mai mult și de micul Carol.

Regele, la rândul său, era adeptul unei concepții vechi, a cărei

tradiție cobora până în Evul Mediu, potrivit căreia copilul unei familii regale și mai cu seamă moștenitorul tronului este un copil public, un bun al statului. Micul prinț a fost răsfățat și făcut să creadă, de la o vârstă fragedă, că indiferent de ce ordin va da, acesta va fi îndeplinit fără nici o ezitare. Doici și preceptori s-au succedat, fiind atente selecționați, în urma unor consultări intense și recomandări detaliate. De exemplu, alegerea unui profesor de germană era considerată atât de importantă, încât prințul moștenitor a trăit ani de zile fără să cunoască limba iubită a tatălui și unchiului său, doar pentru că nu fusese găsită o persoană de valoare care să-l instruiască.

Pentru a-l scoate pe copil de sub supraveghearea mamei lui, Carmen Sylva a angajat, când acesta avea cinci ani, o guvernantă pe gustul său, pe Miss Winter. Ea avea să-și exercite dominația în odaia copiilor Mariei din ianuarie 1899 până în aprilie 1900. Se spune că Miss Winter ajunsese să-și îndemne elevul să scoată

*Mamele care
se pregătesc
să fie regine...
au atâtea mii de
lucruri de făcut,
încât nu pot
veghea permanent
asupra celor aflați
sub protecția lor.*

Martha Bibescu

din rugăciunile lui cuvintele: „Doamne, binecuvântează-o pe mama” și că încercase să-l instige împotriva ei.

Domesticită de viață

Un moment crucial în relația dintre principesa Maria și fiul ei Carol îl reprezintă cel al îmbolnăvirii acestuia de febră tifoidă, în 1899, când s-a aflat la un pas de moarte. Maria era în Anglia, însărcinată pentru a treia oară, departe de băiețelul care se trezea noaptea în coșmaruri groaznice, strigând-o fără încetare. Maria plecase în semn de opoziție față de Miss Winter și implicit față de rege și regină. S-a întors într-un moment când doctorii nu mai aveau nici o speranță pentru salvarea copilului. După vindecarea lui Carol, a fost adusă o nouă guvernantă, Miss Foliet, care, în afară de faptul că i-a trezit interesul pentru cărți cu subiecte militare, n-a reușit să contribuie la sporirea respectului copilului pentru autoritatea părintească. Maria a considerat că tânărul prinț avea nevoie de o puternică autoritate bărbătească. Dar tot regele a numit un preceptor în persoana elvețianului Möhrle, „un homosexual morocănos, pasionat de botanică, biblie și idealurile republicane ale țării sale”.

La 9 ianuarie 1900, la Gotha, Maria a născut cel de-al treilea copil al său, o fetiță, care a fost, cum spunea ea „...un copil al bucuriei și al soarelui, ...mai mult decât o mângâiere pentru mine, a fost o revelație și o iubeam cu o iubire ce nu se poate descrie, ...o solie de pace și de nădejde”. A fost botezată Maria, după mama, bunica și străbunica ei, și a fost alintată Mignon. La nașterea lui Mignon, perechea princiară se mutase în casa proprie, la Palatul Cotroceni. Acolo, Maria avea acces mult mai ușor la copiii ei.

Prințul Nicolae s-a născut în 1903, într-o perioadă în care Maria era acuzată de o relație cu Waldorf Astor. A fost botezat cu numele țarului Rusiei. Venirea lui pe lume a fost un prilej de mare bucurie pentru români și mai ales pentru mama lui, care spunea: „Datorită acestui

fiu mă voi lăsa mai mult în pace și voi avea grijă să evit greșelile care l-au stricat atât pe Carol.”

Deși nu era numai vina ei în ceea ce-l privea pe Carol, Maria avea grave probleme în a-și disciplina fiul, învățat să dea el ordine, să domine și să impună restricții. Ea își adora copiii, dar dragostea ei era inefficientă. Nu se putea hotărî să-i disciplineze și era mândră că lucrurile cele mai fericite și netulburate de cuvinte aspre erau camerele copiilor. „Uram orice formă de tiranie sau constrângere – spunea ea – și aveam o aversiune de neînlăturat pentru dojană... Mărturisesc că multe din eșecurile, chiar dezastrele din viața mea, pot fi puse pe seama acestei incapacități fundamentale de a mustra sau a certa.” Carol avea pentru mama lui o adorație adolescentină, aproape oedipiană, iar Maria era flatată de atașamentul lui, convinsă fiind că fiul ei va învăța în final să-și folosească inteligența pentru binele țării.

Cel de-al cincilea copil al Mariei, Ileana, s-a născut în 1909, când prințesa moștenitoare avea 33 de ani și începuse să acorde mai multă atenție îndatoririlor sale, după cum ea însăși mărturisea: „Nu mai eram așa de tânără, viața mă domesticise până la un punct oarecare, eram o ființă mai conștientă, caracterul meu ajunsese la maturitate; învățasem să mă stăpânesc și să privesc viața și întâmplările drept în față... Acum nu mai îmi părea rău când îmi spunea cineva că fiii mei aparțin țării, ci mă mândream că era așa.”

Când părinții sunt duși

Pentru Maria, Ileana a fost copilul cel mai ușor de crescut. Era binecuvântată de la natură și avea și un alt dar, manifestat de timpuriu și de care mama ei era încântată. Deși politeța

extremă făcea parte din codul comportamentului regal, Ileana era singura dintre cele trei fete ale Mariei care moștenise ușurința și talentul mamei sale de a aplana conflictele de la Curte.

Ultimul copil al Mariei s-a născut în ianuarie 1913 și a primit numele de Mircea. El a

Fotografiile de album, cu copii

murit de febră, cu două luni înainte de a împlini patru ani. Moartea lui Mircea a făcut-o să se maturizeze pe deplin și poate s-o înțeleagă mai bine pe regina Elisabeta.

Spre deosebire de majoritatea mamelor din familiile regale, Maria petrecea, împotriva tuturor restricțiilor, multe ore cu copiii ei. Prințesa moștenitoare nu dorea de la copii simpla companie, ci își exprima de-a dreptul iritarea când lecțiile lor interferau cu jocurile în aer liber. Fiind ea însăși copilăroasă, plină de entuziasm și îndrăzneală, era mai mult un tovarăș de joacă decât mamă, încântată de pozele lor, conducându-le aventurile și revoltându-se împotriva autorității impuse ei și lor. Și-a lăsat copiii să aibă propriile lor idei, îngăduindu-le prea multe drepturi și prea multă libertate, ceea ce avea să aibă repercusiuni mai târziu.

În timpul celui de-al doilea război balcanic și mai ales în primul război mondial a fost un exemplu pentru copiii ei și i-a încurajat „să împărtășească mizeria poporului și a soldaților”. În atare context, își îndemna fetele la acțiuni de binefacere, fiecare ajungând să răspundă de un spital. Îi reproșa lui Carol că avea o purtare frivolă și ducea o viață de huzur, în timp ce

soldații mureau pe front. „De ce nu te duci din sector în sector, din regiment în regiment, ca să-i încurajezi, ca să le arăți simpatie, interes, încredere în vitejia și dărzenia lor?... Cum poți sta liniștit când patria ți-e crotopită, când fiecare zi aduce vești și mai disperate? Nu-nțelegei noblețea rolului pe care ai putea să-l joci?”

Poate că nu ar trebui s-o acuzăm pe Maria – sau nu numai pe ea – pentru greșelile de mai târziu ale copiilor ei și mai cu seamă pentru cele ale principelui Carol, căci timpuria maternitate a Mariei a coincis cu lupta ei pentru libertatea și demnitatea unei prințese care dorește să rămână o femeie adevărată, o femeie obișnuită și nu un frumos obiect de expoziție, o piesă în muzeul regal, o bijuterie încuiată în scrinul său.

Și mai târziu, după moartea reginei Maria, principesa Ileana avea să spună: „În 1938 am descoperit că o dată ce părinții sunt duși dintre noi, toată viața ni se schimbă. Trebuie să ne trăim viața mai departe, să ne facem datoria, dar nu mai există pe lumea aceasta siguranța și iubirea pe care ne sprijinim, deseori fără să ne dăm seama cât de mult valorează. Și în castel și în bordei e la fel: este teribil să nu mai fii copilul cuiva.” ■

ACASĂ LA GOLEȘTI

Poate că așa ar fi trebuit să se numească manifestarea științifică ce se desfășoară anual în organizarea Complexului Muzeal Golești și care a ajuns la cea de a 34-a ediție. Anul acesta lucrările sesiunii de comunicări științifice s-au desfășurat sub semnul unei duble aniversări: împlinirea a 175 de ani de la înființarea Școlii Slobode Obștești din Golești și a 35 de ani de la inaugurarea Muzeului Pomiculturii și Viticulturii, una din cele mai reprezentative instituții de acest profil din țară. Cât privește școala întemeiată pe moșia sa de către Dinicu Golescu în 1826, ne vin în minte

cuvintele lui George Fotino, neîntrecutul cunoscător al neamului Goleștilor, care vorbind despre luminatul boier cărturar afirma că „până în pragul morții sale, Dinicu Golescu a fost stăpânit de gândul de a nu-și cruța nici o strădanie pentru răspândirea învățaturii”.

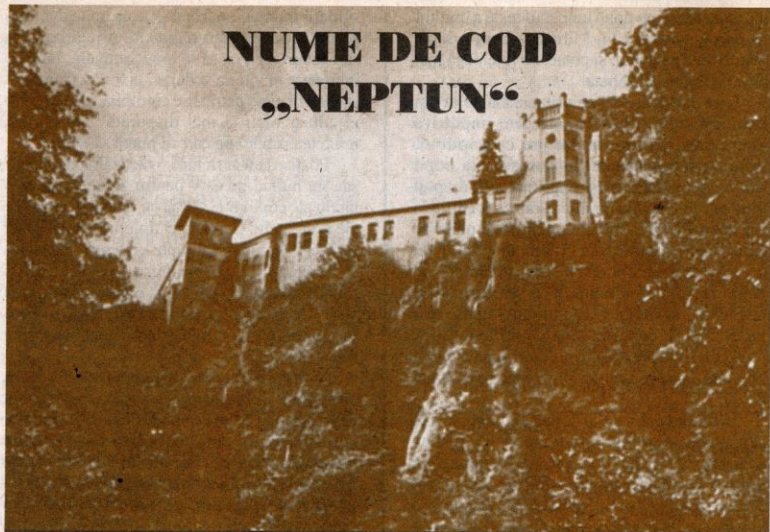
Timp de două zile, pe 25 și 26 octombrie 2001, într-o ireproșabilă organizare și într-un cadru cum numai vechile noastre reședințe boierești îl puteau oferi, zeci de specialiști (muzeografi, arhiviști, cadre didactice, bibliotecari, cercetători) din diverse centre ale țării și-au prezentat roadele investigațiilor în cadrul a trei

secțiuni: *Locul și rolul Goleștilor în istoria României, Istoria și filosofia culturii. Muzeologie și Etnografie. Istoria ocupațiilor tradiționale.* Diversitatea temelor abordate, noutatea informațiilor au prilejuit ample și antrenante debateri, fapt relevat cu satisfacție de către organizatori la încheierea acestei a 34-a ediții. Dar, poate, lucrul cel mai îmbucurător a fost prezența unui număr sporit de tineri cercetători și chiar a unor studenți care ne-au făcut să privim cu încredere viitorul cercetării istorice și al muzeografiei românești.

M. ȘTEFAN

NUME DE COD

„NEPTUN“

CRISTIAN PĂUNESCU, MARIAN ȘTEFAN

„Tezaurul de la Tismăna a fost mai întâi ascuns la Sinaia, unde Banca Națională are un bunker prevăzut cu calorifer, cu lumină electrică. Însă conducerea statului, gândindu-se că nu se știe cine va câștiga războiul, a hotărât mutarea tezaurului... să-l ascundă la Tismăna [...] În 1943 deci, tezaurul a fost mutat de la Sinaia [...] În '43 eram inspector în Direcția Creditării Industrii Grele [...] Eram pe front [...] Știu că [tezaurul] a fost luat de conducerea superioară a țării, în acord cu Banca Națională și Ministerul de Finanțe. Au mutat tezaurul acolo, gândindu-se că dacă nemții pierd războiul, în retragerea lor, ar putea să ia tezaurul cu ei [...] Și atunci s-a spus să fie dus la Tismăna. A fost [depus] în peșteră. Și un batalion de grăniceri a păzit acest tezaur până în '44, '45. În '45 iarna, în ianuarie, cînd l-am adus [...] La aducerea tezaurului eram pe front. La aducere am făcut parte din delegație [...] Tezaurul a stat 2 ani de zile, aproape 3 ani, a stat sub apă [...] N-am știut conținutul [lăzilor] până

cînd, într-o zi... Întâmplarea a făcut că, pe lângă mașinile blindate, am avut și un camion militar [...] La coborâre [de la Tismăna], la trecerea unui pod, un camion al armatei a alunecat cu roata din spate și a căzut o ladă. Și s-a împrăștiat pe gheață, jos, în pârâu. Atunci am văzut că erau numai monezi de aur. Convoiul s-a oprit [...] A rămas numai paza [camionului]. Convoiul a plecat cu celelalte și la înapoiere s-au strâns monezile care erau acolo și toată noaptea am numărat [...] Și n-a lipsit nici o piesă. Erau lire sterline [...] Și așa am constatat care este conținutul lăzilor. 244 000 kg de aur. Din acest tezaur, în 1945 s-au bătut acele monezi, cocoșei de aur [...] Conducerea de atunci a voit ca, bătând monezile, să fie asupra populației. Deci era o păstrare totuși a tezaurului. Pentru că le era frică de ce se întâmplă. Le era frică de ruși [...] A fost pus în circulație. Fiecare monedă era însoțită de un certificat [...] Deci puteai să cumperi certificate. Era liber să cumperi și monezile – acești cocoși [...] Populația putea să

cumpere. Fiindcă au fost puse în circulație [...] Vijoli a încercat a salva acest tezaur în Elveția [...] Bineînțeles a fost mascat ce a făcut el [...] S-a făcut o convenție cu Argentina pentru un import. Import care să fie garantat cu aurul depozitat – o anumită cantitate de aur – în Elveția. Am făcut patru transporturi cu avioanele. A aflat consilierul sovietic, a informat Moscova și a primit ordin să fie adus înapoi întreg tezaurul [...] Și l-a adus. Când a ajuns tezaurul în țară, s-a dat ordin – tot [de] la ruși – ca să fie topit întreg aurul [...] S-a lucrat zi și noapte și s-a topit întreg

tezaurul țării, transformat în lingouri tip STAS, sovietic [...] După instalarea comuniștilor la putere, a venit [la B.N.R.] din partea Comitetului Central o doamnă, o tovarășe, împreună cu doi tovarăși, cu ordin să-i puie la dispoziție cheile de la tezaur [...] Intrau dimineața, această tovarășe cu cei doi, și stăteau până după-amiaza închiși [...] Și au deschis toate casetele care erau acolo. Și plecau cu bijuterii alese, în fiecare zi! Ce anume au luat, n-a putut fi verificat [...] A deschis toate casetele, că avea cheile. În orice caz, tot a fost devalizat...”

Autorul acestei halucinante relații este *Popa Octavian Remus*. Am extras-o dintr-un interviu pe care i l-am luat dl. Octavian Silivestru, iar textul respectiv ne-a fost oferit spre lectură cu ani în urmă, în vreme ce apăruse primul episod din serialul consacrat de noi adăpostirii tezaurului Băncii Naționale a României la Tismana [*Magazin istoric*, nr. 5-7/1996]. Relatarea noastră se bazează pe documentele păstrate în fondurile Arhivei B.N.R. aflate, atunci, în curs de prelucrare. Pasionanta poveste a tezaurului adăpostit în vara-toamnă lui 1944 la Tismana și readus la București abia în februarie 1947 n-am putut-o reconstitui, atunci, în întregime, din cauza inaccesibilității surselor. Lipseau informațiile privitoare la pregătirea operațiunii. Odată cu prelucrarea fondurilor respective, putem clarifica și acest segment. Prilej de a elimina numeroase alte enigme care continuă să dăinuie în jurul acestei acțiuni.

Întreaga operațiune, la a cărei îndeplinire participaseră mai multe instituții centrale și

departamentale (Președinția Consiliului de Miniștri, Banca Națională a României, Ministerul Finanțelor, Marele Stat Major, Căile Ferate Române, dar și organisme ale administrației de stat din județul Gorj) s-a desfășurat în secret. Se pare însă că unele informații, destul de vagi, dar cu un grad de periculozitate, s-au scurs totuși pe diverse canale. În actuala fază a cercetărilor nu ne putem pronunța cu siguranță, dar rezultă limpede că reprezentanții ai partidului comunist, dar și serviciile de informații sovietice s-au preocupat în mod special de această problemă.

Dacă ne referim la relatarea citată mai sus, vom sublinia în primul rând caracterul contradictoriu și confuz al afirmațiilor lui Popa Octavian Remus, pe care nu l-am întâlnit încă menționat în documentele de arhivă ale B.N.R. ca fiind implicat în această operațiune. El a lucrat la B.N.R. până în august 1968, dar informațiile pe care le manipulează provin din „spusele” unor colegi de-ai săi. După ce afirmă că în anii 1943-1944 se afla pe front (în

realitate, s-a aflat sub arme din mai 1941 până în ianuarie 1943 și a mai efectuat două scurte concentrări de câteva zile în 1943), tot el povestește cum în 1945 (sic!) a participat la readucerea tezaurului în București. Tot el afirmă că s-au făcut „patru transporturi cu avioanele” și întreg tezaurul ar fi fost dus în Elveția, de unde, la ordinul sovieticilor, ar fi fost readus în țară. Extrem de confuze sunt și episoadele baterii „cocoșilor” și distribuirea acestora populației, contra cost, dar și „devalizarea” tezaurului de către „o tovarășe, împreună cu doi tovarăși” trimiși de C.C. al P.C.R. S-ar putea ca multe din impreciziile și afirmațiile contradictorii ale lui Popa Octavian Remus să fie cauzate și de trecerea timpului, el repovestind evenimentele după aproape cinci decenii. Oricum, de unde știa atâtea amănunte și cum și-a dat frâu liber fanteziei într-o problemă atât de specială?

Să reamintim cititorilor noștri că la sfârșitul anului 1943, când a apărut preocuparea pentru punerea în siguranță a tezaurului B.N.R.,

serviciile de informații sovietice au semnalat intenția guvernului român de a transporta tezaurul pe calea ferată în Elveția (*Magazin istoric*, nr. 12/1999). Raportul respectiv fusese întocmit de Direcția de Informații de pe lângă Flota Mării Negre. Această direcție avea și o grupă de diversiune care își putea parașuta oamenii în spatele liniilor inamice, pentru acțiuni de cercetare și diversiune; au existat și alte servicii de informații sovietice care au parașutat oamenii adânc în teritoriul nostru, reușind să-și asigure chiar și colaborarea unor elemente locale. Cel mai simplu lucru ar fi să credem că cei recrutați de aceste servicii erau în primul rând comuniștii sau simpatizanții ai acestora. Și, poate, nu am greși prea tare. Ne face să credem acest lucru și documentul pe care col. dr. *Petre Otu* ni l-a pus la dispoziție cu amicală amabilitate. Iată-l:

„Râmnicu Vâlcea,
30.04.1971

Mult stimată tov. Anton
[Alexandrescu],

Mă refer la convorbirea telefonică avută cu dvs. ieri 29 crt. și în completarea celor ce v-am comunicat, relatez următoarele:

Am fost solicitat în primăvara anului 1944 de către tov. Chirtop să-i predau o copie a documentelor de evacuare a tezaurului de aur de la Tismana, în caz de pericol.

În tezaurul [compartimentului depozit] sediul B.N.R. de la R. Vâlcea erau păstrate un rând de chei de la tezaurul (grotă) cu aurul băncii, ce se

Germanii fac pași înapoi...

afla dispus la Tismana. De asemenea, era pus și un plic sigilat cu planurile de evacuare, formațiunile cu paza etc.

El stăruia mereu la mine să-i dau o copie de pe aceste planuri. Nu pot ști de unde știau ei [comuniștii] de aceste planuri. Nu pot ști de unde știau ei că aceste planuri – copii se aflau la R. Vâlcea.

Surprins de aceste pretenții și neștiind la vremea aceea ce însemna C.C. al P.C.R., rezistasem, mai ales că nivelul lor intelectual și aspectul (cum se prezentau) nu-mi înspirasă încrederea păstrării depline a unui secret de stat. Dacă i-ar fi prins cu planurile la ei, desigur că lor, ca represalii, li s-ar fi aplicat: o bătaie bună sau o închisoare pe câțva timp, însă pentru mine, ca intelectual, ar fi însemnat divulgarea unui secret de stat și deci împușcarea mea. Ori aveam și eu copil, soție, părinți, deci greutatea familială și dispariția mea ar fi însemnat pentru ei cea mai cumplită nenorocire.

Pe de altă parte, eu văzusem ce se întâmplase cu tezaurul Poloniei, care a fost evacuat

prin țara noastră, din care tezaur au plătit convertibilitatea zloților preschimbați în lei de refugiați, iar restul a fost evacuat prin Turcia și Londra și nu mai știu ce s-a întâmplat cu el și [nici] dacă Polonia democratică a mai văzut din el vreun kg de aur. De asemenea, îmi revenea mereu în minte pierderea tezaurului român din 1918 [!], evacuat la Moscova.

Procese de conștiință mă frământau mereu și nu știam ce să fac. Pe atunci știu că ați venit și dvs. prin R. Vâlcea, nu știu dacă ați venit în interese familiare – *Loloș* – sau în interes de serviciu. Ceea ce îmi amintesc este faptul că am discutat cu dvs. situația tezaurului de la Tismana și m-ați încurajat să fac gestul, punându-mă în temă și cu tratativele secrete de la Ankara [!?] duse de Știrbey pentru ieșirea României din război. Am controlat cele spuse de dvs., trăgându-l de limbă pe Marina, care atunci era popă la [biserica] Sf. Gheorghe din R. Vâlcea.

Încurajat de dvs. am copiat planurile, fără să știu nimenea și le-am predat tov. Chirtop,

...în fața tăvălugului sovietic care amenință granița României

care, la rândul lui, le-a dat tov. Agiu, delegatul C.C. cu a-cestă problemă.

Mai târziu am auzit de busculada petrecută la Tismana, când au trimis dubele să evacueze tezaurul, intervenind parașutiștii sovietici și gărzile patriotice.

Nu cunosc ce a făcut tov. Agiu cu planurile primite prin tov. Chirtop, am fost însă surprins când solicitând calitatea de ilegalist din 1942, data la care am luat legătura cu P.C.R., am văzut în dosarul respectiv o declarație a tov. Roșianu prin care arată că m-a folosit pentru a căpăta informații asupra planului de evacuare de la Tismana. De asemenea, am aflat de la tov. Chirtop că acțiunea opririi evacuării tezaurului a fost înșușită de la tov. Marina și Roșianu care datorită acestei contribuții au ajuns în situațiile cunoscute, iar eu care mi-am asumat tot riscul acțiunii am fost aruncat peste bord ca un putregai. Frumoasă recompensă (!).

Dacă aș fi făcut acest gest pentru capitaliști mă umpleau de milioane, în timp ce dacă am făcut-o pentru întărirea

monedei noastre naționale socialiste am primit... labe peste bot.

Iată cum se scrie istoria și cum se împarte dreptatea. Unde este lozincă «Partidul nu greșește»?

Din curiozitate, v-aș ruga, dacă nu vă deranjez prea mult, să luați legătura cu Institutul de istorie al P.C.R. pentru a vedea cum au eludat problema opririi evacuării tezaurului și cui se atribuie inițiativa și cine a contribuit la săvârșirea ei.

Sunt sigur că nu veți repara nedreptatea ce mi s-a făcut și nici nu urmăresc vreun interes material, fiindcă n-are cine să mi-o facă, iar dvs. sunteți prea mic pentru a putea rezolva problema. Lăsați-i pe ei să fie «mari», eu mă mărginesc la necazurile mele.

Întru mulți ani, ziua de 1 mai, omagii respectuoase d-nei și primiți asigurarea acelorasi alese sentimente."

Autorul acestei scrisori se numea Adrian Mironescu și, în anii 1941-1944 a fost casier subșef de secție al sucursalei B.N.R. din Râmnicu Vâlcea. În 1945 a fost avansat con-

tabil, iar în 1948 promovat în postul de director. În mod ciudat, la 1 iulie 1952 i s-a desfăcut contractul de muncă, ceea ce ar explica într-un fel tonul indignat al scrisorii sale. Știm și faptul că „tov. Chirtop” era unul dintre comuniștii din localitate, pe numele său întreg Petre Chirtop, aflat în strânse legături cu „tov. [Constantin] Agiu”, cunoscut frunțaș comunist, membru al conducerii P.C.R. din acel timp.

Preocuparea deosebită a comuniștilor față de tezaurul de la Tismana este însă confirmată și de alte surse. Mai mult, se pare că putem să aducem oarecare lumină și în chestiunea „busculadei petrecute la Tismana”.

La rugămintea noastră, dl. ing. Dan Gârbea ne-a pus la dispoziție câteva extrase din memoriile tatălui său, generalul Titus Gârbea, din perioada în care a fost comandant al trupelor române din nordul Olteniei; cu misiunea specială de a asigura paza tezaurului de la Tismana. „Acest tezaur (34 vagoane), împreună cu alte avuții considerabile ca hrisoave și documente, lucrări literare și tablouri vestite – scrie generalul –, au fost evacuate în Oltenia și depozitate, în secret, în cazemate și peșteri, în mănăstiri și în stațiuni climaterice, în case mari sau vestite, la mănăstirea Tismana și Horezu, la Baia de Aramă și la Baia de Fier, la Săcelu și Novaci, toate în munții și în pădurile Olteniei. Acest lucru s-a întâmplat în anii 1943-44, în timpul campaniei contra U.R.S.S.

A. Mironescu nu a rezistat ispitei...

După 23 august 1944 luasem parte la luptele din jurul Capitalei și de pe Valea Prahovei [...], după care am fost chemat la București [...]. Abia întors, mă cheamă subșeful Marelui Stat Major, generalul Socrat Mardari, care mă anunță că o nouă misiune îmi va fi dată de primul ministru; aceasta este secretă și mă avertizează să nu mă îndepărtez de Capitală, pentru a putea fi convocat. Îmi spune că în Transilvania germanii și ungurii se consolidează pe râurile Mureș și Târnave, iar în țară s-au dezlănțuit ororile invaziei și ale războiului [...]

La 6 septembrie mă convoacă din nou generalul Mardare, care mă trimite urgent la primul ministru, generalul Constantin Sănătescu [...]

M-a primit istovit de griji și de activitate intensă. Mi-a făcut un tablou negru al țării și-mi cere părerea. Eram îngrijorat și i-am răspuns cu un vers al lui Dante: *Nuovi*

tormenti e nuovi tormentati (Alte chinuri și alți noi condamnați). A surâs amar, apoi îmi spune: «Încă de mult noi am dus și am dispersat în Oltenia ce aveam mai de preț: tezaurul țării, documente, hrisoave, icoane, aur și argint; ele sunt la Tismana, Baia de Fier, Săcel ș.a. Dezământul, jaful, omorurile, dezertori naziști și altele [...] vor cuprinde și Oltenia, deci riscăm să pierdem această avuție. Vei lua comanda trupelor din nordul Olteniei și a jandarmeriei, a grănicerilor, a garnizoanei Tg. Jiu, Divizia 2 munte (g-ral Agricola) din zona Cărbunești, pentru a păzi această avuție. La nevoie vei fi întărit. Du-te la guvernatorul Băncii Naționale, C. Angelescu, care a fost în Consiliul de Miniștri și care îți va da instrucțiuni tehnice și largi mijloace». Îmi mai spune că nimeni nu cunoaște mai bine ca mine provincia, locurile, oamenii, trupele. Înainte de a pleca [în Oltenia] îmi cere să-l văd... «Să-mi faci treabă bună în Oltenia și la Gorj», de unde era originar. Î-am răspuns: «Să n-aveți grijă, și am adăugat: după ani de diplomatie la Berlin și în Nord [țările scandinave], acum mă puneți să păzesc „cloșca cu ouăle de aur“ [...] L-am mai întrebat contra cui să asigur paza, la care îmi răspunde: «Contra tuturor: tâlhari, germani în retragere, partizani...». Eu replic că noi am avut o «cloșcă de aur» care ne-a fost luată de proaspeții noștri aliați; paza aceasta va fi și contra lor? La care primul ministru îmi răspunde scurt: «Contra tuturor!».

Primul ministru C. Sănătescu era „istovit de griji“

[...] După repetate contacte și luări de hotărâri împreună cu guvernatorul B.N.R., la 12 septembrie 1944 am plecat în Oltenia cu un grup de comandă, aparate de transmisiuni, mari mijloace de transport, care mi s-au pus la dispoziție fără preocupare [...] Când am ajuns la Tg. Jiu, unde am stabilit punctul de comandă, totul era în panică și în groază, în lipsuri și dezordine. Cu ajutorul căpitanului Crăciunescu Al., de loc din Godinești, și al prefectului col. Graur, am organizat paza și apărarea: 6 grupe mobile – autocamioane a 26 ostași sub comandă ofițerească în Tg. Jiu, din care două la Filiași; Garnizoana de la Tg. Jiu în alarmă permanentă; rețeaua telefonică sub centrală unică la Tg. Jiu; 10 puncte de alarmă în județ; regimentele [36 artilerie și 18 infanterie] gata oricând cu câte 500 oameni sub comandă și instruire pentru pază și apărare; comandă unică la Tg. Jiu; publicăție-afiș, în limbile româ-

nă, rusă, germană cu textul: «Cine este prins că ucide, fură, violează, cu arma în mână, va fi împușcat pe loc, după somație».

Comenduirea pieței sovietică, cu trei ofițeri și trupă, a luat ființă într-un local separat al orașului. Comandantul era un maior invalid. Pentru orice

ocazie, dacă maiorul rus venea la Comandamentul român, era primit de gardă și condus fie la mine, fie la adjunctul meu, comandantul pieței. Acest ceremonial a impus. Am avut și vizita a doi generali sovietici de securitate GRU, care au admirat ordinea și securitatea în oraș, ca și în provincie. Mi-au mulțumit pentru colaborare, asigurați că marea cale de comunicație pe Jiu spre front era asigurată cu asemenea ordine.

O perfectă armonie a fost între Prefectura județului, Comandamentul militar, Primărie și Garnizoană. Paza și ordinea în centrul județului și pe itinerariile principale era asigurată. Gărzile mele mobile erau atât de rezezi și eficiente încât hoții erau prinși înainte de a putea să fugă. Comuniștii din oraș, care se deosebeau mai ales prin cravata foarte roșie, servieta sub braț și îngâmfarea arogantă, mi-au cerut să le încredințez paza de la Tismana a avuțiilor țării. Au format chiar grupe agresive care au încercat forțarea la intrare, pretextând că sunt turiști ce voiau să viziteze

În ciuda zămbetelor afișate, „sovieticii cotrobăie peste tot“

frumoasă» mănăstire «pravoslavonică». Comandantul grănicer și-a luat măsurile și când «turiștii» sau țiganii, foști robi ai mănăstirii, s-au apropiat în ceată mare, la prima somare și la prima salvă au fugit ca iepurii. Tezaurul țării n-a fost atins, dar comandantul ce eram am fost etichetat ca «dușman al poporului» și am purtat această pecetă până în decembrie 1989...

Lumea, îngrijorată de înaintarea «armatei liberatoare» se refugiase la Tg. Jiu și populația județului era speriată, chiar și cei mai săraci.

Iată câteva cazuri de dezordini cărora a trebuit să le fac față:

Căpitanul român de artilerie Ionescu Constantin din marea comună Benghești de pe Gilort a fost împușcat de ruși [pentru că s-a opus la furtul unor oi]. Criminalii au fost arestați, iar unul a fost ucis în luptă. Comenduirea sovietică nu i-a recunoscut, motivând că sunt partizani naziști în uniformă sovietică [...]

Trei ofițeri superiori ruși au bătut pe un poștaş, i-au furat banii, docarul-faeton și calul cu harnașamentul cu care au fugit spre Petroșani. Alarmat fiind, am luat pe maiorul sovietic și am urmat garda cu poștaşul însângerat. La Bumbestii au fost prinși de gardă, dar maiorul sovietic

a susținut că sunt germani. Garda română le-a luat banii furati și i-au restituit poștaşului rănit.

Un tren sovietic a ajuns la Tg. Jiu în drum spre Petroșani către front. În gara Tg. Jiu rușii au furat un automobil militar, cu număr și culoare ale armatei române. Alarmat, ordon înconjurarea trenului, dezlegarea locomotivei și evacuarea ei cu alte locomotive la gara vecină. Am comunicat sovieticului șef de tren că până ce automobilul nu va fi restituit, trenul este blocat, iar personalul gării plecat. Sovieticul a protestat, a discutat, apoi a dat jos automobilul și abia a doua zi trenul a plecat.

Printre refugiați era și familia lui Gheorghe (Guță) Tătărescu, fost ministru, cu soția sa Aretia. Într-o zi, Gh. Tătărescu mă ia de o parte să-mi pună două întrebări: care este situația tezaurului și când se încheie pacea? Vine alături și d-na Aretia și se interesează de complexul sculptural al lui Brâncuși cu Coloana infinită. M-a mișcat grija sa mai românească și mai naturală.

Căci numai prin stăruințele ei de mare tenacitate complexul lui Brâncuși a putut fi realizat. Convins, i-am dat toate asigurările și i-am omagiat grija. Iar lui Guță i-am răspuns că tezaurul stă bine, deși tâlharii îi dau târcol, iar despre pace, să avem răbdare: «Nu se poate, domnule general!», răspunde Guță cu ton baritoonal. «Noi am ridicat stăvilarul, fronturile se prăbușesc și până la Crăciun vine pacea. De Anul Nou, peste trei luni, avem pace pe continent».

Eu, care venisem de numai câteva săptămâni de la O.K.W. [se întorsese din Germania în ziua de 21 august 1944], cunoșteam situația și valoarea militară germană. Deci i-am replicat, dezamăgit de optimismul nejustificat al acestui fost președinte de guvern: «Actul de la 23 august este covârșitor, dar nu definitiv, iar pacea nu va veni atât de repede cum sperați dvs.». Reia vehement: «Atunci când, când?» «Nu sunt prooroc, dar pot exprima o limită largă de timp, domnule președinte, cel devreme la căderea zăpezii, cel mai târziu la topirea zăpezii... Optez cu convingere pentru ultima dată». A sărit ca un arc și mi-a spus că sunt defetist.

L-am revăzut după 1-2 ani, când mi-a explicat: «Dumneata ai stat mulți ani la germani, erai mai documentat și părerea dumitale s-a adevărat larg».

Veneam rar la București și raportam cum păzesc «ouăle

de aur» de la Tismana, iar la 30 ianuarie 1945 am cerut să fiu eliberat din misiunea de la Gorj și să mi se încredințeze o comandă pe front. Am predat comanda din Oltenia la 20 martie, iar la 28 am plecat pe front...

Dl. ing. Dan Gârbea ne-a precizat că aceste mărturii au fost extrase din două texte manuscrise: *Memorial*, vol. III F, pregătit în anii '70, și *Tezaurul 1944*, redactat în 1990. Domnia sa ne-a furnizat și extrase dintr-o agendă cu însemnări din perioada ianuarie-martie 1945. Iată câteva note: „Luni 1 ianuarie. Raportez telefonic situația Neptun [nume de cod pentru mănăstirea Tismana]. Totul normal. Paza organizată funcționează bine [...] Luni 8 ianuarie. Raport

scris către Președinție [a Consiliului de Miniștri] și B.N.R. asupra pazei și siguranței [...] Marți 16 ianuarie. Văzut pe [Traian] Borcescu [ofițer superior în cadrul S.S.I.] la Marele Stat Major. Raport la generalul M[ihail] G[heorghe], în acel moment, inspector general al armatei. Satisfăcut. Sănătescu din 11 decembrie 1944 era șef al Marelui Stat Major] – copleșit [...] Vineri 19

ianuarie. Raport la Banca Națională a României. Președintele Angelescu satisfăcut, dar îngrijorat de cereri [...] Sâmbătă 20 ianuarie. Din nou la general Sănătescu]. Foarte îngrijorat [...] Sov[ieticii] cotrobaie peste tot...»

Generalul Titus Gârbea ne ajută să facem puțină lumină în relatările acelui Adrian Mironescu din Râmnicu Vâlcea, care vorbind despre „busculada” de la Tismana îi transformase pe „turiștii” comuniști în „parașutiști sovietici”. Iar noi, pe baza documentelor de arhivă, vom elimina treptat și celelalte vâluri ale legendei create în jurul tezaurului de la Tismana. ■

(Va urma).

EDITURILE ALL VĂ RECOMANDĂ

ROMÂN
ALEXANDRU MADGEARU

Rolul creștinismului în formarea poporului român

Autor: Alexandru Madgearu

"Romanizarea și creștinarea au fost două procese inseparabile și convergente."
Alexandru Madgearu

Pref. 99.000 lei

Cartea analizează relația dintre romanizare și creștinare, pe baza celor mai recente descoperiri arheologice. Așa cum relevă acestea, creștinismul a marcat profund geneza și supraviețuirea poporului român în epoca migrațiilor și a evului mediu timpuriu.

ALBUM ISTORIC

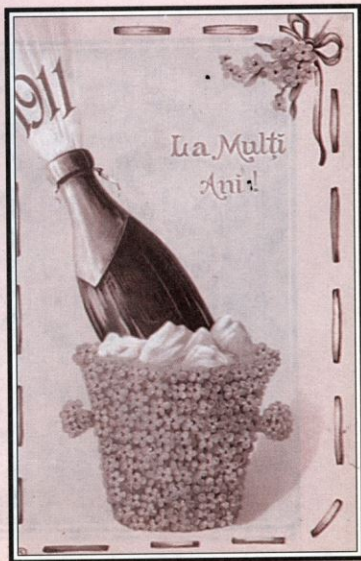
Când domnul Mihai Cezar SĂVULESCU, posesorul unei valoroase colecții de ilustrate de altădată, ne-a vizitat în redacție și ne-a arătat o parte a „comorii” pe care o deține, primul nostru gând a fost la dumneavoastră, dragi cititori: să vă bucurăm privirea cu felicitări de Crăciun, care au circulat prin mâinile bunicilor și străbunicilor noștri și pe care și-au scris unii altora urări, cu ocazia sărbătorilor de iarnă.

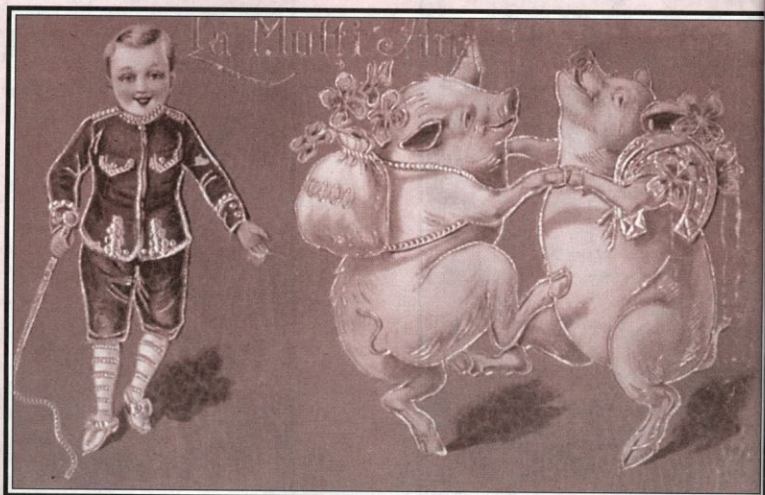
Așadar, dumneavoastră vă dedicăm albumul istoric din această ultimă lună a anului. Cu un mic efort

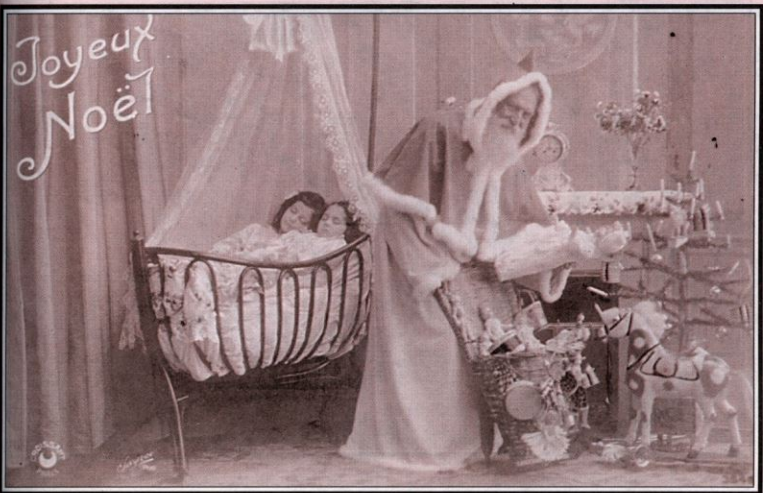
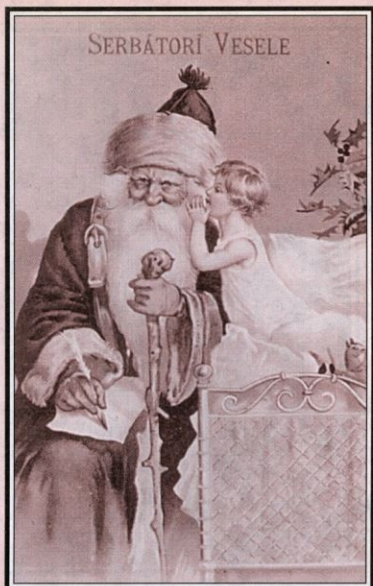
imaginativ și de bunăvoință, considerați că ilustratele poartă gândurile redacției *Magazin istoric* către cititorii săi, la cumpăna dintre ani : speranța că plăcerea de a ne reîntâlni luna de lună nu se va eroda nici în anul 2002, cel de al 35-lea de viață al revistei, moment pe care am dori să-l sărbătorim alături cu dumneavoastră; bucuria că *Magazinul istoric* pare a se fi înveșnicit în inima și cugetul multora dintre români; credința că revista poate fi o poartă deschisă spre istoria adevărată.

Sperăm a vă aduce – cu aceste imagini – ceva din farmecul sărbătorilor de iarnă de altădată.

La Mulți Ani!

SEMĂNĂTORUL

Există momente de cumpănă, de criză chiar, în istoria unei nații, când este nevoie de o mișcare energetică, de personalități puternice, care să determine revigorarea. Efortul lor aduce, mai întotdeauna, și exagerări, abuzuri sau greșeli. Dar,

pe ansamblu, efectul este benefic.

Așa s-a întâmplat și la începutul secolului trecut, când a apărut revista Sămănătorul. Peste aproape două decenii, România Mare devenea realitate.

ACUM 100 DE ANI

VALERIU RÂPEANU

Puține reviste și-au înscris numele în istoria culturii românești ca purtătoare ale unui program care să se convertească într-un curent durabil și în opere perene. Fără îndoială, numeroase altele au avut un rol important în anume perioade, au stimulat energii creatoare, au publicat scriitori importanți, operele tipărite – fragmentar sau integral – căpătând durată în timp, iar articolele, studiile, eseurile reprezentând contribuții esențiale la afirmarea gândirii românești. Din cea dintâi categorie fac parte Dacia Literară, Convorbiri Literare, Literatură și artă română, Sămănătorul, Viața Românească, Gândirea.

Cititorul va avea cred două nedumeriri. Cea dintâi: de ce am omis din această enumerare Revista Fundațiilor Regale, apărută între 1 ianuarie 1934 și decembrie 1947? Pentru că această importantă publicație lunară, care timp de treisprezece ani a unit în paginile ei cele mai valoroase nume ale culturii românești, a fost în sensul superior și exemplar al cuvântului o revistă eclectică. Nu-și propunea un program, ci o grupare a tuturor valorilor culturale românești pe criteriul calității. Între 1944 și 1947 unele nume intrate sub jurisdicția Convenției

de armistițiu și a epurărilor masive, precum Ion Petrovici, Al. Marcu, Nichifor Crainic, Mircea Vulcănescu și alții, aveau să nu mai apară, chiar dacă în primele numere după 23 august 1944 unii vor fi prezenți. Primul articol nu reprezenta un program estetic, ci o închinare, semnată de regele Carol II, a cărui esență era faptul că, prin apariția acestei reviste și a activității Fundațiilor Regale, împlinește un gând al tatălui său, regele Ferdinand I.

Și a doua întrebare: de ce am inclus Sămănătorul printre revistele care au conferit un program culturii noastre, știind că sămănătorismul este cel mai adesea citat într-un context negativ, peiorativ chiar? A devenit chiar un act prin care îți probezi elevația estetică, vorbind disprețuitor despre sămănătorism și mai ales calificând drept sămănătoristă o viziune desuetă, depășită, lipsită de orice valoare literară. Din numele unui curent literar, sămănătorismul a devenit o anatemă. Îl folosesc și cei care nu știu sau nu prea știu ce înseamnă această noțiune, precum un critic muzical din anii '60, care auzea în cele două Rapsodii ale lui George Enescu „ecouri sămănătoriste“.

Specificul revistei *Magazin istoric* ne obligă la câteva precizări privind contextul istoric. Ultimul deceniu al secolului XIX a însemnat un moment de criză și căutare în literatura noastră. Mihail Sadoveanu, Gala Galaction, Garabet Ibrăileanu ne vorbesc despre faptul că, în anii când deschideau ochii în literatură, aveau sentimentul unei „secete”. Contribuia la aceasta faptul că Eminescu și Ion Creangă se stinseseră din viață în 1889, că I.L. Caragiale dăduse în 1890 drama sa *Năpasta* și nu mai vădea semne de revenire pe tărâmul teatrului, iar opera sa în proză începea să apară la distanțe din ce în ce mai mari. La fel și cu Alexandru Vlahuță.

Tabloul nu era atât de sumbru, deoarece în acest deceniu apar romanele lui Duiliu Zamfirescu, *Mara* de Slavici, *Balade și idile* de G. Coșbuc și nu numai acestea. Revista *Contemporanul*, apărută cu intermitențe între 1881-1891, ca și *Literatură și Știință* (1893-1894), care îl aveau ca ideolog (ultima și ca director) pe criticul socialist C. Dobrogeanu-Gherea nu reușesc să creeze un curent ale cărui opere să se ridice la înălțimea ideilor mentorului, unele exprimate în polemica dusă cu Titu Maiorescu și rămasă în istoria literaturii române cu numele „artă pentru artă” sau „artă cu tendință”. Nu putem omite fap-

tul că în paginile revistei *Literatură și Știință* Delavrancea a publicat *Bunicul*, *Două lacrimi*, *Marele Duce*, *Bunica*; Al. Vlahuță poemul *Iubire*. Și cam atât.

În 1891 își înceta apariția – după patru ani – *Revista Nouă* a lui B.P. Hasdeu, care unise pe cei deja afirmați – Delavrancea, Vlahuță, B.P. Hasdeu, bineînțeles – cu cei tineri de tot

când publicase nefericita epigramă împotriva lui Eminescu, făcea să se creadă că literatura română se îndepărta tot mai mult de menirea ei națională.

„Musturarea de ouget” a maestrilor

În atari împrejurări, apare la 2 decembrie 1901 *Sămănătorul*, revistă literară săptămânală. Directori erau Al. Vlahuță și G. Coșbuc, scriitori de mare popularitate. Redacția și administrația se aflau pe Strada Regală (astăzi Ion Câmpineanu), la numărul 6. Un exemplar costa 20 de bani, iar abonamentul 10 lei pe an. Programul – intitulat *Primele vorbe* și nesemnlat – aparținea celor doi scriitori. În el aflăm ecouri din celebra conferință din 1892, ținută de Vlahuță la Ate-neul Român, intitulată *Curentul Eminescu sau o poezie nouă*, la sfârșitul căreia a citit poezia *Unde ne sunt visătorii*,

mai precis critica melancoliei, a stării de disperare ce bântuia atunci poezia noastră și necesitatea afirmării unui ideal activ, optimist.

Acum, în decembrie 1901, Al. Vlahuță și G. Coșbuc susțineau – făcându-și „mea culpa” față de starea literaturii române din ultimii ani, față de caracterul ei pesimist: „Noi, cari ne-am făcut de mult ucenicia în literatură, simțim ca o musturare

George Coșbuc

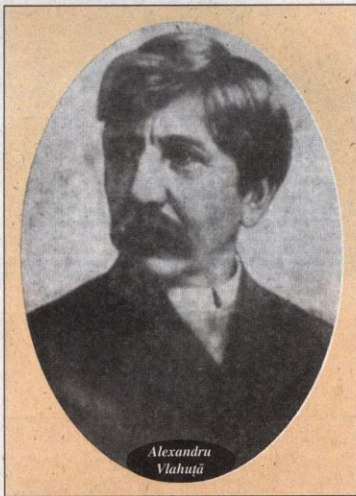
– N. Iorga, I.A. Bassarabescu. Curentul de simpatie pentru victimele societății nu impusesese nici scriitori, nici opere de valoare. Se mai adăuga, pe plan social, problema țărănească, din ce în ce mai mult în evidență prin răscoalele din 1888 (*Magazin istoric*, nr. 11/2001). Pe de altă parte, simbolismul, care își avea mentorul în Alexandru Macedonski, poetul damnat, mai ales din 1883, de

de cuget, când ne uităm în urmă și vedem câtă vreme am pierdut, punând în stihuri amăgirile și durerile micii noastre vieți, retrași de zgomotele lumii, înstrăinați adesea de marea viață a poporului, de marile lui suferințe și aspirații, cari ar fi trebuit de la început să umple și să încălzească inimile și cântecele noastre. Am stat și am privit, cu brațele încrucișate, la triumful medio-critității pompoase, la trecătoarea izbândă a vânturătorilor de fraze goale, la scâlcirea și batjocorirea limbii în școli, în teatru, pe tribuna Ateneului și-n presa de toate zilele, am asistat fără revoltă la terfelirea celor mai curate sentimente și celor mai scumpe credințe ale noastre, ș-am ajuns astăzi să fim aproape străini la noi acasă, în buna și milostiva noastră țară."

Acestea erau relele culturale ce trebuia combătute printr-o literatură stenică, inspirată din realitățile naționale, care să aibă ca finalitate „binele și înălțarea neamului românesc!” Cu mijloacele specifice liricii sale didactice, Al. Vlahuță va împlini acest program prin poezia *Sămănătorul*, care se încheia astfel: „Tu fii soldatul jertfei mari, depline/ Ca dintr-un bob să odrăslească mia/ Cu sângele tău cald stropește glia”.

Cel de al doilea număr se deschidea cu articolul *Uniți* de

G. Coșbuc, articol care începea astfel: „Noi cu literatura astăzi nu mai stăm în mijlocul istoriei noastre, nu mai stăm în mijlocul tradițiilor noastre, nu stăm mai ales în mijlocul poporului nostru”. Se vorbea către final de faptul că „Am rupt firul tradițiilor, ne batem joc de credința strămoșilor, luăm în deșert instituțiile țării și așezăminte ei, rădem în pumni de aspira-

Alexandru
Vlahuță

țiuni naționale și importăm în literatură – în altarul vieții sufletești a noastre – câte și mai câte bolnave idei și cu totul străine spiritului românesc”.

Idealul în literatură era Eminescu, în pictură N. Grigorescu, pe care îl admirau necondiționat Al. Vlahuță, B. Delavrancea, dar și criticul de artă al revistei, Virgil Cioflec, care publica în acești ani pagini

de mare valoare despre mișcarea noastră plastică. Colaboratori erau Șt.O. Iosif, Ion Gorun, C. Xenii, V. Cosmovici, Ilarie Chendi, Paul Bujor, Sextil Pușcariu, I.A. Bassarabescu, D. Anghel, Zaharia Bârsan, A. Davila etc. Revista publica *Poezii inedite* de Eminescu, de cele mai multe ori în deschiderea numărului.

Literatura de bună calitate se învecina cu cea modestă de tot. Cotitura dorită de cei doi fruntași ai literelor românești nu se realiza.

„Jos nemernica bâigulală străină”

Dacă s-ar fi redus numai la acești doi ani, revista n-ar fi rămas decât una din publicațiile de la începutul secolului XX, unde s-au alăturat scriitori de statură și formule diferite. Unii tradiționaliști (Șt.O. Iosif, Al. Davila), alții de factură simbolistă (D.

Anghel), alții încadrându-se în structurile prozei romantice (I.A. Bassarabescu). Articolele din primele numere semnate de Vlahuță și Coșbuc erau străbătute de bune intenții, de chemări patetice, dar nu se constituiau într-un program literar.

Cel care a dat viață *Sămănătorului* și i-a transformat numele într-o direcție, cea care a rămas în istoria literaturii

române, a fost N. Iorga. Odată cu articolul său *O nouă epocă de cultură* apărut în *Sămănătorul*, an. II, nr. 20, 18 mai 1903, pp. 309-312, începe și adevărata viață a revistei. Care erau principiile pentru care milita cu ardoarea specifică scrisului său, cu patetismul izvorât din forța convingerilor nestrămutate, N. Iorga?

O spune chiar din acest prim articol: „Ne trebuie cultură tuturor, de sus până jos, dintr-un hotar al românimii până la altul, o cultură care să fie a noastră, cărți, pe rândurile inspirate ale cărora să cadă deopotrivă lacrima înaltei, bogatei doamne și a sătencii, cărți smulse de mâini nerăbdătoare până unde răsună graiul acestui neam. Jos nemernica băguială străină din saloanele cosmopolite, pentru întreținerea cărora curg sudori de sânge pe lanurile muncite din greu, jos cărțile de simțire falsificată și de corupție, cu care Apusul otrăvește țeri nepriecute, jos maimuțări nelegiuită!

O nouă epocă de cultură trebuie să înceapă pentru noi. *Trebuie* sau altfel vom muri.“

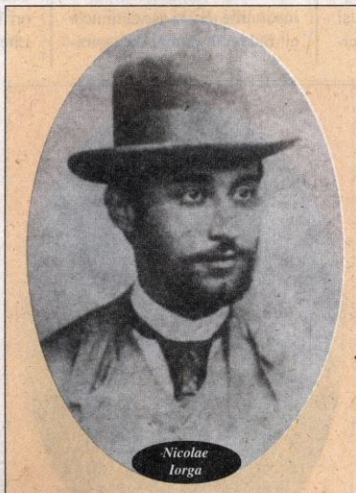
Pentru acest crez a militat N. Iorga timp de trei ani în paginile *Sămănătorului*. Pentru acest crez a luptat toată viața sa. Sămănătorismul a fost –

trebuie să o spunem de la început – o doctrină culturală. Iorga nu privea literatura ca un fenomen în sine și pentru sine. Așeza la temelia societății românești țărănimea. Totul trebuia să pornească de la cea mai numeroasă și mai nedreptățită clasă socială, ale cărei

adăuga noi – cum a rămas până în zilele noastre. Tot ce putea ajuta pe țăran să se ridice moral și material – banca populară și obștea satească – trebuia pus în slujba lui.

N. Iorga a clădit doctrina lui pe cele două mari principii ce au stat la baza întregii lui acti-

vități: solidaritatea națională și unitatea națională. A repudiat „ura de clasă“, socotind-o una din relele pe care le-a adus secolul XX; dar și „partidele de căpătuală“, cum numea el partidele liberal și conservator. Literatura, artele trebuia să se inspire din viața populară țărănească și să slujească idealul unificării tuturor românilor. De aceea i-a publicat pe Mihail Sadoveanu, O. Goga, le-a urmărit creația – înainte de a fi tipărită în volume – și le-a întâmpinat debutul cu cronici rămase până astăzi pietre de hotar în înțelegerea operei lor. A contribuit efectiv în paginile *Sămănătorului* la evidențierea valorii

Nicolae Iorga

„Suflați colbul de pe cronici și faceți să renască virtuțile bătrânilor de atunci în suflul tinerimei de azi.“

N. Iorga

probleme trebuia rezolvate – afirma N. Iorga – nu pe cale politică, ci culturală. Adică țărănimea trebuia să devină conștientă de drepturile ei, să-și ridice nivelul cultural prin școală, biserică, prin carte. Învățământul la sate trebuia să fie adecvat realităților de la sate, și nu unul abstract, formal, așa cum era atunci – și am

celor doi mari scriitori amintiți, dar și a altora de mare însemnătate, precum I. Agăbiceanu, Dimitrie Anghel. Ca orice critic, s-a înșelat, mai ales atunci când a ținut seama de criteriul estetic și a avut cuvinte calde, invers proporționale cu valoarea operei, despre scriitori minori care se străduiau, fără chemare, să urmeze principiile revistei.

A fost împotriva exclusivismului în ceea ce privește influența străină, criticând cu asprime, în formule memorabile, necondiționată și unilaterală receptare a culturii franceze. La 13 martie 1906 a organizat o mișcare studențească împotriva aristocrației bucureștene, care vroia să joace pe scenă Teatrului Național două piese franceze, în limba fran-

ceză (*Magazin istoric*, nr. 11/1990). Acțiunea lui s-a bucurat de sprijinul celei mai mari părți a intelectualității noastre, inclusiv a celor cu care Iorga purtase polemici: B.P. Hasdeu și tânărul Eugen Lovinescu. S-a vorbit despre opacitatea și despre lupta dusă împotriva traducerilor și a literaturii

străine, în general. N. Iorga a cerut însă – dând exemple concludente, care dovedeau vasta lui cultură – lărgirea ariei traducerilor la toate literaturile europene: germană, engleză, italiană, rusă, nordică.

Acum, în paginile *Sămănătorului*, N. Iorga a început lupta sa pentru unitatea culturală a românilor de pretu-

tindenți, al evidențierii legăturilor spirituale dintre români care nu locuiau în granițele de atunci ale regatului. Contribuția sa – așa cum au recunoscut-o toți – inclusiv dușmanii săi, a fost pe acest tărâm uriașă.

Sămănătorul a reprezentat un adevărat caleidoscop al vieții culturale românești: în afara articolelor, N. Iorga

lipsit dimensiunea ortodoxă. N. Iorga era crescut în atmosfera raționalistă a sfârșitului de secol. Pentru el bisericile, mănăstirile, arta religioasă reprezentau mărturii privitoare la vechimea și organicitatea civilizației românești, pe care, începând din această epocă, a pus-o în valoare în toate componentele ei.

În ziua de 22 octombrie 1906, *Sămănătorul* anunța cititorii de faptul că „Domnul N. Iorga ne adresează o scrisoare, prin care ne vestește că multe domnii sale servicii îl împiedică de a mai fi directorul revistei, dar că ne urează noroc și izbândă și își va aduce aminte cu plăcere de lupta ce-am dus-o împreună pentru cauza cea bună.”

Coșbuc, doamna Chendi, Ilarie Chendi, Ronetti Roman și I.L. Caragiale

„Ce avem de făcut înainte de toate e purificarea, întregirea, înaintarea și mai ales răspândirea culturii noastre... Avem un stat național fără o cultură națională, ei cu o spoială străină; franțuzească. Avem visul de unire națională în aceeași formă politică: îl legănăm în vorbe și nu-l chemăm la noi prin fapte: hotarele mai sunt încă hotare pentru cultura noastră. Ne dorim uniți la un loc și nu ne cunoaștem nicidecum.”

N. Iorga

redacta o bogată *Cronică*, în care consemna cărți, reviste, articole, manifestări culturale, evidențiindu-le valoarea. Sau, dimpotrivă, manifestându-și dezaprobarea.

Într-un studiu din 1931, Nichifor Crainic situa *Gândirea* în descendența *Daciei Literare* și a *Sămănătorului*. Spunea – ceea ce era adevărat – că sămănătorismului i-a

După plecarea marelui istoric, *Sămănătorul* a mai apărut în diferite formule, timp de patru ani. N-a mai avut răsunetul dinainte, n-a mai stârnit interesul, polemicele din anii 1903-1906. N-a mai adus nimic nou în peisajul literaturii române. Putem spune că, plecând de la *Sămănătorul*, N. Iorga a luat cu el și sufletul revistei. ■

GRIGORE GAFENCU ȘI CENZURA ELVEȚIANĂ

La 30 august 1939, cu numai două zile înainte de declanșarea celui de-al doilea război mondial, Elveția a proclamat starea de neutralitate. Prin această declarație, statul elvețian continua o tradiție de politică externă, care i-a asigurat, de-a lungul timpului, un loc aparte în comunitatea europeană. Menținerea păcii și a solidarității naționale într-o țară care reunește patru etnii, cu propriile tradiții culturale și lingvistice, a impus promovarea acestei politici echilibrate pe plan extern.

CLAUDIA CHINEZU, doctorandă la Universitatea din Fribourg

Departamentul politic care se ocupa de afacerile diplomației elvețiene a fost condus, din 1920 până în 1940, de Giuseppe Motta. I-a urmat, pentru încă patru ani, Marcel Pilet-Golaz. Astăzi, există voci care recunosc că în primii ani ai războiului, responsabili diplomației de la Berna s-au apropiat de puterile Axei. Din 1944, în momentul în care victoria Aliaților devenise o certitudine, s-au îndreptat spre puterile aliate.

Înainte de începerea celui de-al doilea război

mondial, în Elveția s-au manifestat două teze care defineau relația dintre neutralitatea de stat și libertatea individuală. Prima teză, denumită «teza Motta», potrivit căreia doar statul era neutru, a fost susținută de profesorul de drept și consilier de stat al cantonului Basel, Carl Ludwig. Profesorul Ludwig a adus argumente din domeniul dreptului internațional pentru a marca distincția netă între neutralitatea de stat și libertatea individului de a adopta o atitudine politică față de evenimentele internaționale.

Cea de a doua teză era susținută de Consiliul federal și, implicit, de către șeful Departamentului federal de Justiție și Poliție (DJP), Edouard von Steiger. Din punct de vedere normativ, politica de stat influențează comportamentul individual – considerau adepții ei – și, în consecință, există o legătură directă între politica de neutralitate și conduita cetățeanului. Prin urmare, statul avea tot dreptul să pretindă respectarea neutralității fără să încalce, în același timp, dreptul de libertate al oamenilor. Teza Consiliului federal prezenta un aspect

Geneva

foarte echivoc, pentru că lăsa o slabă marjă de discernământ privind limita intervenției statului în sfera privată. În final, s-a impus cea de a doua teză.

Oprită, cenzurată, în final acceptată

Baza juridică a unei cenzuri preventive a fost constituită prin deciziile executorii ale Consiliului federal din 26 martie 1934 și din 8 septembrie 1939, care introduceau principiul intervenției statului în cazul în care se constata că neutralitatea țării a fost încălcată prin adoptarea unei atitudini publice în favoarea vreunui beligerant. Se încerca să se prevină o situație de compromitere a statutului de neutralitate a Confederației elvețiene pe plan internațional.

Conform acestor prevederi, aplicarea cenzurii asupra mass-media elvețiene revenea Diviziunii Presă și Radio (PR), atașată la început Statului Major General, apoi, din 1 februarie 1942, Consiliului federal, care avea dreptul să intervină pentru a supraveghea tipăriturile de orice fel, realizate sau importate în Elveția.

Potrivit deciziei Consiliului federal din 26 martie 1934 cu privire la statutul presei în Elveția, articolul 1 stabilea că în cazul jurnalelor și periodicelor care „depășesc de o manieră foarte gravă limitele criticii, amenință să tulbure bunele relații dintre Elveția și alte state”, DJP va avea obligația să le trimită un aver-

tisment. Dacă avertismentul se dovedea a fi inoperabil, atunci publicațiile respective urma a fi interzise pe o perioadă determinată, iar cantoanele trebuia să supravegheze ca această măsură să fie respectată.

Articolul 2 prevedea că DJP avea autorizația să trimită cantoanelor o circulară prin care le invita să interzică expunerea publică și vinderea imprimatelor (cu excepția jurnalelor), a ilustrațiilor și altor publicații compromițătoare pentru imaginea Elveției. Potrivit articolului 3, cantoanele aveau dreptul să sechestreze aceste materiale și, la propunerea DJP adresată Consiliului federal, să le confiscă. În acest caz, delictul devenea penal. Ulterior, cenzura preventivă a fost introdusă și în domeniul cinematografiei.

La 8 septembrie 1939, Consiliul federal a aprobat o nouă *Decizie privind securitatea țării în materie de informații*. Scopul menționat era asigurarea neutralității Elveției în raport cu străinătatea în domeniul transmiterii de informații, precum și de a menține Confederația departe de orice propagandă a beligeranților și de orice manevră care ar amenința securitatea țării. Se defineau domeniile de informații, care includeau publicațiile de orice fel transmitând noutăți prin cuvânt sau prin imagine, în special presa, cartea, filmul, radioul, telegraful, telefonul și poșta. În consecință, controlul informațiilor de natură politică, economică și militară din domeniile de activitate enu-

merate mai sus revenea comandamentului militar elvețian. Legea mai menționa: „De asemenea, este absolut necesar ca poporul nostru să dea, în ansamblu, o imagine care să reprezinte, în ochii lumii în-tregi, voința sa de a rămâne neutru din punct de vedere politic și militar...”.

În realitate, aceste măsuri nu au ținut doar de domeniul politicii generale, iar aplicarea lor a inclus atât pe elvețieni, cât și pe rezidenții străini de pe teritoriul Confederației. O dovadă o constituie și cazul Grigore Gafencu, care în toți anii de exil la Geneva a avut corespondența supravegheată și convorbirile telefonice înregistrate de Departamentul Federal de Interne. Mai mult, prima sa carte de analiză politică internațională, intitulată *Preliminarii ale războiului din Est*, a fost oprită să fie editată în Elveția, apoi cenzurată și, în final, acceptată pentru publicare, cu condiția unor modificări și suprimări în textul original.

Câteva mici corecturi

Gafencu a terminat cartea în decembrie 1942. Inițial, autorul a intitulat-o *Seconde campagne de Russie* (A doua campanie din Rusia). Autorul făcea o analiză a politicii sferelor de influență din Europa Centrală și Orientală. În acest cadru, argumenta opțiunea sa pentru menținerea unui echilibru de forțe în regiune prin adoptarea statutului de neutra-

litate de către România. Concluzia lui era că securitatea europeană de după război avea să se bazeze pe doi poli de putere, Anglia și Uniunea Sovietică.

Proiectul de publicare a cărții sale era susținut de diplomați englezi și americani. Autorul surprindea aspectul violent al ocupației militare germane în Balcani. Iar ideea-forță a cărții era certitudinea în victoria Aliatilor la sfârșitul războiului. Motivele pentru care Gafencu a ales să-și editeze cartea la Fribourg, un oraș cu profunde tradiții catolice și agricole, nu ne sunt cunoscute pe moment. Câteva ipoteze există, dar ele vor mai trebui verificate.

Conform Ordonanței federale din 30 decembrie 1941, editurile trebuia să anunțe la Diviziunea PR operele politice, militare și economice pentru a fi controlate înaintea publicării lor. Prin urmare, la 13 august 1943, editorul Walter Egloff a trimis manuscrisul cărții lui Gafencu la Oficiul romand, Secțiunea Bibliotecă. În septembrie 1943, doi avocați genevezi, Tell Perrin și Alfred Aubert, au adresat o scrisoare Diviziunii PR, în care își exprimau avizul pozitiv pentru publicare.

În octombrie 1943, Egloff a fost informat că mai trebuia încă să aștepte răspunsul privind publicarea unei astfel de cărți, care avea „un aspect delicat din punct de vedere politic”. Șeful Secțiunii Bibliotecă-Oficiul romand, Alex Jullien, s-a pronunțat în Ra-

portul său, din 18 octombrie 1943, pentru interzicerea publicării cărții lui Gafencu, din următoarele motive: 1) conținutul cărții era o condamnare vehementă a actelor guvernului german; 2) Divizia Afacerilor Externe a Departamentului politic a considerat că „o publicație despre războiul actual este prematură”; 3) în privința României, această țară nu va fi satisfăcută să-și vadă unul dintre foștii diplomați, refugiat actualmente în Elveția, utilizând anumite documente contra Germaniei, față de care România este o țară aliată; 4) în momentul acordării vizei de rezidență diplomatului român la Geneva, Poliția federală pentru străini a stabilit ca Gafencu să fie supus unui regim special, deoarece el trebuia să se abțină de la orice activitate politică.

În consecință, se sublinia că: „... nu se convenea să i se dea autorizația lui Gafencu, care fără îndoială nu se poate întoarce în țara sa și care este refugiat în Elveția, să publice o carte – importantă și de valoare – care riscă să provoace dificultăți, pe de o parte între Elveția, Germania și România, iar pe de altă parte, între Germania și România”.

Cu toate acestea, Gafencu s-a decis să publice, pe cheltuiuala sa, 300 de exemplare la imprimăria lui André Künding din Geneva. Considerate a fi „o ediție clandestină” de către autoritățile federale, ele au circulat în câteva librării și la câțiva prieteni din Elveția, Franța și România. Editorul din

Fribourg, W. Egloff, a devenit însă pasibil de a fi comis o infracțiune, fiind supus unei amenzi de 5 000 franci elvețieni, din care el a plătit în final suma de 300 franci, plus 30,45 de franci pentru taxele de tribunal. Într-o scrisoare adresată Judecătorului de instrucție de la Fribourg de către șeful Secțiunii Bibliotecă a Diviziunii PR, se preciza că editorul Egloff a știut de tirajul de probă imprimat de Gafencu la Geneva, pentru că s-au găsit chiar la editura din Fribourg câteva exemplare din carte. Autoritatea elvețiană estima că „dacă autorul a imprimat pe cheltuiuala sa câteva exemplare ale cărții și le-a pus în circulație înainte de autorizarea oficială și fără asentimentul formal al editorului, totuși editorul este cel responsabil”.

În februarie 1944, Pierre Béguin, colaborator la *Journal de Genève* și redactor la *Gazette de Lausanne* (două prestigioase jurnale unde Gafencu publica articole despre România), a trimis un amplu raport asupra manuscrisului diplomatului român către Diviziunea PR. El încerca să-l convingă pe colonelul Plancherel, șeful Diviziunii, că manuscrisul ar putea fi publicat în condițiile în care autorul ar fi de acord cu „câteva corecturi”. Se mai preciza că Departamentul politic nu a ridicat nici o obiecție la această propunere. Demersul a reușit, iar Pierre Béguin a fost însărcinat să negocieze cu autorul cărții și, apoi, să primească

acordul de la Departamentul politic.

Presiuni asupra librarilor

La 4^a martie 1944, Pierre Béguin l-a informat pe colonelul Plancherel că s-a înțeles cu Gafencu în privința condițiilor de editare. Béguin a transmis imediat manuscrisul lui Pierre Bonna, șeful Diviziunii Afacerilor Externe. Răspunsul primit de la Bonna era pozitiv: „Să lăsăm formalismele superflue. Sunt în mod personal interesat de această carte.“ Béguin l-a anunțat pe colonelul Plancherel că Departamentul politic nu avea vreo obiecție și, în consecință, că toate condițiile erau îndeplinite. Mai era necesar să se comunice la Secțiunea Librărie autorizația de publicare și să fie informat editorul Egloff de decizie.

Pierre Béguin a intervenit de această dată pe lângă șeful Secțiunii Librărie de la Diviziunea PR, Lang Herbert, în favoarea lui Gafencu („unul dintre cei mai buni amici ai țării noastre, se bucură în străinătate de repu-

tația unui mare om de stat, este înzestrat cu caracterul cel mai nobil. Cartea sa ... este așteptată cu cea mai mare nerăbdare, nu numai în țara sa, dar și în alte capitale“). Mai mult, Béguin considera că amânarea de șapte luni, care i-a fost deja impusă lui Gafencu, era suficientă și sugera să-i fie dat un răspuns cât mai repede posibil privind dreptul de publicare.

La 17 martie 1944, în ședința Inspectoratului de la Diviziunea PR s-a decis să fie dată autorizația de publicare a cărții lui Gafencu, sub rezerva unor schimbări în textul manuscrisului, după cum urma a fi ele convenite între autor și Pierre Béguin. Apoi, la 27 mar-

tie 1944, Alex Jullien, șeful Secțiunii Librărie-Oficiul român, a dat undă verde lui Gafencu, sugerându-i să opereze în manuscris câteva modificări și suprimări, care făceau referiri la Germania nazistă, precum :

1) pag. 16 să se suprimă : „Va fi dificil poporului german, în ciuda voinței sau temperamentului său de a rămâne incorectibil“;

2) pag. 188 să se suprimă cuvintele : „dispoziție fricoasă și irascibilă“, care probabil făcea referire la atitudinea ambasadorului Germaniei de la Moscova, contele Schulenburg, pus în fața unui acord sovieto-japonez, în martie 1941, privind împărțirea sferelor de influență în Asia;

3) pag. 214 să se înlocuiască : „naziști“ cu „național-socialiști“;

4) pag. 231 să se înlocuiască „călăii Belgradului și opresorii“ cu „îngăduința invadatorilor Iugoslaviei“;

5) pag. 264 să se suprimă „dar un stat arbitrar în mișcare continuă ...“, rezultând fraza : „Reich-ul nu mai era conservator, ci revoluționar; nu mai era un stat de drept, ci un stat

Walter Egloff și Maurice Zermatten, la Librairie de l'Université

în mișcare continuă și în devenire”;

6) pag. 343 să se suprimе „speranța himerică și înșelătoare”, referitoare la decizia guvernului român de a renunța la neutralitate și la garanțiile anglo-franceze și de a se baza pe ideea Noului Ordin răspândită de Germania;

7) pag. 368 să se înlocuiască, din nou, „nazist” cu „național-socialist”.

La sfârșitul lunii martie 1944, editorul W. Egloff a demarat acțiunea de publicare

a cărții în limba franceză. Au fost tipărite apoi versiunile germană (*Vorspiel Zum Krieg Im Ostens*, Zürich, Ed. Verlag Amstutz, iulie 1944) și engleză (*Prelude to the Russian Campaign*, tradusă de Allen Flechter, Londra, Ed. Frederic Müller, 1945). La 6 aprilie 1944, Gafencu îi comunica telefonic lui Franasovici: „Cartea mea a apărut astăzi. Privește cum este expusă în librării.” Prețul ei de vânzare era de 13,50 franci elvețieni. Aflăm dintr-o con-

versație telefonică înregistrată, că doamna Gafencu se plângea de existența unei anumite propagande progermane în Elveția, care făcea presiuni asupra librarilor să nu expună cartea.

În iunie 1944, profesorul Joachim Wyss din Zürich a propus organizarea unei serii de conferințe susținute de către Gafencu, privind chestiunile pe care le tratase în carte. Însă nici Pilet-Golaz, nici Edouard von Steiger nu au dat autorizația pentru acest proiect. ■

HOVER INSTITUTION
ON WAR, REVOLUTION AND PEACE
STANFORD UNIVERSITY

DELEGAȚIE PENTRU VIITOR

„Grigore Niculescu-Buzești ieșise din țară purtător al unei scrisori iscalite de Maniu, Dinu Brătianu și Titel Petrescu (am văzut-o cu ochii mei), prin care era însărcinat să organizeze rezistența în străinătate” – scria în articolul publicat în numărul din luna mai domnul Neagu Djuvara. Iată că acum pot să vadă respectiva scrisoare toți cititorii revistei Magazin istoric.

Chiar dacă alegerile nu avuseseră loc încă, liderii partidelor istorice înțeleseseră că o luptă democratică în țară nu se mai putea duce și încercau să organizeze rezistența în exterior.

Laura COSOVANU

București, 27 Octombrie 1946

Iubite Domnule Buzești,

Am fost bucuros să aflu că, plecând din țară, sunteți gata a duce mai departe lupta pentru cauza națională pe care ați servit-o cu atâta strălucire și în mod atât de hotărât cu prilejul pregătirii și realizării actului de la 23 August 1944, ca și de atunci încoace. În tot acest timp mi-ați fost cel mai apropiat colaborator în domeniul politicii externe. Sunteți astfel în măsură a cunoaște în întregime ideile ce animă acțiunea politică pe care o conduc. Situațiunea internă ca și problemele ce frământă astăzi țara vă sunt de asemenea prea bine cu-

noscutе prin experiența nemijlocită ce aveți în această privință. În aceste condițiuni, socotesc nimerit să vă rog a mă reprezenta în străinătate în orice împrejurare și a decide în numele meu atunci când nu v-ar fi posibil a-mi referi în prealabil, în cadrul acțiunii desfășurate, potrivit instrucțiunilor ce am dat domnului Alexandru Cretzianu, de prietenii noștri aflați peste hotare. Convins că, în îndeplinirea acestui mandat, veți avea colaborarea solidă a tuturor compatrioților noștri care înțeleg să apere în fața opiniei internaționale independența și interesele vitale ale României, vă rog să primiți, iubite domnule Buzești, încredințarea simțimentelor mele de înaltă și afectuoasă prețuire.

Iuliu Maniu

Sunt de acord cu d-nul Maniu.

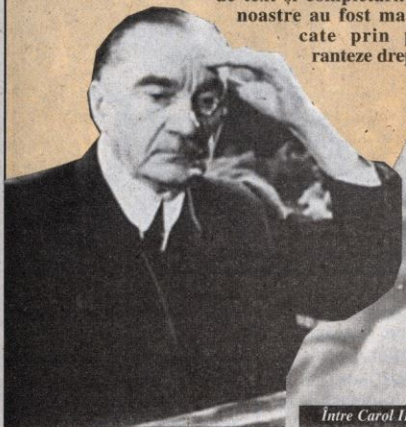
C.I. Brătianu

În total de acord cu cele scrise mai sus de d. Iuliu Maniu – în acord cu d. Const. I.C. Brătianu – dau, la rândul-mi, mandat d-lui Niculescu-Buzești să reprezinte Partidul social-democrat independent din România, făcând cunoscut partidelor socialiste din străinătate acțiunea noastră din țară, acțiune eminamente democratică și națională.

Const[antin] Titel Petrescu
27.X/946

Imaginea aproape idilică pe care a creionat-o C. Xenii lui Iuliu Maniu până acum începe să se modifice. Ascetul ardelean pare a ceda în fața bizantinismului vieții politice din Vechiul Regat. După dispariția regelui Ferdinand și a temutului său rival I.I.C. Brătianu, Maniu a vrut – crede Xenii – să ia locul celui din urmă. Calcul greșit, care l-a costat, dar mai greu a plătit țara.

Să-l lăsăm pe autor să continue povestea vieții lui Iuliu Maniu, amintind că întreruperile de text și completările noastre au fost marcate prin paranteze drepte.

Între Carol II și Maniu n-a fost o simplă ciocnire între generații...

IULIU MANIU

CONSTANTIN XENII

Izbucnește criza din familia regală din 1926. Prințul moștenitor Carol, prin repetate fapte, dovedea părinților lui, care știu multe din ceea ce marele public ignora, că acest tânăr, deși simpatice și destul de inteligent în aparență, „nu era făcut a fi rege”, cum mărturisise cu durere de tată însuși regele Ferdinand [...] Moștenitorul tronului avea lipsuri intelectuale și morale așa de pro-

funde, încât orice îndreptare era exclusă. Un tron, în orice caz, nu poate fi obiect de încercări, nici de indulgențe.

Consiliul de Coroană fiind convocat, la Sinaia, Iuliu Maniu a fost aproape singurul care a fost contra propunerii guvernului Brătianu de a-l demite din privilegiile regale. Azi [în 1940-42], când evenimentele tragice au luminat persoana moștenitorului tronului, e locul să te întrebi: a

fost la Maniu spirit de opoziție contra a tot ce făcea Brătianu sau o insuficientă cunoaștere a omului, care, cum arătam mai sus, avea deja la pasivul său atâtea greșeli de neiertat?

[După moartea regelui Ferdinand s-a instituit un Consiliu de regentă. Dispariția unuia dintre regenți, G. Buzdugan, a făcut necesară alegerea unui nou membru al Consiliului].

[...] Atunci se întâmplă un fapt care pentru prima oară

Din vremea când „fratele Alexandru” (cu capul descoperit) era încă aproape de Maniu (în centrul imaginii)

O Goga (vorbind), iar în stânga, jos, A.C. Cuza și I. Petrovici nu doar contemporani, ci și opozițanți ai lui Maniu

dă opiniei publice prilej de a bănuî cu mirare că Iuliu Maniu se gândește la readucerea în țară a lui Carol Caraiman: printr-o lovitură de teatru, al cărei secret fusese păstrat până în ultima clipă, Parlamentul, după cererea guvernului, alege ca regent pe consilierul de la Casație, C. Sărățeanu, pe care nici o însușire, în afară de o blândă corectitudine, nu l-ar fi putut indica pentru acea sarcină supremă. El era însă cumnatul unuia dintre cei mai devotați amici ai lui Iuliu Maniu, membru al cabinetului său. Iar partizanii primului ministru căutau a liniști emoția opiniei publice, șoptind că această alegere n-are alt scop decât de a putea cere oricând marelui regent demisia sa, în momentul când locul său ar fi fost oferit fostului moștenitor reîntors!

Oricât de ciudată pare azi o astfel de combinațiune, eu n-am nici o îndoială că ea era exactă.

Că a putut determina pe Maniu să uite tot și să pregătească fără riscul acestei reîntoarceri? De instituția, ca și de oamenii Regenței n-avea motiv să se plângă, deoarece fără întârziere ea îl adusese

la putere. Noul regent era de asemenea amic al politicii și al persoanei sale. La Bruyère, marele pătrunzător de suflute, scria că un rege trebuie neapărat să aibă: „un suflet deschis și cinstit, un spirit serios și cunoscător de oameni, un temperament egal, lipsit de mânia și răzbunare...” Se convinsese oare Maniu că prințul Carol le are?

Atunci ce misterios mobil a stăpânit calculul său?

Cred că istoricul de mâine nu va găsi altă explicație decât că primul ministru [aflat în fruntea guvernului din 10 noiembrie 1928] a fost determinat de două motive: unul pur spiritual, altul pământesc și practic. Temperamentul tradiționalist, monarhic și religios îndemna pe Maniu să nu creadă în virtuțile unei Regențe și să vrea pentru România cea Mare un rege demn de ea, pe care să-l împace cu

regina Elena și cu copilul său și apoi să-l încoroneze solemn în catedrala istorică din Alba Iulia. Alături de acest motiv ideal, menit să dea patriei soliditate și aureolă, era însă la el și motivul politic practic: regele Ferdinand și Ionel Brătianu, cei doi adversari impla-

cabili ai lui Maniu, dar și ai prințului Carol, erau morți. Reîntoarcerea și ridicarea pe Tron a acestuia ar fi creat lui Maniu titluri de recunoștință așa de solide – credea Maniu într-o logică normală – încât va putea guverna țara ani și ani de-a rândul, cum a guvernat-o bătrânul Ion Brătianu sub Carol I și Ionel Brătianu sub Ferdinand.

În ambele aceste supoziții, din nenorocire, Maniu s-a înșelat. Și dacă, după cum spunea Take Ionescu, prima condiție a unui om politic este să prevadă, deci să cunoască bine oamenii și să mânuiască cu perspicacitate jocul ipotezelor, apoi desigur perspicacitatea a jucat un rol foarte redus la ajutarea reîntoarcerii.

Tăcut și perseverent, Maniu se pune în contact cu Carol Caraiman și-l asigură că va fi primit în țară, dacă consimte a

se despărți de acea legătură care îi atingea grav prestigiul și – după chiar cuvintele lui Maniu – „sfida morala creștină”. Se cerea, tot ca condiție, să se împace cu regina Elena și să se încoroneze împreună la Alba Iulia. Carol i-a făgăduit formal și, apoi, cu un avion și un pașaport pe nume fals, a debarcat într-o senină dimineață de 8 iunie 1930 pe aeroportul de la Băneasa [...] Primul ministru are de la cel dintâi contact cu dânsul surpriza de a vedea că i se vorbește de sus și că propunerea sa ca noul sosit să accepte a lua conducerea Regentei e refuzată categoric. Rege și nimic altceva. În fața acestui curaj, publicul care iubește totdeauna pe cei îndrăzneți, începe să uite și el trecutul. Parlamentul, docil ca totdeauna, uită și el. Maniu e silit să plece capul și să demisioneze. Și Carol Caraiman devine Carol II.

În aceste zile de iunie 1930 începe cel mai tragic capitol din istoria României. El avea să dureze zece ani, iar consecințele acestei domnii poate secole!

[...] Maniu se retrage de la putere. Nu cred că în acele zile

să fi fost de părerea Psalmului XVI: „Regii iubesc pe cei care le spun adevărul.” Un gest de demnitate pe care moșavurile noastre politice l-au văzut foarte rareori. Iar opinia noastră publică, obișnuindu-se ușor cu orice, se obișnuiește și cu spectacolul unei vieți regale cum nu mai văzuse. Ba, oamenii politici și membrii înaltei societăți – afară de foarte rare excepții – se silesc care mai de care să intre în grațiile puternicei favorite (Elena Lupescu), în casa căreia se făceau și se desfășeau ministerele, se înnodau intrigile, se puneau la cale afacerile mănoase...

Popularitatea și prestigiul sporit al lui Maniu îngrijorează totuși pe rege. Chemat în toamna anului 1932, el primește din nou Peședinția de Consiliu, punând iarăși o serie de condiții și, probabil, crezând iar în respectarea lor [...] Maniu și Ion Mihalache, ministrul său de Interne, au demisia în ianuarie 1933.

Dar moravurile țării începu-să să fie în așa decădere, încât Partidul Național-Tărănesc nu-și mai aprobă șefii și refuză a-i urma. Deliciile puterii erau prea greu să fie părăsite numai după câteva luni, pentru o chestiune de principiu. Regele face îndată apel la Alex. Vaida Voevod, oferindu-i Președinția Consiliului [...] De aici înainte reîncepe pentru Maniu calvarul luptei sale contra Coroanei. Reîncepe o luptă „de permanență protestare”, cum el singur o definește.

Prigoana contra persoanei sale se organizează. Nu numai el, dar toți cei care continuau a întreține relații cu Maniu erau trecuți pe lista neagră. Lașitatea omenească face tot mai mare gol în jurul său. Senin și imperturbabil, el sfidează Coroana numai cu simpla lui demnitate, rece și senină.

Până unde ajunsese această prigoană va pricepe oricine

Demonstrație legionară și o intruziune publică național-tărănistă: realități politice divergente

din următoarea împrejurare pe care îmi permit a o relata. În 1934, fiind în guvern, [sunt] chemat de rege pentru a alcătui o lege definitivă pentru rezolvarea spinoasei probleme a conversiunii datoriilor – citesc în ziare că Iuliu Maniu se afla grav bolnav la Bădăcin.

Deși în câmpuri politice deosebite, stima pentru el mi-a dictat să-i telegrafiez, urându-i o însănătoșire grabnică – căci niciodată diversitatea de convingeri n-a făcut pentru mine dintr-un adversar un vrăjmaș. Peste două ore sunt chemat de urgență la primul ministru care în culmea agitației mă întreabă „cum e posibil să fac așa ceva?”

– Dar despre ce e vorba? Ce-am făcut?, întreb eu mirat.

Aflu spre uimirea mea că telegrama ajunsese într-o oră în mâinile regelui! Chiar în acea seară mi se retrage invitația ce primisem pentru a doua zi la un dejun regal. Am oferit fără ezitare demisia mea din guvern. Primul ministru mi-a refuzat-o, a alergat la Palat și mi-a retrimis invitația. Dar de atunci n-am mai urcat covorul roșu al Maiestății Sale. Și acest lucru se petrecea în 1934, când violența prigoanei nu atinsese proporțiile din ultimii ani.

Nimeni nu mai rezista capriciilor Palatului. Din înjosirea caracterelor, Carol II făcuse un principiu de guvernământ! Oameni politici cu părul alb, bărbați arhibogați, foști președinți de Consiliu, oameni care aveau tot în viață pentru a fi independenți nu schițează cel mai mic gest de demnitate sau de rezistență. Iar din umbră, nevăzută dar mereu prezentă, [acționa] puterea ocultă a marii favorite, a Doamnei „de Pompadour”, cum a avut curajul să scrie în două articole de ziar chiar mareșalul Averescu. Acea putere făcea și desfăcea marile afaceri bănoase, dispunea larg de devizele Băncii Naționale

ca și augustul ei suveran, compunea ministerele, dicta dizgrațiile! Și scriind acestea știu ce afirm. În celebra sa carte „*Grandeur et Décadence des Roumains*”, Montesquieu, vorbind de slăbirea moravurilor care au prăbușit chiar și puternicul imperiu al Romei, spune: „Sunt exemple rele care vin de sus și care sunt mai rele decât crimele și multe state au pierit nu fiindcă au călcat legile, ci pentru că au nesocotit moravurile.”

E epoca neagră a istoriei noastre politice. Afară de prea puține excepții onorabile, lipsa de demnitate pătase tot câmpul vieții noastre publice.

Ce să mai spun de violarea corespondenței, de spionajul ce urmărea pe toți cei bănuți de independență, de arestarea lor pentru nimica toată, de trimiterea lor prin mânăstiri părăsite și de trista obediență a magistratului față de toate călcările de lege? [...]

Viața parlamentară? Ajunsese o parodie dublată de ipocrizie. Pentru a nu se putea spune că trăim sub regim de dictatură, se pun la cale, prin numiri de devotați, o așa numită Cameră și un Senat. Toți „parlamentarii” se îmbracă soldățește cu chipiu și centurion. Ei se prezintă la ședință ca la cazarmă. Ba unii, pierzând simțul realității, cer chiar cuvântul, luându-și rolul în serios. E elementar că oratoria parlamentară n-are alt scop decât să convingă. Ea trebuie să aibă un adversar care trebuie învins. Numai din ciocnirea ideilor opuse naște viața și rațiunea de a fi a tribunei parlamentare. Discursul

trebuie să fie un duel. Dar acolo, în acel parlament de prea-plecați supuși ai Maiestății Sale, pe cine să convingi? Toți erau de mai înainte convinși. Cu cine să duci duelul? Cu soldații armatei dictatoriale? De aceea parodia parlamentară din acel timp, căreia din nenorocire s-au găsit atâți bărbați onești să se supună în chip umilitor, a fost încă unul din spectacolele care te umpleau de tristețe [...]

Dar mai ales în epocile de dictatură poți să-ți dai seama de marile binefaceri ale regimului de libertate. Cu toate defectele guvernământului democratic – defecte de care nu este lipsită absolut nici o formă de guvernământ pământesc – totuși, în acest regim acei care se ridică și conduc sunt impuși printr-o lungă activitate de afirmare. Ei au trebuit să muncească ani de zile la lumina zilei. Ei au vorbit, au scris, s-au supus aprecierii și criticii opiniei publice și numai pe acest drum au putut câștiga o maturitate politică și s-au putut impune. În regimul dictaturii regale, din contră. Peste noapte, vedeai răsărit un nume necunoscut. Talent, știință, experiență? Nu erau necesare. Necunoscutul devenea ministru, ambasador sau alt mare demnitar. Cum? Ce fel? În fine, ți se șoptea că „s-a pus bine” cu cutare persoană atotputernică pe lângă rege sau că e văr cu cutare mareșal, el însuși ajuns acolo prin subteranele dictaturii... ■

(Va urma)

Prezentare și selecție:
I. LĂCUSTĂ, M. ȘTEFAN

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

- **Dimitru Șandru – REFORMA AGRARĂ DIN 1945 ÎN ROMÂNIA.**

Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2000, 324 pp.

- **Dimitrie Papazoglu – ISTORIA FONDĂRII ORAȘULUI BUCUREȘTI** (ediție îngrijită, cuvânt introductiv; note și indici de Marcel-Dumitru Ciucă).

Editura Minerva, București, 2000, 350 pp.

- **Ben Weider – A MURIT NAPOLEON OTRĂVIT? CARTE PREZENTATĂ DE ALTETA SA IMPERIALĂ PRINȚUL NAPOLEON.**

Editura RAO, București, 2001, 303 pp.

- **Prof. Pavel Panduru – MONOGRAFIA LOCALITĂȚII PRIGOR.**

Editura Timpul, Reșița, 2000, 223 pp.

- **Dr. Florian Tucă (coordonator), prof. Nicolae Ionescu, prof. Romulus Raicu – 2 000 DE ANI DE STATALITATE, CREȘTINISM ȘI CULTURĂ ÎN SPAȚIUL ROMÂNESC. REPERE CRONOLOGICE SAU PICĂTURI DIN ISTORIA NEAMULUI.**

Editura Sylvi, București, 2000, vol. I – 539 pp., vol. II – 521 pp.

- **Emilian Bold, Ilie Seftiuc – PACTUL RIBBENTROP-MOLOTOV. ANTECEDENTE ȘI CONSECINȚE.**

Institutul European, Iași, 1998, 342 pp.

- **Ioan Scurtu, Cristian Troncotă, Natalia Tampa, Dana Beldiman – IDEOLOGIE ȘI FORMAȚIUNI DE DREAPTA ÎN ROMÂNIA. VOL. II 25 IULIE 1927-2 IANUARIE 1931.**

Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2000, 305 pp.

- **Titu Georgescu – TOT UN FEL DE ISTORIE.**

Editura Conphys, București, 2001, 598 pp.

- **Virgiliu Z. Teodorescu – MONUMENTELE MARI UNIRI.**

Editura Ministerului de Interne, București, 2000, 72 pp.

- **PONTO-BALTICA. 8-9, 10. 1998-1999, 2000.**

Edizioni Nagard, Milano, 1999, 199 pp.; 2000, 199 pp.

- **Pr. Dumitru Bălașa – ȚARA SOARELUI SAU ISTORIA DACOROMÂNIEI** (ediția a II-a revăzută și întregită cu adevărata hartă a lumii vechi alcătuită de ing. Venera Dumitrescu).

Editura SEMNE, 2001, 232 pp.

- **BASARABIA LA RĂSCRUCE.**

Lucrare preluată de pe Internet și editată de Centrul de Studii Strategice, Analiză și Presă, 2001, 117 pp.

Exclusivitate

Generației de elevi și studenți care și-a făcut instrucția până la sfârșitul anului 1989 numele filosofului György Lukács îi este foarte cunoscut. Lucrările sale de critică literară și estetică – unele dintre ele traduse și în românește (Specificul literaturii și al esteticului, 1969; Estetica, 2 volume, 1972, 1974; Ontologia existenței sociale, 1975) – s-au impus în epocă.

Știm mai puține aspecte din biografia autorului. S-a născut la 13 aprilie 1885 la Budapesta, în familia unor evrei înstăriți. Bunicul lui fusese mic meseriaș. Limba uzuală în familie era germana, pentru că mama criticului trăise mult timp la Viena. În 1906, după studii de jurisprudență la Universitatea din Budapesta, a devenit doctor în Drept la Universitatea din Cluj, iar în 1918 a intrat în Partidul Comunist Ungar, la numai 12 zile de la formarea acestuia.

Următorii zece ani (1919-1929) Lukács a locuit la Viena, unde s-a și căsătorit cu Gertrud Bortstieber, care va juca un rol decisiv în întreaga lui existență, acesteia dedicându-i toate

Filosoful G. Lukács

1941. GYÖRGY LUKÁCS LA LUBIANKA

A.S. STÍKALIN, V.T. SEREDA (Moscova)

Deși literatura consacrată marelui filosof ungar György Lukács, activității și evoluției sale, numără mii de articole, nu toate etapele vieții sale sunt astăzi cunoscute. Pete albe înregistrează lunga perioadă în care a locuit în U.R.S.S. Suscită multe și contradictorii supoziții episodul arestării sale la 29 iunie 1941 de către NKVD pentru două luni, la capătul cărora, la 26 august, a fost eliberat, într-o perioadă deosebit de grea pentru țara-gazdă, când Hitler se afla în pragul Moscovei.

Să fi fost oare arestat filosoful în urma unei afaceri strict individuale sau ca rezultat al unui proces intentat unei întregi grupări de comuniști străini, care lucrau în Uniunea Sovietică? Nu cumva acest proces a fost conceput înainte de război, dar n-au existat

condițiile pentru ca el să aibă loc? Sau, dimpotrivă, abia odată cu agresiunea Germaniei asupra U.R.S.S. s-a luat hotărârea să fie internate – pentru orice eventualitate – „elementele suspecte” din cercurile emigrației comuniste germane (Lukács s-a transferat abia în primăvara anului 1941 din partidul comunist german în partidul comunist ungar, în care fusese înscris din 1918 până în 1930)? Sau poate că arestarea sa, în vara anului 1941, a fost un ecou întârziat al unei ascutite lupte fracționiste din interiorul partidului comunist ungar în anii 1920, la care Lukács luase parte activ?

Pe de altă parte, ar fi putut exista o legătură între arestarea lui Lukács și suspendarea, la începutul lui 1941, a cunoscutei reviste *Critical literar*,

operele sale. Apoi a plecat la Berlin, unde a rămas patru ani (cu excepția anilor 1930-1931, când a urmat cursurile Institutului de Marxism din Moscova). Aflând că este căutat de naziști, a evadat din Germania în 1933 și s-a stabilit, împreună cu familia, la Moscova. Unde a avut surpriza să se trezească într-o zi, de vară, în pușcărie, la Lubianka. De ce? Doar era un marxist de nădejde, cu mulți prieteni la Kremlin. Textul de față, elaborat de doi cercetători ruși în exclusivitate pentru revista noastră, pe baza revelațiilor arhivelor de la Moscova, ne oferă o posibilă explicație.

Lukács a reușit să scape cu viață din această încercare. Apoi, în 1945, a revenit în Ungaria, unde a trăit până la moartea sa, la 4 aprilie 1971. A fost membru al Parlamentului, profesor la Universitatea din Budapesta și ministru al Culturii în timpul revoltei din 1956 (când a fost arestat și deportat în România, de unde s-a întors în Ungaria în 1957). A lucrat intens în toți acei ani (conferințe, congrese, premii internaționale), dar în 1970 medicii i-au descoperit un cancer la plămâni. La curent cu diagnosticul, a redactat cu înfrigurare volume ce vor rămâne însă neterminate. Ultima sa ieșire în public a fost prilejuită de o cuvântare rostită la o festivitate Bela Bartók, compozitor pe care l-a apreciat foarte mult.

Dar să revenim la momentul Moscova 1941, când György Lukács a încercat pe propria-i piele zidurile reci ale Lubiankăi.

sustinătoarea unui punct de vedere neortodox asupra esteticii, publicație devenită total indezirabilă conducerii de partid!

Desigur că, automat, se naște și întrebarea de ce unul dintre cei mai mari marxști ai secolului XX nu a împărtășit soarta multor alora, cărora le-au putrezit oasele în temnițele de la Lubianka.

Nu cumva, luându-se în calcul reputația internațională a filosofului, faptul că era foarte cunoscut în cercurile intelectualității umaniste occidentale – nu numai între comuniști –, s-a socotit că el poate fi folosit pentru stabilirea unor contacte cu aceste cercuri?

Așadar, multe, foarte multe întrebări. Numai notele procesului, ale anchetei – păstrate în arhivele fostului KGB și ani îndelungați ascunse privirilor specialiștilor – pot lămuri acest moment din biografia filosofului, pot elimina versiunile ce nu se confirmă, pot reface istoria reală a arestării.

Cine a auzit de Timar?

În 1994, un urmaș al lui György Lukács, economist cunoscut, decedat între timp, Ferenc Jánossy, s-a adresat organelor Serviciului Federal de Securitate (FSB) al Rusiei, cu cererea de a i se permite accesul la dosarul personal al tatălui său vitreg, dosar păstrat în arhiva FSB.

Cum Jánossy era în vârstă și nu putea veni la Moscova, el a apelat la directorul arhivelor maghiare, Lukács Laszlo Siklay, care, la rândul lui, a rugat să ni

Lavrenti Beria

Lubianka, fără statuia lui Dzerjinski

se permită nouă – celor care ne-am ocupat de studierea voluminoasei moșteniri manuscrise a lui Lukács din arhivele de la Moscova – accesul la dosarul filosofului.

Rezultatul cercetărilor noastre a fost culegerea *Convorbiri la Lubianka* (Moscova, 1999). Dosarul de cercetare penală este însoțit și de alte materiale legate de perioada șederii lui la Moscova – scrisori nepublicate, autobiografii, note de convorbiri la care a participat etc.

„Afacerea Lukács” – reiese din documente – a avut rădăcini mai degrabă ungurești decât germane. Formal, ea a fost declanșată pornind de la mărturia unui anume Istvan (Stepan – în documentele NKVD) Timar, arestat în 1940 pentru trecerea frontierei și învinuit de spionaj în folosul serviciilor ungare. Practica apariției acestui tip de mărturii este îndeobște cunoscută. Erau „stoarse” exact când era nevoie de ele.

Altfel cum se poate explica faptul că Timar, arestat în august 1940, a recunoscut în fața anchetatorilor NKVD că trebuia să stabilească la Moscova contacte cu Lukács, L. Rudas și alți câțiva emigranți unguri abia în mai 1941, când arestarea lui Rudas și Lukács fusese pre-hotărâtă? De ce la 6 iulie, la câteva zile după arestarea lui Lukács și Rudas, Timar a fost condamnat în grabă la pedeapsa capitală, sentința fiind dusă neîntârziat la îndeplinire? Ciudat este și faptul că în istoria mișcării muncitorești ungare de la sfârșitul anilor '30 și începutul anilor '40 (când în ilegalitate acționau numai câteva sute de comuniști), nimeni nu a auzit despre un anume Istvan Timar.

Indiscutabil că soarta lui Lukács era pecetluită în statul stalinist. Prin cunoscutul termen „epurare”, bolșevicii se descotoroseau repede de potențialii dușmani sau chiar numai de „elementele” suspecte. Cominter-nul cunoștea foarte bine rădăcinile teoretice ale lui Lukács, participarea sa la lupta fracționistă din partidul comunist ungar, ca și la

polemica literară din jurul revistei *Criticul literar* – în care filosoful avusese rolul principal –, încheiată cu suspendarea publicației cu numai o jumătate de an înaintea arestării sale.

Când biografia hrănește suspiciunile

Ajutoarele voluntare ale NKVD n-au făcut decât să ducă mai departe operația de compromitere a filosofului. Legăturile sale cu serviciile secrete ungare – „dovedite” de Timar – nu au fost suficiente de convingătoare.

Anchetatorii au avut în consecință sarcina să probeze participarea lui Lukács la activități de spionaj.

În practica judiciară a NKVD, lipsa dovezilor peremptorii nu a fost niciodată o piedică insurmontabilă. Ele se puteau fabrica din însăși biografia lui Lukács. Originea burgheză, legăturile cu „lumea veche, a foștilor”, colaborarea lui la revistele necomuniste, propagarea, câțiva ani la rând, a unor orientări

mai mult sau mai puțin depărtate de linia oficială a partidului – toate puteau servi oricând drept material din care, pas cu pas, cărămidă cu cărămidă, se „înălța” un caz de spionaj în favoarea unui serviciu secret străin.

„Degeaba încercați să vă prezentați drept comunist, marxist. În teorie ați fost idealist, iar practic – un oportunism, un fracționist. Pur și simplu, ați fost în slujba serviciilor secrete străine – ați fost un spion” – aceasta a fost logica implacabilă a raționamentelor anchetatorului, obișnuit să interpreteze orice abatere de la linia generală, orice eroare practică sau dezacord teoretic drept rezultat al unei activități conștient și premeditat dușmănoase. Materialele „cazului Lukács” revelează foarte grăitor mecanismul de lucru al NKVD – NKGB, metodele de desfășurare a anchetelor și de fabricare a acuzelor în beciurile Lubiankăi.

Gheorghe Dimitrov

Rákosi îl supără pe Beria

Este greu de explicat de ce s-a întrerupt ancheta și s-a închis „cazul Lukács”. Comportarea stoică a învinutului, care a respins toate acuzele, ar fi putut juca un rol oarecare în evoluția anchetei și asupra sortii sale, dar nu a fost nici pe departe singurul motiv al clasării dosarului. Impulsurile, comenzile veneau de sus. În lipsa unor

Lagăr de muncă pe magistrala Baikal-Amur

confirmări convingătoare, s-a impus ipoteza că numai datorită conducerii partidului comunist ungar – care avea nevoie atunci de serviciile lui György Lukács, pentru elaborarea programului de acțiune în condițiile războiului Ungariei împotriva U.R.S.S. – renumitul filosof marxist nu și-a sfârșit zilele în beciurile Lubiankăi. Dimpotrivă, printr-o simplă trăsătură de condei a preaputernicului Lavrenti Beria, el a fost repus în drepturile sale cetățenești.

Presupunerea noastră a fost confirmată de amintirile lui Matyás Rákosi, scrise după 1956 în Uniunea Sovietică, păstrate în arhiva președintelui Federației Ruse (cea mai mare parte a memoriilor a fost publicată în 1997 la Budapesta, iar secvențe dispartate în anii 1997-1999 și la Moscova, în limba rusă, în revista *Arhiva istorică*).

Fostul secretar general al partidului comunist ungar, sosit în noiembrie 1940 în U.R.S.S., după 15 ani de temniță în

Afiș mobilizator pentru oamenii muncii

Ungaria, a fost șocat de distrugerea cadrelor emigrației comuniste ungare de către organele de securitate ale lui Stalin (de la începutul anilor '30 și, îndeosebi, în 1936-1938, fuseseră supuse represiunilor câteva sute de emigranți unguri). El cunoștea foarte bine Rusia sovietică, doar o părăsise în 1925. Credea însă că principalul vinovat de represiuni era Beria, nu Stalin. Iată ce scrie despre cazul Lukács și Rudas, chiar dacă cu mici erori de date: „Cu puțin timp înainte de agresiunea germano-fascistă, cu vreo zece zile numai înainte, au fost arestați Laszlo Rudas și György Lukács, doi reprezentanți de frunte ai emigrației comuniste ungare. Situația internațională era extrem de tensionată, iar arestarea lor a stârnit panică în rândul tovarășilor unguri de la Moscova, care o asociau unui nou val de represiuni.

Natural că rudele celor arestați mi s-au adresat mie. Mi-am bătut capul ce puteam face. Am încercat, pentru început, să aflu câte ceva, dar zilele treceau, se declanșase războiul și îmi părea de neconceput să fac ceva în acele condiții. În final, nu mi-a rămas altceva decât să apelez din nou la Dimitrov. M-am gândit că el oricum îi cunoștea personal pe arestați, le urmărise activitatea ani de-a rândul etc. Lucrurile s-au complicat pentru că exact în ajunul războiului, Lukács se amestecase într-o dezbatere literară, pe care cercurile oficiale o decretaseră greșită. Din această cauză, cei care îl cunoșteau în Rusia nu vroiau să se amestece. (În cadrul comentariilor la cartea sa *Despre istoria realismului*, filosoful enunțase concepții

estetice total respinse de critica oficială ortodoxă a momentului.) În plus, eu am făcut și o greșeală de neiertat, m-am adresat direct lui Beria. L-am sunat și, când a auzit cu ce problemă vreau să vin la el, m-a refuzat în modul cel mai dur. «Văd eu, te specializezi în eliberarea elementelor dușmănoase!» – mi-a spus, între altele.

În sfârșit, i-a raportat lui Stalin acest caz și Dimitrov. Stalin a ascultat toată istoria – destul de întunecat la față – și, făcând mențiunea că eu garantez și port răspunderea, mi-a îndeplinit rugămintea. Peste câteva zile, arestații au fost eliberați, iar mie mi-a spus un tovarăș, bine informat în materie de afaceri cekiste (din câte îmi amintesc, Ene Varga), că bine n-o să-mi fie: Beria nu-mi va ierta faptul că, în ciuda voinței lui, am obținut eliberarea lui Rudas și Lukács.“

Academicianul Ene Varga – spun cei care îl știau din anii '40 – era un cunoscut al lui Beria și uneori apela la acesta, rugându-l să elibereze emigranți politici unguri, aflați în închisorile sovietice. La cererea sa, de pildă, în 1945 a fost eliberat din temniță fiul adoptiv al lui Lukács, Ferenc Jánossy.

Cele două luni norocoase

Versiunea aceasta, despre participarea lui Dimitrov la eliberarea lui Lukács din temnița Lubianka, este confirmată indirect și de notele de jurnal ale lui G. Dimitrov însuși, publicate în 1997 în Bulgaria. În jurnal arestarea celor doi este menționată pe data de 12 iulie 1941: „Merkulov mi-a comunicat că Lukács și Rudas au fost arestați pentru că în ianuarie 1941 [de fapt, în august 1940 – n.n.] a fost capturat la graniță un spion ungar, care a declarat că fusese însărcinat cu misiunea de a intra în contact cu Lukács și Rudas. La proces el a recunoscut acest lucru.“

Dimitrov mai menționează a doua oară numele arestaților unguri într-o însemnare laconică din 1 august 1941: „Rákosi radio

ung.[ar], despre arestarea lui Lukács și Rudas ș.a.m.d.“ Să se fi adresat Dimitrov lui Stalin cu rugămintea de a-l elibera pe Lukács, așa cum scrie Rákosi? Registrul cu persoanele primite de Stalin în cabinetul său de lucru nu confirmă prezența lui Dimitrov acolo nici în iulie, nici în august 1941, ceea ce nu înseamnă că n-au putut vorbi în altă parte sau la telefon.

Despre contactele secretarului general al Comitetului Executiv al Cominternului cu Stalin aflăm date mai detaliate în Jurnalul lui Dimitrov. De acolo reiese că în perioada 1-20 august, cei doi s-au întâlnit pe puțin de trei ori: pe 2 și 16 august, Dimitrov, împreună cu Stalin, Molotov, Malenkov, Beria și alți membri ai conducerii sovietice au trăit raidul aviației germane în adăpostul Biroului Politic, iar pe 4 august el a avut o discuție cu Stalin despre pregătirea insurecției din Bulgaria. Dacă am presupune că Dimitrov – după cum scrie Rákosi –, în cursul uneia dintre convorbiri a atins într-adevăr și cazul Lukács, atunci apariția la 20 august 1941 a deciziei de întreprindere a urmăririi penale poate fi foarte bine coroborată cu intervenția celor doi activiști ai Cominternului.

Spre amurgul vieții, la sfârșitul anilor 1960, lui G. Lukács, în discuțiile libere, sincere cu studenții săi nu-i plăcea deloc să povestească despre cele două luni petrecute la Lubianka. Când totuși venea vorba despre ele, le considera un noroc. Circula chiar zvonul că într-o discuție ar fi spus în glumă: „aveam niște condiții de locuit atât de modeste, încât era greu de crezut că vreunul dintre funcționarii NKVD-ului ar fi putut râvni la cele două cămaruțe ale mele dintr-un apartament la comun. Așa că m-au eliberat fără probleme“.

Evident că aceste „remașci“ cinico-ironice privind un moment neplăcut din existența lui nu pot schimba fondul problemei. Pentru orice cercetător al operei filosofului ungar, experiența sa de viață – inclusiv ancheta din 1941 – contează; ea i-a influențat – în ultimă instanță – concepția despre lume. ■

Henri Paul

Când lumina roșie a telefonului a început să clipească, un dispozitiv sofisticat de înregistrare s-a activat în apartamentul parizian de lângă Centrul Pompidou. Semnalul luminos fusese instalat de un tehnician israelian, care venise special de la Tel Aviv. Era evitată orice bănuială pe care vecinii o puteau avea auzind telefonul sunând la ore nepotrivite.

Apartamentul din Paris avea ușa rezistentă la explozii și geamuri care, asemenea ferestrelor de la Casa Albă, nu reflectau sunetele în exterior. Erau zeci de astfel de apartamente în toate marile orașe ale lumii, fie cumpărate, fie închiriate pe termen lung. Unele rămăneau nelocuite mult timp, gata pentru următoarea operațiune.

MOSSAD

În apartamentul din Paris sosise, încă din iunie 1997, domnul Maurice. Acesta vorbea o franceză fluentă, cu un ușor accent central-european. De-a lungul anilor, vecinii mai întâlneau și alții ca el: bărbați și uneori femei care soseau pe neașteptate, petreceau săptămâni sau luni printre ei, ca apoi, într-o bună zi, să dispară fără urmă. Ca și cei dinaintea sa, Maurice a descurajat politicos orice interes privind persoana sa.

Maurice era un *katsa*, un agent de teren al Mossad. Din punct de vedere fizic, era greu de descris; ar fi trecut aproape neobservat și pe o stradă pustie. În timpul efectuării stagiului militar, după perioada de instrucție, a fost trimis la serviciul de informații al aviației. Aptitudinea sa pentru limbile străine (vorbea franceza, engleza și germana) nu era singura calitate: știa cum să se poarte cu oamenii; știa să convingă,

să măgulească și, dacă toate celelalte planuri ar fi eșuat, să amenințe.

Colaborarea cu paparazzi

Operațiunea care îl adusese la Paris îi dădea încă o șansă să dovedească faptul că este un agent meticulos și precaut, unul în stare să îndeplinească tot ce i se cerea. Misiunea era una relativ ușoară: nu implica vreun pericol fizic; ci numai riscul de a fi pus într-o situație jenantă, în cazul în care autoritățile franceze l-ar fi descoperit și l-ar fi expulzat. Ambasadorul israelian știa că Maurice se afla la Paris, dar nu știa și de ce. Aceasta era procedura standard: dacă planul nu funcționa, diplomatul putea pretinde că nu fusese la curent.

Sarcina lui Maurice era de a recruta un informator. După două luni de muncă răbdătoare, Maurice credea că e aproape de succes. Ținta sa era un anume Henri Paul, adjunctul responsabilului cu securitatea la Hotelul Ritz. Era și șoferul unor oaspeți celebri. Hotelul Ritz era locul de întâlnire al traficantilor de arme din Orientul Mijlociu și al contactelor lor europene.

Mossad-ul a hotărât că trebuia să aibă un informator la Ritz care să îi raporteze despre activitățile acestora. Mai întâi au obținut lista cu angajații hotelului. Cum Henri Paul se ocupa cu securitatea, însemna că avea acces peste tot la Ritz. Cheia sa putea descuia seiful oricărui oaspete. Nu i s-ar fi pus nici un fel de întrebări, dacă ar fi vrut să facă o copie după nota de plată a unui client, n-ar fi ridicat nimeni vreo sprânceană, dacă ar fi cerut lista apelurilor telefonice. Ca șofer, Paul era în măsură să tragă cu urechea la convorbirile celor pe care-i transporta, să le studieze comportamentul, să vadă unde se duc și cu cine se întâlnesc.

Următorul pas era întocmirea unui profil psihologic al lui Paul. Timp de câteva săptămâni, unul dintre rezidenții *katsa* din Paris a adunat informații despre trecutul lui. Folosindu-se de mai multe acoperiri, printre care cea de angajat al unei companii de asigurări și cea de comerciant de telefoane, el a aflat că Paul era burlac, nu avea o relație stabilă, locuia într-un apartament cu chirie mică, conducea o Mini neagră, dar îi plăceau mașinile sport și motocicletele de

concurs. Chiar cumpărase o motocicletă, împreună cu o altă persoană. Angajații hotelului au spus că îi plăcea să bea uneori. Din când în când, mai apela la serviciile unei prostituate de lux.

Informațiile au fost analizate de un psiholog al Mossad. Acesta a decis că Henri Paul avea o fire vulnerabilă. Cea mai bună metodă de a-l recruta ar fi prin presiuni crescânde, însoțite de promisiuni legate de substanțiale sume bănești. Operațiunea putea fi una destul de lungă și necesita deosebită răbdare și talent.

Ca și în cazul altor operațiuni, Maurice a urmat niște criterii standard. Mai întâi s-a familiarizat cu Hotelul Ritz și împrejurimile acestuia. L-a recunoscut repede pe Henri Paul, un tip athletic, cu mers arrogant, care dădea de înțeles că nu ține cont de nimeni.

Maurice a observat ciudata legătură pe care o avea Paul cu fotografiile de scandal care împânzeau intrarea la Ritz, gata la orice oră să-i fotografieze pe cei bogați și faimoși. Din când în când, Paul le cerea să se retragă, iar aceștia făceau întocmai, înconjurând clădirea pe motociclete, înainte de a reveni. În timpul micilor plimbări, Paul ieșea pe ușa de serviciu și discuta cu ei amical. Noaptea, Maurice l-a văzut pe Paul bând cu paparazzi prin barurile din apropierea hotelului.

În raporturile trimise la Tel Aviv, Maurice a descris capacitatea lui Paul de a bea cantități considerabile de alcool, rămânând totuși treaz. El a confirmat faptul că Paul ar fi perfect pentru rolul de informator.

Domnul Paul are rezerve

La un moment dat, în timpul supravegherii sale discrete, Maurice a descoperit că Paul trăda încrederea ce-i fusese acordată. Primea bani de la paparazzi pentru a le vinde ponturi despre locurile unde mergeau oaspeții, favorizându-le astfel fotografierea celebrităților. Schimbul informațiilor contra cost avea loc fie în unul dintre baruri, fie în îngusta Rue Cambon, unde se afla intrarea angajaților.

Pe la jumătatea lunii august, s-a aflat de sosirea la Ritz a Dianei, Prințesa de Wales, și a noului său iubit, Dodi Al-Fayed, fiul patronului hotelului. Întreg personalul de la Ritz fusese amenințat cu concedierea imediată, în cazul în care ar fi dezvăluit amănunte privind sosirea secretă a Dianei. În ciuda acestui amănunt, Paul și-a riscat slujba, informându-i pe paparazzi. Fiecare dintre aceștia l-a răsplătit financiar.

Maurice a remarcat că Paul începuse să bea mai mult și a auzit că personalul de la Ritz se plângea că însărcinatul adjunct cu securitatea hotelului devenise mai dur ca de obicei: o concediasse pe o cameristă care furase un săpun dintr-una din camere.

Mai mulți angajați au declarat că Paul lua și pastile și se întrebau dacă acestea nu erau cumva menite să-i calmeze stările nervoase. Toți erau de acord că Paul devenise imprezvizibil: acum era bine dispus; în momentul următor se infuria

necontrolat pentru vreun fleac. Maurice decise că era timpul să facă mișcarea.

Primul contact a avut loc în barul lui Harry, din Rue Daunou. Când Paul și-a făcut apariția, Maurice sorbea un cocktail. Paul a acceptat să bea și el ceva, după ce Maurice i-a menționat că prieteni de-ai lui stătuseră cândva la Ritz. Maurice a mai spus că aceștia fuseseră surprinși de numărul mare de arabi bogati care trăgeau la hotel. Paul a replicat că majoritatea arabilor erau neșopliți și aroganți și se așteptau să le sari în ajutor la cea mai mică mișcare. Maurice spuse că auzise și despre clienții evrei același lucru. Paul nu era de aceeași părere. Evreii erau niște clienți excelenți.

În această atmosferă promițătoare, seara se sfârși cu acordul unei noi întâlniri peste câteva zile, pentru a lua cina la un restaurant din apropierea Ritz-ului. În timpul cinei, Paul a confirmat, ca răspuns la întrebările calculate ale lui Maurice, multe din informațiile pe care le cunoștea deja. Paul a vorbit despre pasiunea lui pentru mașini rapide și despre plăcerea de a pilota avioane mici. Dar era greu să-ți satisfaci aceste plăceri dintr-un salariu.

Acesta trebuie să fi fost momentul în care Maurice a început să facă presiuni. Lucrurile și-au urmat apoi cursul firesc: Maurice oferă, iar Paul primește cu plăcere.

La un moment dat, Maurice a lansat ideea că ar putea da o mână de ajutor, menționând că lucra pentru o companie dispusă oricând să-și îmbunătățească baza de date, în schimbul unor sume frumoșele de bani. Era mutarea favorită a agenților Mossad, când se aflau într-o operațiune de contact. De aici și până la a-i spune lui Paul

Astfel a început călătoria fatală...

...și astfel s-a sfârșit

că mulți dintre clienții de la Ritz aveau informații ce ar fi interesat compania, nu mai era decât un mic pas.

Paul, poate stânjenit de modul în care derurgea discuția, s-a împotrivit. Maurice a mers apoi mai departe, spunând că, înțelegând totuși rezervele lui Paul, acestea îl surprindeau. Până la urmă toată lumea știa că Paul lua mită de la paparazzi. Așa că de ce ar fi dat cu piciorul unei adevărate șanse de câștig?

Un secret bine păzit

Potrivit unui agent israelian: „Henri Paul a vorbit încă de la început fără rezerve: i se cerea să spioneze? Dacă da, ce trebuia să facă? Pur și simplu. Fără paravane și ocolișuri inutile. Doar ce trebuia să facă și pentru cine ar fi urmat să lucreze? Acesta era momentul în care Maurice trebuia să decidă. I-o fi spus lui Paul că va lucra pentru Mossad? Pentru astfel de lucruri nu există proceduri standard. Firește, ținta e diferită. Însă Henri Paul înghițise momeala.”

Și dacă s-ar fi dus la poliție ce putea rezolva? Poate că știa deja ce urma să i se propună. Dar dacă i-ar fi refuzat, atunci ce s-ar fi întâmplat? Dacă conducerea hotelului ar fi aflat că el trădase deja confidențialitatea informându-i pe paparazzi, ar fi putut fi concediat, ba chiar dat în judecată.

În acele zile ale lui august 1997, Henri Paul părea că nu mai are scăpare. Continua să bea, să ia pastile, să doarmă prost și să-și bată joc de cei din subordinea sa. Maurice menținea presiunea. Numai simpla lui prezență era suficientă să îi reamintească ceea ce era constrâns să facă.

Și apropiata vizită a Diane și a lui Dodi Al-Fayed îl neliniștea. Paul fusese însărcinat cu protecția lor pe timpul șederii, dar mai ales avertizat să-i țină departe pe paparazzi. În același timp, fotografiile îl tot sunau pe mobil, cerând informații despre vizită. I se ofereau sume mari de bani pentru cele mai mici detalii.

Lumina intermitentă l-a trezit pe Maurice duminică 31 august, la ora 1:58 dimineața. Cel care suna lucra la departamentul de accidente

rutiere al jandarmeriei pariziene și fusese recrutat de Mossad cu câțiva ani în urmă. Era un *mahuab*, deci un informator neisraelit. Pe scara contactelor pariziene ale lui Maurice, se afla undeva la coadă. Cu toate acestea, vestea accidentului rutier l-a uimit pe Maurice. Cu mai puțin de o oră în urmă, un Mercedes se izbise într-unul din stâlpii de beton ai pasajului de sub Place de l'Alma; locul unde se petreceau des accidente.

Victimele erau Diana, Prințesa de Wales, mama viitorului rege al Angliei; Dodi Al-Fayed, fiul lui Mohammed, patronul de origine egipteană al lanțului de magazine Harrods din Knightsbridge, magazinul „regal”, și Henri Paul. Bodyguard-ul prințesei fusese grav rănit.

La câteva ore după accident, Maurice s-a întors la Tel Aviv, lăsând în urmă întrebări la care nu s-a putut răspunde nici până în ziua de azi.

Cinci luni mai târziu, canalul britanic de televiziune ITV a difuzat un documentar care susținea că Henri Paul ar fi avut legături cu serviciul secret francez. Nu era adevărat. Materialul a mai insinuat că un serviciu secret, al cărui nume nu se cunoștea, ar fi fost responsabil pentru morțile tragice! Au mai fost făcute și supoziții conform cărora serviciul respectiv s-ar fi implicat pentru că britanicii se temeau ca dragostea Diane pentru Dodi, care era egiptean, să nu aibă cumva „repercusiuni politice”.

Până în ziua de astăzi, legătura dintre Henri Paul și Mossad a rămas un secret bine păzit, exact așa cum se și dorea. Mossad-ul nu acționa la porunca nimănui din afara Israelului. Într-adevăr, puțin din afara serviciului știu de implicarea Mossad-ului în moartea celei mai cunoscute femei din lume.

Acest fragment face parte din cartea Mossad. Spionii lui Gideon. Istoria secretă a Mossadului, publicată de Gordon Thomas în 1999, la New York, a cărei versiune în limba română se află în pregătire la Editura Alifa. În numerele următoare vom prezenta alte episoade din istoria celui mai secret și mai discret dintre toate serviciile de informații. ■

TEROARE ȘI TERORISM ÎN ISTORIE

Filip II

Inchiziția a lăsat o amintire terifiantă

VICTOR IONESCU

Istoria terorismului domină istoria umanității – am fi tentați să afirmăm după lectura celor două episoade ale acestui serial (Magazin istoric, nr. 10,11/2001). Mai mult sau mai puțin, fiecare epocă și-a avut teroarea, terorismul și teroriștii ei. Și acestea au împins înainte omenirea. Din păcate. Din fericire, mai există și o altă istorie, cea a epocilor luminoase, cea a spiritului dezlănțuit întru binele omului, cea a marilor curente culturale.

Acum însă, să continuăm incursiunea în istoria terorii și a terorismului.

Când prinde oarecare contur ideea de reformare a unei religii, ea generează o minoritate, opusă majorității. Deși – într-un fel sau altul – toate religiile propovăduiesc toleranța, cel mai adesea apariția unei disidențe în interiorul lor a dus la confruntare. Nașterea ideilor reformatoare în creștinism a generat războaie, uneori pustiitoare. Predicile rectorului Universității din Praga, Jan Huss, care înfierau degradarea credinței creștine și corupția ierarhiei bisericești (1402-1414), au generat revolta husiților sau tabo-riților, un adevărat război

țărănesc ceh, care a zguduit Imperiul habsburgic (1419-1437).

Savonarola, Luther și prima ordine

Girolamo Savonarola a început să predice la Florența în 1483, tratând orașul ca pe un loc al desfrăului și anunțând o reformă a Bisericii. Ajuns în fruntea cetății, el a făcut din cetele de derbedei „miliția lui Hristos” și le-a trimis în stradă, ca „să facă nebunii de dragul lui Hristos”.

Prostituate, cochete, dar și femei distinse, petrecăreți și jucători, dar și nobili eleganti erau atacați și jefuiți. Ambasadorul ducelui de Mantova scria seniorului său că „un călugăr dominican a răspândit teroarea în rândul populației”. Timp de câțiva ani, până când a intervenit Papa, Savonarola a terorizat un oraș recunoscut ca elitist și novator în lumea Renașterii italiene. În 1498, călugărașul a fost ars pe rug. Așa-zisa sa reformă a fost de fapt o teocrație bezmetică, bazată pe teroare. De aceea acțiunea lui n-a avut consecințe, cum vor

Luther

avea acelea ale lui Luther în Germania, Calvin în Elveția sau John Knox în Scoția.

La 31 octombrie 1517, Martin Luther afișa la Wittemberg cele 95 de teze ale sale. În 1525, când ideile lui au generat războiul țărănesc german, Luther a publicat speriat un *Indemn la pace*. Protestantismul avea să câștige teren prin priintii germani. Primul convertit la lutheranism a fost Albrecht de Hohenzollern, Mare Maestru al teutonilor (1525). Au urmat principii din Hessa (1526), Saxonia Electorală (1527), dar și 50 din cele 85 de orașe cu statutul de „cetăți imperiale”. În 1555, la Augsburg, se recunoștea dreptul fiecărui principat de a-și alege tipul de creștinism.

Reforma a mers înainte, până ce aproape toată Europa a participat la Războiul de 30 de ani (1618-1648), finalizat cu cea dintâi organizare a unui sistem politic european. Pacea Westfalică și sistemul ei vor rezista până la Revoluția franceză. Următoarea reorganizare europeană a fost instituită abia în 1815, la Congresul de la Viena.

În afara lui Luther, cel mai cunoscut reformator a fost francezul Jean Calvin (1509-1564). A activat la Geneva, unde a avut nevoie

de 15 ani pentru a-și impune ideile, dar în 1555 orașul devenea un fel de republică teocratică calvină. Deși a spus în repetate rânduri că nu are ambiții politice, Calvin a controlat Biserica și prin ea orașul Geneva, adică 20 000 de suflete. Principiul lui era că „preoților le este dat să poruncească tuturor, de la cel mai de sus la cel mai de jos”. Pornind de la ideea că Dumnezeu nu este iubitor, ideologia calvină a determinat alunecarea din ce în ce mai evidentă de la un inițial regim de austeritate excesivă la unul de teroare.

Deraierea calvină

„Maître Calvin” era președintele Consistoriului, sfetnic al Consiliului Municipal, rectorul-fondator al Universității, organizator suprem al protestantismului, ofițer în Marele Stat Major al războiului pentru credință, traducătorul Bibliei. Crease un serviciu de propagandă în străinătate și superviza rapoartele predicatorilor calvini din Franța, Scoția, Anglia și Olanda. Tot el negocia cu alți reformatori, cu prinți și diplomați. Practic, Calvin controla totul.

Când a interzis împodobirea bisericilor, baterea clopotelor și a șters din calendar Paștele și Crăciunul, genevezii s-au supus. A urmat însă impunerea, pentru fiecare locuitor, a unei aspre discipline religioase, menite să depersonalizeze individul și să-l țină în „turma Domnului”. Delațiunea a fost ridicată la rangul de instrument general pentru supravegherea oamenilor, iar poliției i-au fost acordate puteri depline. În numele moralei creștine, omul era supravegheat până în cele mai intime amănunte ale vieții. În Geneva, oraș al

imprimeriilor, nu se mai putea tipări nimic fără „bunul de imprimat” al lui Calvin.

Locuitorii Genevei erau terorizați de interdicții și trăiau cu spaima excomunicării. Ei se fereau unii de alții și se „turnau” reciproc. În vremea lui Calvin orașul devenise un fel de ghetou, ai cărui locuitori, în loc să fie solidari – ca în ghetourile naziste de mai târziu – se suspectau reciproc, rămânând în situația de individ contra sistemului.

Teroarea lui Calvin era sistematică, despotică și aplicată la nivel de stat. Ea paraliza voința indivizilor și anihila comunicarea dintre ei. Procesele-verbale ale Consiliului Municipal consemnează pedepse cu închisoarea pentru vina de a fi zămbit la un botez, a fi ațipit la predică, a fi jucat popice, a fi mâncat plăcintă la micul dejun, a fi cântat sau dansat, a fi discutat afaceri ieșind din biserică. Cei care îndrăzneau a-l comenta pe Calvin sau doctrina lui erau biciuiți la sânge, li se găurea limba cu un cui înroșit, erau expulzați sau chiar executați.

Sfântul Oficiu și intelectualul

Teroarea cu baze religioase a fost practică la scară mare – în aceeași perioadă a separării protestanților de catolici – de către Inchiziție. Instituție ecleziastică apărută în secolul XIII, pentru a combate ereziile, Inchiziția s-a răspândit în toate țările vest-europene, în afară de Anglia. Inchiziția spaniolă a fost întemeiată în 1479, cu aprobarea Sfântului Scaun. Era mai degrabă un instrument al statului spaniol. Primul Mare Inchizitor, Torquemada (1483-1498), a lăsat o amintire

terifiantă: 2 000 de oameni arși pe rug.

Temp de trei secole, până la desființarea ei, în 1808, Inchiziția spaniolă a impus frica și teroarea. Frica trebuia opusă ereziei. Caracterul terorist al instituției era cunoscut încă din secolul XV în *Manualul inchișitorului*, republicat de câteva ori în secolele XVI-XVII: „Trebuie reamintit că principalul scop al procesului și al condamnării la moarte nu este salvarea sufletului acuzatului (sic!), ci obținerea liniștii publice și terorizarea poporului. Nu începe îndoială că avertizarea și terorizarea poporului prin pronunțarea sentințelor și impunerea penitenței (condamnarea – n.n.) este o acțiune bună.”

Supranumită Sfântul Oficiu, Inchiziția pedepsea nediscriminatoriu evrei și mahomedani, neocreștini (miscos și conversos), eretici, blasfematori, țigani, vrăjitoare etc. Istoricul Juan Antonio Llorente considera în a sa istorie a Spaniei că „a calcula numărul victimelor Inchiziției înseamnă a stabili material una dintre cauzele cele mai puternice și mai active ale scăderii nivelului demografic al Spaniei”. Într-adevăr, un bilanț posibil arată că în trei secole și jumătate au fost condamnați la pedepse diferite 20 000 de oameni, la galere sau închisoare pe viață – 29 000, arși în effigie (morți în timpul torturilor) – 19 000, arși de vii – 35 000, exilați – 5 000 000 de indivizi. Un total de peste 5,5 milioane de victime, cifră care i-ar fi făcut fericiți pe toți teroreticienii și practicienii „soluției finale” hitleriste.

Una dintre numeroasele preocupări ale Inchiziției a fost cenzura. Fiecare carte

spaniolă era supusă la două examinări. Una înainte de tipărire, alta după. Fără cele două vize, ea era interzisă. În indicele cărților interzise figurau toți filosofi Antichității și ai Evului Mediu, ca și renașcenței Marsilio Ficino, Giordano Bruno, Tommaso Campanella, Galileo Galilei, iluminiștii Descartes, Spinoza, Leibnitz, Hobbes, ori spaniolii Cervantes, Gongora, Tirso de Molina, Lope de Vega, Alarcón sau Calderon de la Barca. Interzise erau și gustatele romane cavaleresti europene și picarești spaniole. Cenzura îi viza pe intelectuali, care trebuia să se teamă, să fie terorizați, ca de altfel, toți spaniolii.

Delictul cititului

„Suntem informați că licențele de tipărire se acordă cu ușurință și că se tipăresc multe cărți inutile, lipsite de interes”, constata în 1554 Filip II, pentru ca, în 1558, o ordonanță regală să înăsprească lucrurile: „Oricine va tipări sau va face să i se tipărească o carte fără autorizația noastră este pasibil de pedeapsa cu moartea și pierderea tuturor bunurilor, iar cartea respectivă va fi arsă în public.” Indexul cărților definea clar ortodoxia sau erezia și ghida activitatea intelectuală. Era un instrument de îndrumare ideologică, care stabilea ce puteau citi spaniolii. Se stabileau chiar nivele de lectură: comun, intelectual și elitist. Cititorul era obligat să declare cărțile interzise pe care le posedă, sub amenințarea excomunicării. Delictul cititului era asimilat celui al ereziei. „Cărțile, mai ales cele străine – sublinia Inchiziția –, sunt un produs

Calvin

periculos.” Apogeul acestui sistem de control asupra gândirii s-a înregistrat în secolele XVI-XVII.

Prin dimensiunea activității sale, prin polyvalența puterilor exercitate (controlul moravurilor, practicilor religioase, vieții private, gândirii și creației intelectuale) și prin aria geografică (peninsula hispanică și America Latină), Inchiziția spaniolă a desfășurat una dintre cele mai sistematice și mai dure acțiuni teroriste cunoscute de istorie. Legal și binecuvântat, terorismul Inchiziției – guvernat de fanatismul religios catolic – a fost unul de stat și total.

Toate religiile monoteiste au cunoscut fanatismul religios, cu formele sale de exprimare violentă: războiul și teroarea. Evreii i-au avut pe zeloți, catolicii pe inchișitori, musulmanii pe „asasini”. Spre deosebire de integrismul religios, care se limitează la studiul cărților sfinte Tora, Biblia, Coranul, fanatismul religios tinde să impună, inclusiv prin război și teroare, ideile fundamentale ale religiei respective, în formele lor originare, fără a ține cont de evoluțiile parcurse de civilizație. ■

(Va urma)

Bundes-Polizeidirektion in Wien.

Pr. 61-IV-2451/34

Wien, am 23. Juni 1934.

Drangoff Chiru (Kiru),
Osmankoff Gh.; angeblich
geplanter Anschlag auf den
kgl. rumänischen Minister
des Aeusseren Nicolae Titulescu.

ATENTAT ÎMPOTRIVA LUI TITULESCU?

DUMITRU HÎNCU

Sub șocul atentatului de la World Trade Center, putem fi tentați să uităm că răstimpul dintre cele două războaie mondiale n-a fost scutit de comploturi cărora le-au căzut victime personalități de primă mână. Să ne amintim măcar de o parte dintre ele.

Astfel, la 24 ianuarie 1922, a căzut sub gloanțele unei organizații teroriste Walther Rathenau, ministrul de Externe al tinerei Republici de la Weimar, succesoarea Reichului wilhelmian, un om de mare cultură și un pacifist convins. La 14 iunie 1923 a fost asasinat – în urma loviturii de stat care a adus la căma Bulgaria un guvern dictatorial – fostul prim-ministru al țării, Aleksandăr Stamboliiski.

La 25 iulie 1934, nașiști austrieci au încercat o lovitură de stat și au crezut că vor asigura succesul ei ucigându-l pe cancelarul Dolfuss.

Câteva luni mai târziu, o organizație teroristă croată, antrenată pe teritoriul ungar, i-a asasinat la Marsilia pe regele iugoslav Alexandru I, sosit într-o vizită oficială în Franța, și pe ministrul de Externe al acestei țări, Jean Louis Barthou, venit acolo să-l întâmpine. Tot între 1930 și 1940 au împărțit aceeași soartă și doi prim-miniștri români, secerăți de gloanțe legionare: la 29 decembrie 1933 I.G. Duca și la 21 septembrie 1939 Armand Călinescu.

Mai puțini știu însă că, în vara lui 1934, Siguranța română avea unele indicii că se pregătea un atentat și împotriva lui Nicolae Titulescu și avertiza polițiile țărilor prin care urma să treacă ministrul român să ia măsurile ce se impuneau. Un raport al Direcției Poliției din Viena, adresat Cancelariei și Ministerului de Externe austriac, cu mențiunea „Strict confidențial”, pe care l-am descoperit în arhiva celui din urmă, ne oferă date concrete despre ceea ce se pregătea. El poartă data de 23 iunie 1934 și se referă la o adresă primită din partea autorităților române de resort, în ziua de 18 a aceiași luni, expediată din București cu patru zile înainte.

Siguranța română avertiza poliția austriacă că, din surse sofote, primise informația că doi cetățeni bulgari, pe nume Chiru Drangoff și Gh. Osmankoff, puneau la cale asasinarea ministrului român, în cursul trecerii sale pe teritoriul austriac. Avertismentul autorităților române furniza și datele biografice ale celor doi suspecți.

Chiru (Kiru) Drangoff avea 28 de ani, era absolvent al Facultății de drept din Skopje, unde se și născuse, era înalt, slab, smead și cunoștea mai multe limbi străine: franceză, germană și italiană. În ziua de 2 mai 1934 părăsise Sofia, cu destinația Constantinopol.

Gh. Osmankoff era originar din Prilep (în Macedonia), avea 45 de ani, statură mijlocie,

era zvelt, cunoscător al limbilor greacă, turcă, franceză și italiană și absolut al Seminarului bulgar din Constantinopol.

Poliția vieneză nu-i depistase până atunci pe teritoriul austriac și nici nu poseda date că ei s-ar fi ascuns vreodată la Viena. Avea, în schimb, informații că Drangoff – despre care era vorba în nota venită de la București – era fiul colonelului Boris Drangoff, căzut în 1917 pe frontul macedonean și cinstit ca erou național atât în Bulgaria, cât și în Macedonia. Chiru (Kiru) Drangoff ar fi căutat refugiu în Bulgaria, după intrarea armatelor iugoslave în Skopje, unde mai locuiau încă mama și fratele său Boris.

Conform unei comunicări primite din partea Legăției iugoslave la Viena, Kiru Drangoff, membru al unei organizații teroriste macedonene, ar fi fost totuși, la Viena în 1932, venind din Budapesta, și luase contact în capitala Austriei cu un anume Ivan Percevic. Investițiile poliției austriece, făcute în urma primirii acestei informații, în legătură cu o posibilă ședere a lui Drangoff la Viena și cu relația lui Ivan Percevic, nu dăduseră, însă, nici un rezultat.

Cu toate acestea, o informație primită din altă sursă avertizase poliția austriacă că Drangoff făcea parte dintr-o grupare teroristă și chiar participase la acțiuni teroriste.

In ce-l privea pe Gh. Osmankoff – conform datelor poliției austriece – el provenea dintr-o familie de naționalitate bulgărească, din partea Macedoniei anexată de Iugoslavia, după primul război mondial. Ulterior, familia se mutase la Sofia. Gh. Osmankoff era membru al unei ligi de emigranți, macedoneni, în care deținea o funcție subalternă.

Ținând seama de aceste împrejurări, conducerea poliției din Viena a socotit de datoria ei să asigure autoritățile guvernamentale austriece – Dolfuss nu fusese încă răpus de complicii naziștilor de la Berlin – că va lua toate măsurile pentru a asigura securitatea lui Nicolae Titulescu, în cazul sosirii acestuia la Viena sau al trecerii sale prin Austria. Iar dacă Kiru Drangoff și Gh. Osmankoff își vor face cumva apariția la Viena, ei vor fi imediat arestați.

Din fericire, lui Nicolae Titulescu nu i s-a întâmpat – nici atunci, nici mai târziu – nimic din ce lăsa să se presupună informațiile furnizate de Siguranța română. ■

DIN MITOLOGIA GREACĂ

(Triverb: 4, 2, 5)

I R D = L

Gheorghe BRĂȘOVEANU

Soluția integralei DIN ISTORIA SISTEMELOR DE MĂSURI

V – P – POP – M – BANITA – OCA –
EDEEC – LOGOS – R – IAM – OTU –
PANORAMA – R – R – ARI – INSI – OPT –
DEGET – RAS – TA – AM – CAL – FELINE
– J – DERO – JT – LITRA – STER – NEA –
PIONI – VALMES – LIC

Soluția jocului din nr. 11/2001, p. 74:

LEȘII VIN CĂLARE

(LE – ȘI – IV – ÎN – C/A – LA – RE)

În colecția „MICROSINTEZE”
noi apariții la Editura **CORINT**

Autor: Paul Poupard

Autor: Venceslas Kruta

Autor: Pierre Briant

Autor: Jean-Jacques Bouquet

CORINT Difuzare:

Tel/fax: 222.19.49; 223.19.28; 222.40.34

e-mail: corint@dnt.ro

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

În 1951 se împlinește un an de când am intrat în redacția ziarului *Scântea* – își amintește prozatorul Mircea Horia Simionescu. La 22 de ani, trebuise să renunț la Facultate (n-aveam din ce trăi), mă pășteau stagiul militar, părăsirea Bucureștilor și a prietenilor, trei dintre unchii mei erau arestați. Petrică-Crânguși, bibliotecarul Seminarului de Română, știa că într-o ședință de partid, ținută în cabinetul lui, numele meu fusese pronunțat: «fiu de militar, adică din aparatul de represiune burghezo-moșieresc» (tata decedase în 1938). Colac de salvare – «pila» tovarășei Despina Mladoveanu, căreia îi eram student – slab și la propriu – «lasă, vei continua Italiana cu scutire de frecvență, ziarul te va scuti și de armată».

Un stagiul de trei luni, colaborator cu două cronici (una de film – *Tovarășul Sverdlov* –, alta de carte – un roman al scriitoarei din U.R.S.S. Ana Sacse) «compuse» de mine în cel mai nenorocit stil, degeaba studiasem paginile ziarului, necunoscut mai înainte, rescrise spre a avea argumente pentru angajare, de protectorul meu, Sorin Mladoveanu, «ștab» atotputinte.

Minuțe: aveam un birou luminos. În așa-zisul «bloc roșu» al Editurii Scrisul liber, în care se tipărise ziarul *Curentul*, pe Splai, actualul sediu al Societății Metrorex, ridicat pe banii lui Pamfil Șeicaru. Îl împărțeam cu șapte inși (mai curând agitari decât redactori, dacă nu-i pun la socoteală pe Radu Penciulescu și pe Dan Deșliu). Mi-a fost asigurată o masă la prânz, la cantina tipografilor, «Gambrius», iar Sorin Toma

[redactorul șef] m-a recomandat însuși ministrului să rămân înscris la Facultate, mi-a obținut amânarea la încorporare și i-a ordonat lui Lemos, de la Cadre, să nu mă sâcăie cu «fiu de opresor al clasei muncitoare».

Acum, în 1951, mutat din secția Culturală (pe drept, nu făceam față) în secția Scrisori, primesc cam o sută de plicuri săptămânal, mă înnebunesc mulțimea delațiunilor, nedreptăților, violențelor «din teren», nu mai pot dormi noaptea sub biciul scenelor produse de ascuțirea luptei de clasă (sechestrări, torturi în sediile de partid, securitate, miliții etc.), relatate de fugăriții cu un rest de curaj sau de anonimi, crispat de suplimentul informațiilor mătușilor mele amenințate cu concedierea din umilele lor posturi de funcționare, curând «comprimate», deznădăjduit de recenta mea evacuare dintr-o cameră cu chirie, în Polonă, și instalarea într-o hruță din Vasile Lascăr, cu pereții igrasioși (reversul peretelui, closetul unei bodegi), cu sumedenie de vecini bețivani și, în interior, cu ploșnițe și gândaci.

Eu am cerut protecție gazetei (așa se proceda), pentru că proprietarul care îmi «închiriasse» camera din Polonă, Sever Paschievici, era rudă cu Guță Tătărescu și eu mă dasem nepot al «dușmanului», ca să nu-i bage în casă vreun

șpion. Nu dorm din pricina invaziei insectelor, avertismentului lui Avram Croitoru, coleg de secție: «ai grijă, tu care vorbești cu fata aia de la Pedagogie, să nu continui legătura, noi știm că e dușman al noii orânduiri...» (ori «fata aia» s-a și mutat la mine, ne vom căsători curând...). «Dar cântă în corul Universității, al

Într-o expoziție la Sala Dalles

lui Marin Constantin, e devotată...», o apăr. Nu dorm (de fapt, nu redorm), pentru că aud de zece ori pe zi că americanii vor da bomba atomică, războiul din Coreea va luneca în unul mondial. Dorina crede că trec prin crize de epilepsie când sar din pat și urlu «să ne apărăm de radiții!...».

Scenă tipică pentru propaganda comunistă: cititul presei

Câteva știri studentești. Pe lângă Consiliul de Miniștri se înființează Comitetul pentru Învățământ Superior, care până atunci funcționa ca o direcție a Ministerului Învățământului Public. Președinte al Comitetului este numit prof. Ilie Murgulescu. În România erau 55 000 studenți.

Pentru cei merituosi se instituie 35 burse anuale, în valoare de câte 6 000 lei lunar. Poartă numele secretarului general al C.C. al Partidului Muncitoresc Român, Gheorghe Gheorghiu-Dej care, în noiembrie, împlinește 50 de ani.

Între 11 și 17 noiembrie se desfășoară Săptămâna Internațională a Studenților. La noi în țară este declarată „Săptămâna model de învățură”. Între altele, în cadrul ei, „studenții – scrie *Scântea*, din 17 noiembrie – au făcut muncă voluntară în câmine și cantine pentru îmbunătățirea organizării lor. Unele câmine au fost preluate în păstrare socialistă de către studenți”.

Continuă acțiunea de alfabetizare. Până în martie, au fost înscriși 20 937 cursanți, dintre care 19 170 au promovat primul ciclu, iar alți 12 755 ciclul doi. Predau și mobilizează elevii la cursuri 1 337 cadre salariate și voluntare, având la dispoziție 1 114 școli.

Totuși nu peste tot lucrurile merg bine. La întreprinderea poligrafică „Luceafărul” este un dezinteres total: nu există o sală de curs corespunzătoare, nu au tablă și bănci suficiente. „Absențele elevilor – constată *Viața Capitalei*,

din 12 decembrie – cresc de la o săptămână la alta. La ciclul II, de altfel, nu mai vine nimeni la cursuri.”

Se instituie titlul de „Mamă Eroină”, ordinele „Mamă Eroină” și „Gloria Maternă” și „Medalia Maternității”.

În trimestrul III din 1951, în Capitală, 8 787

familii au beneficiat de ajutoare în valoare de 26 516 150 lei.

Tot pentru ocrotirea mamei și copilului se organizează o maternitate cu 40 de paturi în strada Th.Speranția, o creșă cu 70 locuri în str. Romulus, iar în str. Siminoc – un cămin cu 50 locuri.

Ziarul *Viața Capitalei* semnalează deficiențe în activitatea unor întreprinderi sau unități de servicii publice.

Astfel, Întreprinderea de Construcții București nu-și respectă angajamentele „aproape în nici un raion”. La Restaurantul „Colentina”, ospătarii lasă clienții să aștepte câte o oră până când sunt serviți, iar când aceștia protestează sunt bruscați.

Fabricile de pâine trimț adeseori produse fie necoapte, fie prea arse. „Uniunea sobarilor” nu a executat decât 10 din cele 30 de lucrări contractate cu „Centrofarm”, pentru sobele din farmacii.

Artistice. La Teatrul de Stat de Operă are loc premiera operetei *Ana Lugojana*, de Filaret

V. Timuș, Al. Șahighian și P. Andreescu, pusă în scenă de Franz Auerbach. Asistă dr. Petru Groza, Ana Pauker, Mihail Sadoveanu, membri ai C.C. al P.M.R., ai Guvernului, precum și ambasadorii U.R.S.S., Poloniei, Cehoslovaciei, Ungariei, alți diplomați.

„Crește tânăra noastră cinematografie”, notează *Scântea* din

18 decembrie, arătând că în 1951 s-au produs două filme artistice, 14 documentare, două de desene animate, 45 de jurnale (30 de actualități) și peste 60 de diafilme.

La Studioul Cinematografic „București” se amenajează un nou platou pentru turnarea a trei filme după schițe de I.L. Caragiale, *Arendașul român*, *Lațul slăbiciunilor* și *Domnul Goe*, în vederea sărbătoririi centenarului nașterii scriitorului, în 1852.

La Teatrul Tineretului se repetă feeria *Sânziană și Pepelea*, de Vasile Alecsandri (a cărei premieră fusese în 1881), în regia lui Nicolae Dinescu.

Ce se mai construiește în Capitală? În fața Palatului Ministerului Transporturilor se amenajează un parc de aproape un hectar.

În cartierul Ferentari, au fost terminate 14 blocuri, apartamentele fiind repartizate la 711 familii, cu peste 2 000 membri.

Este inaugurată Piața „Dorobanți”, la amenajarea căreia au lucrat voluntar peste 700 de cetățeni.

În raionul „Grivița Roșie”, se fac trotuare pe străzile din cartierele Dămăroaia, Străulești, Triaf și se electrifică parcul „Bucureștii Noi”.

Anunțuri pentru bucureșteni.

Proprietarii de câini trebuie să-i înscrie la centrele anume înființate pe lângă Sfatul Popular al Capitalei.

Schimbări de denumiri ale cinematografeilor. Fostul „Trionon” – în „București”; „Dacia” – „I Mai”; „Florida” – „23 August”; „Izbânda” – „Al. Sahia”; „Marna” – „Gh. Doja”; „Odeon” – „Libertății”.

Ministerul Afacerilor Interne angajează pentru Ansamblul său de Căntece și Dansuri soliști, tenori, bași, contrabasiști, dansatoare.

Banca de Stat a R.P.R. (Banca Națio-

nală a României) pune în circulație un nou bilet de bancă, în valoare de 1 000 lei. Acesta, scrie *România liberă* din 25 decembrie, „are imprimat pe o față portretul lui Nicolae Bălcescu și stema R.P.R., iar pe cealaltă față un peisaj care reprezintă munți și ape”.

Din lumea sportului.

Joi, 8 noiembrie, se dispută, pe Stadionul Republicii, finala Cupei R.P.R. la fotbal. Au participat, în competiția 1951, peste 450 echipe. Finaliste – echipa Casei Centrale a Armatei (câștigătoare a Campionatului Diviziei A) și Flacăra-Medias, din divizia B. Trofeul este cucerit de C.C.A., cu scorul de 3-1.

Tot pe Stadionul Republicii, la 18 noiembrie, campioana R.P.R., întâlnește echipa sovietică de fotbal „Șahior” a minerilor din Donbas. Este primul turneu al unei echipe de fotbal sovietice, după cel efecuat în 1945 de „Dinamo”-Tbilisi. Scorul 2-1, pentru oaspeți.

Revista *Stadion*, din decembrie, publică un bilanț al recordurilor republicane stabilite de sportivii români: 1948-207; 1949-430; 1950-451; 1951-500.

Pregătiri pentru sărbătorile de iarnă.

Sunt organizate 72 centre ambulante pentru vânzarea de brazi, 15 centre pentru produse casnice și alte 57 ce vor desface covrigi, turtă dulce, figurine din turtă dulce.

În Piața Republicii (actuala Piață a Revoluției) se deschide Bazarul pomului de iarnă. Tot aici, pentru prima dată, se amenajează „Orășelul copiilor”. Domină un brad înalt de

20 m, alți 150 fiind răspândiți prin Piață. Diferite pavilane (o moară de vânt, o carte imensă, o căsuță de munte, „Cercul Atlantic”, jocul oglinzilor, un foisor-scrânciob), o scenă pentru spectacole, împreună cu un uriaș „Moș Gerilă” sunt atracțiile Orășelului. ■

Laureat al Premiului de Stat – compozitorul Anatol Vieru

Rubrică de
Ioan LĂCUSTĂ

DATINI ȘI OBICEIURI DE ANUL NOU

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										
11										

ORIZONTAL: 1) Urarea pe care v-o facem la cumpăna dintre ani, alături de dorința de a fi sănătoși și fericiti, iar Anul Nou 2002 să vă aducă mai mult belșug în case (3 cuv.). 2) Scriitor și om de știință român care referindu-se la obiceiurile de iarnă a spus: „O, vechi datini și vechi cântece ale poporului! Ce dulce farmec cuprindeți voi în naivele voastre expresiuni!... Pentru popor sunteți floarea neuitării” (Alexandru; 1834-1895) – În vale! 3) Domn al Moldovei care, în preajma Anului Nou 1540 a plecat din Cetatea Ciceu la Istanbul unde, pentru a fi iertat de sultan, conform datinei otomane a stat în câmp, învelit într-o pânză groasă, pentru ca vizirul să treacă peste el de trei ori călare (Petru; 1527-1538; 1541-1546) – Localități urbane în care copiii și tinerii au împrumutat de la sate colindele de Anul Nou, deși cele mai multe au un caracter agrar, și le-au adaptat noilor condiții economice și sociale pe care le trăiesc. 4) Esență de vișin! – Folclorist român care în anul 1942 a publicat un interesant volum de datini de Anul Nou intitulat „Colinde din Oltenia” (Nelu). 5) Nicolae Cristea – Banii sub formă de monede primite de colindători de la gazdele pe la care au mers cu uratul (fig.). 6) Cioc de lemn la masca flăcăului degheizat în capră sau brezaie, care scoate sunete caracteristice în timpul uratului – Râu, afluent pe stânga al Tisei, pe valea căruia, în zona Munților Apuseni, populația păstrează nealterate numeroase colinde și obiceiuri legate de sărbătorile de Anul Nou. 7) Gălăgia pe care o face ceata de colindători cu recuzita din dotare: clopoței, tâlângi, buhaie și harapnice, sperind animalele și întărâtând câinii gospodarilor – Zeul cel mare al vechii populații a Insulei Paștelui (mit.). 8) Uluit – Cultivatori de în. 9) Obiect alcătuit dintr-un disc de lemn frumos împodobit, cu care umblă colindătorii cu ocazia sărbătorilor Crăciunului – În scurt! – Localitate în Nigeria. 10) Localitate în Ucraina unde, în 1903, a

apărut lucrarea „Datinile și credințele poporului român” semnată de Elena Niculița-Veronica – În sate! 11) Aceea – Alături de plugar și morar, un alt personaj principal al „Plugusorului”, care „face seceri mari/ Pentru secerători tari/ Și-altele mai mărunțele/ Cu mănunchi de floricele/ Pentru fete tinerele” (pl.).

VERTICAL: 1) Cercetătoare de folclor, care studiind datinile și colindele de Anul Nou cu conținut agrar, a publicat lucrarea „Tovărășia de plug și ceremonialul aratului în nordul regiunilor Argeș și Oltenia” (Florica) – A zvânta. 2) Un alt cercetător de folclor, autorul amplei monografii „Istoria unui obicei – Plugusorul”, apărută la Ed. Junimea din Iași, în 1987 (Vasile). 3) Instalație specială pentru măcinat cerealele unde, conform variantelor plugusorului, plugarul aduce grâu pe care îl prefăce în făină din care face colaci pentru flăcăi și copii (pl.). – Încăpere în care gospodarii îi așteaptă pe colindători, pentru a-i cinsti, cu mese întinse pe care se află colaci, vin și fructe. 4) Vechiul nume egiptean al Siriei – Folclorist și etnograf român care în lucrarea „Sărbătorile la români” arată că denumirea de urât dată plugusorului ar veni de la faptul că acest obicei nu se cântă ci se declamă, se urează (Simion Florea; 1847-1907). 5) Soluție alcalină folosită la spălutul rufelor – Maria Tănase – Aflate în raft! 6) Tuns scurt! – Rachiul, băutură tare (reg.) – Piron. 7) Realizatorilor unor tablouri ca „Maica Domnului”, „Maica Domnului cu pruncul în brațe”, „Fecioara și Iosif”, cu care se merge pe la gospodarii în cadrul colindelor creștine – „Tare ca fierul/ ... ca oțelul/ La anul și la mulți ani”. 8) Împărat roman a cărui reminență a numelui numeroși cecetători, printre care Petru Maior, Grigore G. Tocilescu și A.D. Xenopol o văd în colindele de Anul Nou în refrenul „Leru-i ler” (Lucius Domitius; 270-275 d.Hr.) – Scoase din fire! 9) Aflate la masă! – Cunoscut ilustrator de carte care a realizat copertele celor două volume cu titlul „Colindă-mă, Doamne, colindă! (Colinde populare românești)” apărute în colecția „Biblioteca pentru toți”, în 1992 (Done). 10) Ciupercă uscată – Colindător care prezintă prin Moldova și nordul Transilvaniei spectacole folclorice în noaptea de Anul Nou cu urși sau personaje mascate în Moș Martin, improvzând texte satirice și gesturi comice de pantomimă. 11) Animal necunoscut pe teritoriul nostru, devenit personaj de colindă, după părerea lui Octavian Buhoiciu, prin asimilarea de către fondul uman autohton tracic a numeroase triburi de invadatori cum au fost alanii în Moldova, sarmații în Muntenia și Banat și iazigii în Transilvania, ale căror tradiții animaliere sunt bine cunoscute – Dans cu măști din nordul Moldovei, executat de grupuri de flăcăi cu prilejul Anului Nou, sugerând călăreți pe cai și alte personaje alegorice care improvzează strigături de mare efect onomatopice.

Dicționar: ȚACĂ, ATUA, NSU, UBE.

Gheorghe BRAȘOVEANU

DIALOG CU CITITORII

LA MULȚI ANI!

Un gând de recunoștință din partea redacției și a cititorilor noștri însoțește tradiționala urare de sfârșit de an pe care o adresăm prietenilor generoși ai Fundației Culturale Magazin Istoric: familiile Monique și Dimitrie Sturdza, Giurescu, Filitti, ing. Cristina și Liviu Luca, Chrissoveloni, Rosetti, dr. ing. Georgeta și Ion Popa, doamna Lia Ciplea și domnul Ștefan Tudor Ciplea, prof. univ. dr. Stephen Fischer-Galați, arhitect Barbu Călinescu, domnul Grigore Popescu, director general al Institutului de Tehnică de Calcul, Iosif Armaș, președinte ARGIROM, Dumitru Pohoș, director general GCP, Societatea Națională a Petrolului „Petro” S.A.

Fără înțelegerea și solidaritatea colegială a prietenilor noștri din C.N.I. „CORESI”, S.A. revista noastră nu ar fi putut căpăta formă, lună de lună.

Mulțumim și Rodipet S.A., Poștei Române și difuzorilor particulari, prin intermediul cărora Magazin Istoric poposește în casele cititorilor noștri.

Țuturor le dorim un An Nou cât mai bun!

CĂMINUL ROMÂNESC

Din Geneva, Elveția, primim numărul 3(79), septembrie 2001, din anul 20 de apariție al acestei publicații, trimestriale.

Subintitulată „foaie de legătură a românilor din Elveția” (redactor ȘTEFAN RACOVITZA), în paginile ei sunt reunite știri despre viața comunității și Bisericii românești din Elveția, evocări de personalități, interviuri, o prezentare a memorialului Victimelor Comunismului și al Rezistenței din Sighetul Marmăției, semnalări de noi apariții editoriale, însemnări de călătorie în China ș.a.

ADA-KALE

Mă numesc PETRIȘOR URUCU, sunt din Turnu-Severin, am 27 ani, sunt economist.

M-ar interesa să citesc mai multe articole despre istoria veche a României, nu doar despre al doilea război mondial. Aș vrea să aflu mai

multe despre insula Ada-Kale și despre toată zona inundată, în urma construirii barajului de la Porțile de Fier 1. Știu că mă veți trimite la numerele anterioare, dar nu cred că voi face rost de ele, așa că vă rog să publicați un articol sau o serie de articole – despre asta.

Am căutat pe Internet și nu am găsit decât în maghiară și e păcat, pentru că insula a fost românească, totuși.

Nu vă trimitem la numerele anterioare. Vom căuta un autor care să ne scrie un articol despre fosta insulă Ada-Kale. De altfel, mai mulți cititori ne-au scris în ultima vreme, cerându-ne să mărim numărul de articole consacrate unor subiecte de istorie veche și medie.

Ținem cont de rugămintea lor.

CERERI ȘI OFERTE

DOMNUL NICOLAE CONSTANTIN, din București, bulevardul Chișinău, nr. 24, bl. M14 P, sc. 2, ap. 44, telefoane:

624 92 87; 092 793 694 (unde poate fi contactat), dorește să doneze colecția Magazin Istoric din anii 1967-1990 unei biblioteci publice sau școlare.

ANDRONIC TUTUIANU, aleea Teilor, nr. 17, Fieni, jud. Dâmbovița, oferă colecția completă și numere dispartate din anii 1978-1982; 1985; 1991; 1993; 1994; 1999.

MARCEL CRISTU, bd. Gh. Duca, nr. 3-11, ap. 5, București, oferă colecția completă.

EUSTATIU DEM. MIHĂESCU, bd. Tomis, nr. 151, bl. A1, sc. A, ap. 5, Constanța, oferă: nr. 8/1979; 1, 6, 7, 9, 10, 12/1980; 9/1981; 5, 7, 10/1987; 9/1990.

GHEORGHE AVRAMESCU, str. Tărcăului, nr. 24, Ploiești, oferă colecția completă.

EMANOIL POPA, str. Apulum, nr. 5, bl. AC23, ap. 5, Alba Iulia, oferă colecția completă.

COSTICA SPĂLĂTELU, com. Băcălești, jud. Teleorman, oferă numere dispartate din anii 1970-1982.

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 10 ianuarie 2002, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin Istoric**. Concursul nu are talon.

– La ce dată a apărut Sămănătorul?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna octombrie 2001 este:

Matei Basarab

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin Istoric** a fost câștigat de domnul Ioan Lăutaru, din București.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2002.

Banca Națională
a României

Fundația Culturală
Magazin Istoric

Asociația Română
a Băncilor

A IX-a ediție a Simpozionului de istorie și civilizație bancară

„CRISTIAN POPISTEANU“

București, 20 noiembrie 2001

SIMPOZIONUL DE ISTORIE ȘI CIVILIZAȚIE BANCARĂ „CRISTIAN POPIȘTEANU” EDIȚIA A IX-A

Tradiția este un semn al solidității oricărei întreprinderi. Probabil că și din acest motiv lumea bancară prețuiește atât de mult tradiția.

Evoluția sistemului bancar românesc de după 1990 a arătat că perioada regimului comunist nu a reușit să distrugă tradiția bancară în România. Dar a scos în evidență și faptul că este nevoie de un efort susținut – inclusiv educațional – pentru a reînnoia firul tradiției.

Astfel s-a născut, în urmă cu nouă ani, Simpozionul de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu”. Prin voința Guvernatorului Băncii Naționale a României, domnul Mugur Isărescu, el poartă, începând din anul 1999, numele inițiatorului.

Anul acesta, manifestarea științifică – organizată ca în fiecare an de către Banca Națională a României, Asociația Română a Băncilor și Fundația Culturală Magazin Istoric – a avut ca temă Introducerea monetei unice europene și denominalizarea leului – două provocări pentru sistemul bancar român la început de mileniu. Un număr de 16 instituții bancare au sponsorizat evenimentul: BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI; ALPHA BANK ROMANIA S.A.; S.C. BANC POST S.A.; BANCA AGRICOLĂ-RAIFFEISEN S.A.; BANCA COMERCIALĂ „ION ȚIRIAC” S.A.; BANCA COMERCIALĂ ROMÂNĂ S.A.; BANCA DE CREDIT ȘI DEZVOLTARE ROMEXTERRA S.A.; BANCA DE EXPORT-IMPORT A ROMÂNIEI-EXIMBANK S.A.; BANCA DE INVESTIȚII ȘI DEZVOLTARE S.A.; BANCA FRANCO-ROMÂNĂ; BANCA ROMÂNĂ PENTRU DEZVOLTARE GROUPE SOCIÉTÉ GÉNÉRALE; BANCA TRANSILVANIA S.A.; CASA DE ECONOMII ȘI CONSEMNAȚIUNI CEC S.A.; HVB BANK ROMANIA S.A.; MISR – ROMANIAN BANK; ROMANIAN INTERNATIONAL BANK S.A.

Un legământ că perioada inflației ridicate a trecut

Simpozionul nostru abordează două aspecte, pe care le considerăm strâns legate. Ele conturează un posibil calendar al pașilor pe care România va trebui să-i facă în perioada următoare. În primul rând, este vorba despre introducerea monetei unice europene, un proces deja declanșat. Schimbarea care se va produce va avea aspecte pozitive, dar și aspecte mai puțin plăcute, pe care trebuie să le anticipăm din vreme.

Apoi este vorba de denominalizarea leului. Iarăși un fenomen care, cel puțin așa cum văd eu, pare inevitabil. Cred că este inevitabil cu o singură excepție: dacă vom avea curajul să sărim direct la euro și să ne mișcăm atât de repede încât ceea ce ne-am propus prin strategia economică pe termen mediu, integrarea în structurile europene în 2007, să se realizeze mai devreme.

Introducerea euro este, în viziunea mea, cea mai mare modificare monetară pe care a cunoscut-o istoria și mă tem că într-un viitor previzibil nu vom avea șansa de a mai asista la un proces similar. Ca de obicei în asemenea situații, în rândul populației din țările respective se manifestă o anumită emoție. În fond, aproape peste noapte, cetățenii mai multor țări europene vor începe să lucreze cu bancnote și cu monede noi. Ceea ce pentru băncile din toată lumea înseamnă o ușurare a operațiunilor, pentru cetățeanul de rând va fi, cel puțin la început, o dificultate.

Ce impact va avea introducerea euro asupra sistemului bancar românesc? Cât de pregătit este acesta, dar mai ales cât de pregătită este populația din România? Acestor întrebări urmează să le răspundă Simpozionul nostru.

A doua provocare – leul greu – pare mai îndepărtată. Asupra momentului, când și cum se va produce, se vor mai purta, desigur, multe discuții. Vom vedea și vom stabili, inclusiv cu ajutorul Academiei, cum vom boteza această operațiune: denominalizare, denominare. Cel mai bine a prins ideea de leu greu.

Această decizie are mare încărcătură politică. Nu se poate întreprinde numai de către Banca Națională. Parlamentul, Guvernul, Președinția, dar și publicul – în definiția largă a publicului – trebuie să-și spună cuvântul. Vă reamintesc că în multe țări pentru o asemenea decizie s-a făcut și un referendum. Un asemenea efort durează cel puțin 12-16 luni. Tehnic nu se poate realiza mai devreme.

În majoritatea țărilor, cu excepția Belarusului, unde avem o situație deosebită, la un anumit orizont de timp se poate spune că operațiunile au fost de succes, pentru că au redus inflația.

Observăm o dezinflație graduală, dar evidentă, în cazul Poloniei: 33% în anul dinaintea denominalizării, 28% în anul denominalizării și 19% în anul următor denominalizării, ajungând în prezent la 10%. Este un exemplu de dezinflație pe care l-am dat de multe ori. În ceea ce privește problemele structurale ale economiei românești, nu suntem departe de cele care au existat în Polonia. Și acolo s-a făcut o industrializare cu mult accent pe ramurile grele, pe siderurgie, pe construcții de mașini grele ș.a.m.d., deci au avut și ei probleme structurale. Este adevărat că în Polonia, încă de pe vremea sistemului comunist, se trecuse la o anumită restructurare. Mișcările din anii '80 au dus, spre deosebire de România, la închideri de fabrici, la reorientări, la restructurări. La noi, din păcate, s-a luat o decizie, aberantă: continuarea – cu și mai mare accent – a procesului de industrializare de tip stalinist.

Și, în sfârșit, un caz extrem, când denominalizarea s-a făcut după o criză financiar-bancară de proporții. În Bulgaria prăbușirea a fost aproape totală, s-a renunțat la sistemul băncii centrale, s-a introdus sistemul de *currency board* (consiliul monetar).

Observăm că și acolo, chiar după introducerea *currency board*-ului și după denominalizare, în anul următor – și chiar anul trecut – inflația a fost mai ridicată, ceea ce înseamnă că *currency board* nu este o soluție perfectă, are vulnerabilitățile lui, mai ales din punct de vedere al factorilor externi, dar și al problemelor interne. Și mai are un risc: după *currency board* nu se știe ce mai este de făcut.

Teoria economică nu spune care este pasul următor.

Așadar, o denominalizare nu trebuie neapărat făcută când inflația ajunge mai mică de 10%. Fiind o decizie cu implicații politice, dar și sociale majore, aici consultarea, dacă nu chiar implicarea Guvernului și a Parlamentului, aș spune chiar implicarea Parlamentului printr-o lege, sunt necesități obiective pentru succesul operațiunii.

În nici un caz nu este vorba de o măsură confiscativă. De aceea, nu trebuie să utilizăm cuvântul reformă. La români, reforma monetară doare până în adâncul sufletului și până în măduva oaselor. De aceea solicit mass media să evităm cuvântul, pentru că de câte ori a fost utilizat, a fost pe punctul să declanșeze o adevărată panică. Sunt încă mulți cei care au trăit metoda confiscativă comunistă, atât cea din '47, cât și cea din '52. Iar mai recent s-a trăit și experiența din 1993, din Rusia, când s-a spus că măsura nu este confiscativă, dar datorită faptului că s-a dorit să se facă în numai trei zile, foarte multă lume n-a putut să schimbe bancnotele. Și atunci tot un fel de confiscare a avut loc, de data aceasta chiar mai hoțescă.

Cu alte cuvinte, denominalizarea, procesul despre care discutăm acum, nu are nimic confiscativ. Nimeni nu pierde nici măcar o unitate monetară. În cazul nostru, dacă se va face, nu se va pierde nici cel puțin un leu. Moneda nouă și moneda veche vor circula o vreme în paralel, cât va fi nevoie: 1 an, 2, 3, 5 ani.

Experiența altor țări a arătat că această trecere nu trebuie să aibă loc neapărat în prima zi a unui an nou. E mai bine să fie la început de exercițiu, nu financiar, ci de exercițiu anual, dar experiența arată că se poate face și la 1 martie, și pe 4 martie, pe 5 iulie, 2 septembrie.

Adoptarea unei asemenea măsuri este ca un legământ, că perioada inflației ridicate este de domeniul trecutului și că statul respectiv își ia foarte în serios funcția monetară, prin instituția pe care o desemnează pentru autoritatea monetară, că protejarea valorii monedei naționale este esențială. Din această cauză, afirm că procesul denominalizării nu este o simplă cosmetică. Altfel, adevărurile fundamentale economice te penalizează rapid. Este deci un moment marcant din istoria unei țări, un moment care vrea să desemneze intrarea într-o perioadă de stabilitate.

Mugur ISĂRESCU,
Membru corespondent al Academiei Române,
Guvernatorul Băncii Naționale a României

Consolidarea încrederii în euro - influențe asupra sistemului financiar românesc

**BANCA ROMÂNĂ
PENTRU DEZVOLTARE**
GROUPE SOCIÉTÉ GÉNÉRALE

Uniunea Economică și Monetară reprezintă punctul culminant al unui proces început acum 44 de ani prin Tratatul de la Roma din 1957. Acest proces a avut ca obiectiv promovarea unei noi integrări europene pe plan economic, politic și comercial.

Ideea unei monede comune a apărut încă din 1968, odată cu introducerea Uniunii Vamale. Realizarea Sistemului Monetar European, în 1979, și semnarea, în 1986, a Actului Unic European, care a consacrat cele patru libertăți de mișcare (a persoanelor, capitalului, serviciilor și bunurilor) au însemnat pași importanți în realizarea monedei unice europene. Tratatul de la Maastricht (semnat la data de 7 februarie 1992 și intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993) reprezintă baza legală a monedei unice. Tratatul validează Uniunea Monetară Europeană și stabilește etapele de realizare a acesteia, precum și criteriile de convergență pe care trebuie să le îndeplinească statele membre care vor să participe la zona Euro. Astfel, în 1994, au demarat pregătirile în vederea realizării monedei unice, care să înlocuiască monedele naționale ca monedă de cont, începând cu 1999, și fizic, din 2002.

Obiectivul fundamental al Sistemului European al Băncilor Centrale este stabilitatea prețurilor, obiectiv stipulat și în Tratatul de la Maastricht.

Numele monedei unice, euro, a fost adoptat în cadrul Consiliului European de la Madrid, din decembrie 1995. Semnul pentru moneda unică a fost inspirat de litera greacă Epsilon, ca referință la leagănul civilizației europene și la prima literă din cuvântul Europa. Liniile paralele reprezintă stabilitatea euro.

Consolidarea încrederii în euro precum și aprecierea influențelor asupra sistemului financiar românesc presupun cunoașterea influențelor UEM în primul rând asupra statelor membre, de aceea prima parte a acestui material va conține influențele introducerii monedei unice asupra statelor membre.

Prin finalizarea pieței unice și crearea unor piețe mai eficiente pentru bunuri și servicii, introducerea euro va mări competitivitatea economiilor participante. De asemenea, UEM

mărește apropierea dintre economiile statelor din zona euro, acest lucru necesitând o mai bună supraveghere și coordonare a politicilor lor economice.

Introducerea euro creează o largă zonă de stabilitate valutară în cadrul UEM și contribuie la crearea unor relații monetare internaționale mai stabile. Stabilitatea financiară internațională este sprijinită și de politicile bugetare interne mai stricte pe care statele din zona Euro trebuie să le aibă. Euro are potențialul de a deveni una din principalele valute de tranzacție pe plan mondial, alături de dolar și yen.

Datorită faptului că obiectivul principal al UEM este obținerea stabilității economice și creșterii pe termen lung, salariații vor beneficia de protecția contra inflației oferită de angajamentul BCE de a menține stabilitatea prețurilor.

De asemenea, prin mărirea vizibilității diferențelor salariale dintre țări, precum și prin cooperarea mai strânsă dintre aceste țări, introducerea euro va putea să încurajeze căutarea ofertelor de muncă în afara țării de origine, promovând astfel libera circulație a forței de muncă.

Introducerea monedei unice are ca rezultat mărirea concurenței dintre statele membre ce au adoptat noua monedă. Cum prețurile din aceste țări vor fi exprimate în euro, transparența va fi mărită. Această transparență mărită duce la creșterea concurenței și are impact asupra convergenței prețurilor, respectiv diferențele de preț foarte mari nu vor mai avea justificare.

UEM reprezintă o investiție în viitoarea putere economică a Uniunii Europene, care oferă oportunități strategice pentru firmele care se pregătesc cum trebuie pentru ea. Din acest motiv, pregătirea pentru UEM nu trebuie privită ca un simplu cost. Pentru companiile din afara sectorului financiar, principalele costuri sunt legate de adaptarea sistemelor informatice și, posibil, reorganizarea structurilor și procedurilor. Aceste costuri sunt contracarate de comisioane mai scăzute la operațiile de schimb valutar și la alte tranzacții financiare, precum și de o potențială creștere a profitului. Aceste costuri, în sectorul financiar, sunt mai ridicate. Achiziționarea de noi calculatoare și noi

programe, planificarea activității, pregătirea personalului, organizarea de campanii de informare constituie principala parte a investiției.

Beneficiul de ansamblu al introducerii euro este un mediu economic stabil, ce are ca rezultat o inflație și o rată a dobânzii scăzute. El permite statelor membre să realizeze economii în trei domenii: reducerea costurilor prin eliminarea costurilor de conversie; costuri mai scăzute datorită concurenței crescute în zona Euro; un mediu de afaceri și investiții mai favorabil pentru întreprinderile locale.

Acum, când toate țările sunt preocupate de găsirea unor noi politici care să permită tranziția spre secolul XXI, România are nevoie de o perspectivă economică mai mare, în timp, care să ia în considerare atât interesul național pentru integrarea în Uniunea Europeană, cât și tendința mondială de globalizare și creștere a interdependenței economice.

Politici macroeconomice echilibrate, însoțite de reforme structurale robuste, formează temelia indispensabilă pentru obținerea creșterii economiei, temelie la care trebuie să se adauge creșterea investiției străine și a asistenței externe, prin ameliorarea climatului general de afaceri, stabilirea unui tratament nediscriminatoriu între investitorii români și cei străini și ameliorarea regimului fiscal pe criterii compatibile cu acordurile internaționale încheiate de România.

Pentru înviorearea investițiilor și implicit a economiei reale, consider necesar un set minim de premise:

- Reducerea ratei inflației sub 20% și, ca atare, a ratei medii a dobânzilor la credite sub 30%;
- Susținerea, inclusiv prin aport bugetar, a unor proiecte de infrastructură, condiție esențială pentru atragerea unor investitori străini;
- Accelerarea procesului de privatizare și restructurare a societăților cu capital de stat și a regiilor autonome;
- Întărirea pieței de capital autohtone prin încurajarea instituțiilor specifice acestuia;
- Restructurarea economică prin reducerea, până la eliminare, a rigidităților din economia reală;
- O mai mare siguranță în legislația românească.

Astfel, țările dezvoltate vor crește fluxul investițiilor de capital, ceea ce, sub aspectul globalizării economiei, s-ar traduce prin sprijin acordat ajustării ratelor de schimb, la niveluri care ar putea conduce la un climat competitiv mai stabil.

Introducerea monedei unice prezintă cel puțin trei provocări majore pentru sectorul financiar bancar românesc:

- pregătirea adecvată a personalului și trecerea la euro în sistemele contabile și informaționale interne;

- pregătirea clienților pentru a se simți în siguranță în ce privește euro și a-l utiliza;
- identificarea și utilizarea noilor oportunități strategice. Băncile orientate către tranzacțiile internaționale beneficiază de oportunitatea de a intra mai rapid pe noi piețe.

Ca rezultat, concurența în sectorul bancar se va accentua, oferind clienților noi oportunități de investiții și servicii mai bune la prețuri competitive.

Alte influențe ale introducerii monedei unice, asupra mediului financiar românesc, sunt:

- creșterea competitivității pe piața internă;
- în funcție de intensitatea legăturilor economice cu Uniunea Europeană rezultă avantaje de pe urma unor relații comerciale și investiționale strânse cu o zonă din ce în ce mai prosperă, ce dispune de politici economice având ca principal obiectiv stabilitatea;
- simplificarea relațiilor comerciale cu Uniunea Europeană;
- simplificarea operațiunilor de schimb valutar ale băncilor comerciale, ceea ce va duce la scăderea costurilor unor astfel de tranzacții;
- exportatorii vor beneficia din plin de revigorarea economiilor din zona Euro, în condițiile în care peste 70% din exporturile României au ca destinație Uniunea Europeană.

Obiective de îndeplinit:

- îmbunătățirea supravegherii băncilor comerciale;
- reducerea ponderii creditelor neperformante în portofoliile de credite ale băncilor;
- adaptarea sistemelor software ale băncilor comerciale pentru trecerea la euro;
- transmiterea bancnotelor scoase din circulație către băncile centrale ale statelor respective;
- adaptarea sistemului de tranzacționare la noile cerințe.

Toate costurile trecerii la euro sunt suportate de cei ce trebuie să se pregătească pentru această trecere, respectiv băncile, companiile, administrațiile publice. Dar, având în vedere că Uniunea Economică și Monetară reprezintă un efort comun, avantajos pe ansamblul societății, este de așteptat ca aceste costuri să fie compensate de o eficiență economică sporită.

Costurile financiare directe ale introducerii euro sunt legate în principal de modernizarea contabilității, a sistemelor informaționale, de educarea cetățenilor, de distribuirea noilor monede și bancnote și de campaniile de informare publică.

Claudiu CERCEL,
director, Direcția Operațiuni de Piață,
Banca Română pentru Dezvoltare –
Groupe Société Générale

Introducerea monedei unice europene și implicarea Băncii Comerciale Române în acest proces

Introducerea efectivă a monedei unice (euro) în spațiul delimitat de țările care fac parte din Uniunea Economică și Monetară (UEM) va genera efecte multiple, sperăm preponderent pozitive și asupra țărilor din afara zonei Euro, dar mai ales asupra țărilor Europei Centrale și de Est unde se estimează, de exemplu, că se aflau în circulație mai mult de 35 miliarde DEM.

În faza de tranziție premergătoare introducerii euro în efectivitate, moneda unică a produs o serie de efecte pozitive concretizate îndeosebi în îmbunătățirea gestiunii finanțelor publice în țările care fac parte din Uniunea Economică și Monetară (UEM). Euro poate fi definit și ca un catalizator de integrare economică a țărilor membre UEM, prin constituirea unei piețe financiare vaste, relativ omogenă și lichidă, fiind mai mult decât o masă monetară care înlocuiește o altă masă monetară alcătuită din valutele IN.

În România, introducerea efectivă a monedei unice (euro) coincide cu înregistrarea în ultima perioadă a unui trend pozitiv de către economia națională.

Spre exemplu, în industrie, în luna iulie a.c. s-a înregistrat o creștere de 5,3% față de luna iulie 2000 și de 10,3% comparativ cu nivelul mediu al producției lunare din anul 2000, producția industrială din perioada ianuarie-iulie 2001 fiind mai mare cu 9,6% față de producția înregistrată în aceeași perioadă din anul 2000.

În acest context, pentru Banca Comercială Română, care ocupă un loc distinct în cadrul sistemului bancar românesc, fiind o componentă importantă a acestuia, introducerea efectivă a monedei unice (euro) reprezintă o oportunitate în dezvoltarea activității sale financiare internaționale cu și prin intermediul celor peste 800 de bănci corespondente și a reprezentanțelor sale din spațiul UEM.

Banca Comercială Română desfășoară o activitate complexă, putem spune chiar universală în domeniul bancar. Coordonatele BCR pot fi definite sintetic de ponderea produselor și serviciilor sale în activitatea bancară derulată pe total sistem bancar. Astfel, în cadrul operațiunilor de decontări interbancare efectuate în ultimul an, BCR deține o pondere de aproape 28% atât ca număr

de instrumente, cât și ca valoare. De asemenea, la aceeași cotă de piață se situează și *creditul neguvernamental* acordat de BCR.

Este de remarcat și faptul că prin unitățile sale teritoriale se derulează o parte importantă a activității de comerț exterior a României, care continuă să fie orientat către țările dezvoltate, în special către Uniunea Europeană (în semestrul I 2001 circa 68% din totalul exporturilor și circa 56% din importurile derulate de România au fost realizate cu țările membre ale Uniunii Europene). În aceste condiții, este de așteptat o simplificare a operațiunilor de comerț cu țările UEM și de reducere pentru operatori, firme românești, a costurilor de conversie, prin utilizarea unei monede unice.

Faptul că o parte importantă a importurilor țării noastre se realizează prin plăți în dolari, iar exporturile în mare măsură prin încasări în euro poate genera influențe negative, odată cu o atitudine mai agresivă a dolarului, care își vede amenințată poziția pe piață de către o monedă de această dată pe măsura sa.

În cursul lunii iulie a.c., peste 31% din totalul plăților efectuate de BCR din conturile în valută ale clienților săi au fost plăți în valute IN. De asemenea, din totalul vânzărilor de valută operate prin ghișeele de schimb valutar ale băncii, operațiunile cu valute IN au reprezentat 7,4%. Ca urmare, operațiunile cu valute IN au reprezentat circa 24% din totalul plăților în valută, nivel care, în condițiile introducerii în efectivitate a monedei euro, poate prezenta creșteri semnificative. Totodată, este de menționat și faptul că, în totalul depozitelor și certificatelor de depozit în valută ale clienților BCR, peste 10% din acestea sunt exprimate în valute IN, dintre care circa 25% vor ajunge la maturitate până în luna februarie 2002.

Având în vedere nivelul indicatorului „cifra de afaceri”, datele indică faptul că, în unele ramuri ale economiei naționale, clienții BCR dețin cote de piață semnificative, în unele din acestea cota depășind chiar nivelul de 90%.

În condițiile relevate mai sus, este de așteptat ca BCR să fie implicată în procesul introducerii efective a monedei unice, cel puțin în proporțiile menționate.

BCR și-a propus să fie în continuare un partener fidel al firmelor românești și să joace un rol deosebit de important în lansarea produselor interne pe piețele europene și pe alte piețe.

BCR a analizat la începutul acestui an implicațiile care sunt induse în economia românească de introducerea efectivă a monedei unice și a stabilit o serie de măsuri ce se impun atât pentru desfășurarea corespunzătoare a trecerii de la monedele IN la moneda unică euro, cât și pentru evitarea oricărui impact negativ generat de acest proces, atât asupra calității serviciilor oferite clienților, cât și asupra relațiilor cu alte bănci românești sau străine.

Începând din luna septembrie 2001, BCR a introdus un nou produs bancar, respectiv „*certificatul de depozit cu discount în euro*”, care poate fi achiziționat de deținătorii de valute IN până la data intrării în efectivitate a monedei unice, iar după această dată vânzarea certificatelor se va realiza în euro.

Campania de mediatizare declanșată de Banca Națională a României privind introducerea efectivă a monedei unice, recomandările transmise băncilor, precum și problemele tematice din cadrul Simpozionului de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu” considerăm că sunt de natură să asigure o unitate de acțiune a băncilor care alcătuiesc sistemul bancar românesc.

BCR are în vedere măsuri cu caracter intern, dintre care un loc important îl ocupă perfecționarea profesională a lucrătorilor direct implicați, cât și următoarele:

- asigurarea numerarului în euro, astfel încât la sfârșitul anului să dispună de cash-ul solicitat de clienți. O problemă pe care o apreciem ca fiind importantă o constituie estimarea cât mai corectă a volumului tranzacțiilor ocazionate de preschimbarea valutilor IN în euro, având în vedere multitudinea de factori care influențează cererea de numerar în euro. Este cunoscut faptul că în economia românească, în afara sistemului bancar, se află circa 2 miliarde echivalent USD, din care aproape 30% reprezintă DEM;
- informarea clienților asupra programului de schimb a valutilor IN în euro, pentru fiecare țară în parte. Având în vedere faptul că prin BCR se derulează circa 40% din operațiunile de încasări și plăți în numerar, se poate aprecia că la nivelul său se va localiza și cea mai mare parte a cererilor de preschimbare a valutilor IN în euro;
- atragerea, prin mijloace permise de concurența loială, a clienților în vederea constituirii de depozite, inclusiv în valute IN pentru

preschimbarea automată în moneda euro, la datele stabilite în programele UEM;

- informarea clienților despre conversia automată a conturilor din valute IN în moneda euro, până la 31.12.2001.
- BCR va acorda o atenție deosebită exprimării creditelor încadrate în linii de finanțare externă în euro, în locul valutilor IN, îndrumând clienții pentru încheierea corespunzătoare a contractelor. De asemenea, vor fi încheiate acte adiționale la convențiile cadru și acordurile individuale privind transformarea valutilor IN în euro.
- asigurarea la unitățile teritoriale ale băncii a catalogului specimenelor și a informațiilor privind măsurile de securitate ale bancnotelor euro. Totodată, banca va dota casele de schimb valutar proprii cu mijloace tehnice de verificare a autenticității bancnotelor euro și va afișa speciemenle celor 7 cupiuri euro, caracteristicile și elementele de siguranță ale acestora, pentru prevenirea eventualelor falsuri. Avem în vedere semnalul Biroului European de Combatere a Fraudei cu sediul la Bruxelles (OLAF), care a atras atenția că, în primele săptămâni ale anului 2002, țările membre UEM și Marea Britanie vor fi invadate de milioane de bancnote false.

Ne așteptăm, de asemenea, ca bancnotele false care au circulat până în prezent în afara sistemului bancar să fie prezentate la ghișeele de schimb valutar pentru a fi transformate în noua monedă euro.

Trebuie să ținem seama de faptul că procesul introducerii în efectivitate a monedei unice ar putea fi apreciat de către „operatorii” economiei subterane ca favorizant pentru spălarea banilor, respectiv introducerea în circuitul bancar a „banilor negri”;

- stabilirea unei eventuale sume maxime în număr de monedă euro (pe persoană sau pe tranzacție) pentru schimbul cash, o măsură similară fiind adoptată și de majoritatea țărilor membre UEM (Austria, Franța, Irlanda, Italia etc.).

În convențiile de depozit în valute IN încheiate de bancă cu clienții vor fi adăugate noi clauze care să prevadă transformarea automată în euro, iar ridicările efective de numerar în această monedă, începând din luna ianuarie 2002, se vor face în condiții bine precizate;

- realizarea unei configurări corespunzătoare a aplicațiilor informatice ale băncii pentru procesarea tranzacțiilor în monedă euro, utilizarea ratelor de schimb fixe euro – valute compozite IN și generarea de rapoarte consolidate în euro;

- stabilirea modalităților concrete de soluționare a aspectelor legate de existența în evidențele băncii a unor angajamente extrabilanțiere în valute IN al căror termen de valabilitate expiră după data de 31.12.2001;

Profităm de această ocazie și propunem Băncii Naționale a României ca, împreună cu băncile comerciale, să stabilească data de schimb a valurilor IN în moneda unică euro, precum și modalitățile concrete de schimb și de răscumpărare după data limită legală de încetare a puterii circulatorii a monedelor IN.

Acestea au fost doar câteva aspecte pe care am vrut să le abordăm, conștiință fiind că, în continuare, rămân destule teme de reflecție, care își vor găsi răspunsul în timp. Spre exemplu, preferința pentru euro ar putea atrage capitalul european în România, ar putea determina un flux investițional european crescut? Sau cum poate deveni activă și benefică pentru România noua piață de capital creată de euro în pregătirea și realizarea integrării?

Și, în sfârșit, se pune și întrebarea: este flexibilă și recomandabilă trecerea anticipată a României la Sistemul Euro, înainte de integrarea în Uniunea Europeană? Suntem tentați să anticipăm pentru toate aceste teme de reflecție răspunsuri pozitive.

Lucrările Simpozionului de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu”, prin schimbul de experiență efectuat, au clarificat o parte însemnată a problemelor legate de introducerea monedei unice europene, inclusiv cele privind denominalizarea leului. De asemenea, avem convingerea că prin introducerea monedei unice euro, în condițiile în care aceasta este puternică și stabilă, se va accelera procesul de extindere a Uniunii Europene, proces care, într-un viitor cât mai apropiat, să cuprindă și România.

**Dr. Ilie MIHAI, vicepreședinte,
Luminița GHEORGHIU, director adjunct,
Banca Comercială Română**

Învățămintele euro

ALPHA BANK ROMANIA S.A.

România se pregătește pentru două evenimente majore: introducerea bancnotelor și monetelor euro, la 1 ianuarie 2002, și denominalizarea leului, într-un viitor apropiat.

Primul eveniment marchează încheierea unui proiect început în urmă cu șase ani, printr-o decizie a Consiliului Europei din 1995, care hotărâra să se dea numele de euro monedei unice europene. Proiectul a prins viață pas cu pas. Pașii determinanți au fost deciziile privind țările care îndeplineau condițiile pentru adoptarea monedei unice, cele legate de ratele de convertibilitate între monedele participanților și moneda unică europeană și fixarea datei când bancnotele și monedele euro intră în circulație. În iunie 1997, Reglementarea 1103 a Consiliului Europei a stabilit că euro înlocuiește ECU (Unitatea monetară europeană) la 1 ianuarie 1999, cu o rată de convertibilitate de unu la unu, și fixa 1 ianuarie 2002 ca dată a introducerii euro, menținând statutul legal al monetelor naționale pentru maximum șase luni după acea dată. La 3 mai 1998, Consiliul, întrunindu-se în componența șefilor de stat și de guvern, a confirmat că Belgia, Germania, Spania, Franța, Irlanda, Italia, Luxemburg, Olanda, Austria, Portugalia și Finlanda îndeplineau condițiile necesare pentru adoptarea monedei unice.

La 31 decembrie 1998, Consiliul Uniunii Europene a adoptat ratele de convertibilitate fixe irevocabile între euro și monedele celor 11 state membre, implementate de la 1 ianuarie 1999. La 19 iunie 2000 a fost adoptată rata fixă irevocabilă pentru dragma grecească, recunoscând astfel dreptul Greciei de a se alătura Uniunii Monetare Europene, începând cu 1 ianuarie 2001.

Din moment ce România nu are rate fixe de schimb față de euro sau oricare alt participant, consecințele introducerii de facto a euro, începând cu anul următor, sunt doar tehnice și privesc convertirea completă și fără dificultăți a cantităților de monede aflate în țară ce urmează să fie înlocuite cu euro. Băncile asigură convertirea în euro, automată și fără taxe, a depozitelor făcute în monede care dispar. Cei ce dețin asemenea bani au fie posibilitatea să îi depună în conturi bancare, fie să îi transforme în lei sau altă valută, înainte de începutul noului an.

Cel de al doilea eveniment este un proiect intern, în urma căruia prețurile urmează să fie exprimate în moneda românească cu un număr mai mic de zerouri, fără să se fi precizat căte. Este un proiect binevenit, căci el va avea o serie de consecințe pozitive, fără să afecteze puterea de cumpărare a salariaților sau pensionarilor, economiile și depozitele din bănci. În primul

rând, va contribui la eliminarea actualului sistem greoi de plăți, care a devenit astfel, ca urmare a efectului cumulativ al inflației din ultima decadă.

Apoi, proiectul va contribui la sporirea încrederii și respectului față de leu. În sfârșit, proiectul va contribui la disciplinarea financiară, prin îmbunătățirea corectitudinii plăților. Față de anul 1989, fiecare preț a crescut în 2000 de, în medie, 1 175 ori. Astăzi, practic nu există prețuri mai mici de patru cifre. Este o situație care îngreunează utilizarea parcometrelor, a telefoanelor publice, a mașinilor automate pentru distribuirea ziarelor, a fotocopiatoarelor etc., care în mod normal funcționează pe bază de monete. Prețurile mari au eliminat aproape circulația monetelor de metal și au dus la tolerarea aproape unanimă a unui comportament incorect: obișnuința vânzătorilor de a nu mai da restul în mărunțiș.

La prima vedere, introducerea euro și denominalizarea euro sunt două operațiuni independente. În realitate, denominalizarea reprezintă un pas intermediar față de viitoarea adoptare a euro, iar modificarea leului poate profita din experiența adoptării euro. Atunci când va fi luată decizia, ea va fi un semnal pentru un nou comportament neinflaționist al politicii monetare, având drept principal obiectiv stabilitatea prețurilor. Urmărirea acestuia permite diminuarea ratei inflației, care, în mod gradual, ar trebui să convergă către nivelul ratei inflației din țările membre ale Uniunii Europene. O stabilitate a prețurilor permite o stabilitate a ratelor de schimb, care, la rândul ei, pregătește calea către parteneriatul în cadrul mecanismului ratei de schimb (ERM2), la care trebuie să adere fiecare candidat la Uniunea Europeană, ce dorește să accepte euro. Parteneriatul durează cel puțin doi ani de zile, perioadă în care rata centrală de schimb adoptată față de euro trebuie să fie menținută între anumite limite. Abilitatea de a proceda astfel este un indicator că țara respectivă nu va tulbura disciplina ratei de schimb în interiorul Uniunii Monetare Europene.

Din moment ce costurile unei denominalizări sunt considerabile, implementarea ei se produce, de obicei, doar atunci când într-adevăr marchează o ruptură cu politica inflaționistă anterioară. Costurile financiare directe sunt legate în primul rând de modificarea contabilității publice, a sistemului de informare și pregătire, producerea și distribuirea noilor bancnote și monete și campania de informare a publicului. Toate costurile vor fi suportate de cei care trebuie să se pregătească pentru schimbare: companii, bănci, comercianți și administrația publică. România fiind o țară care încă folosește o mare cantitate de numerar (14% din masa monetară și 3,5% din produsul intern brut), costurile denominalizării leului vor fi foarte mari. Totuși,

beneficiile scontate, mai ales viitoarea stabilitate a prețurilor, vor compensa costurile. Datorită acestor costuri atât de mari, schimbarea, dacă va fi decisă, va putea convinge pe agenții economici să creadă pe viitor într-o politică monetară strânsă și să-și micșoreze speranțele inflaționiste. Atenta pregătire a operațiunii – alegerea celui mai bun moment, o rată a convertibilității corectă și un proces de monitorizare adecvat – pot ajuta autoritatea monetară să păstreze apoi prețurile stabile.

Denominalizarea ar trebui începută atunci când autoritatea monetară este sigură că nimic nu îi va afecta dirijarea unei politici monetare bazată pe stabilitatea prețurilor pe termen mediu. Politica monetară nu mai trebuie să fie folosită ca un substitut pentru reforme structurale și/sau fiscale eșuate. Politicile monetare nu mai trebuie să compenseze ceea ce guvernele nu reușesc să facă. Astfel, prețurile vor continua să crească și costurile denominalizării vor fi irosite.

Rata de convertire trebuie aleasă în așa fel încât să creeze stimulentele pentru prețuri corecte. Luând în calcul faptul că majoritatea prețurilor au peste patru cifre și că ultimele trei sau patru sunt zerouri, o rată de convertire de la 1 la 1 000 sau chiar de la 1 la 10 000 cu două zecimale poate fi considerată rezonabilă. Oricare va fi rata de convertire adoptată, trebuie să fie popularizată pe larg cu mult timp înainte de aplicarea ei. De asemenea, trebuie clar explicat că schimbarea nu face pe nimeni mai bogat sau mai sărac. După convertire, doar cifrele se schimbă, nu și valorile. Drept urmare, puterea de cumpărare a salariilor și valoarea economiilor se mențin neschimbate.

Denominalizarea poate crea stimulente pentru o mișcare în sus a prețurilor înainte sau în momentul schimbării. Creșterea prețurilor asociată schimbării poate pune în pericol serios credibilitatea unei politici monetare riguroase în viitor, adică semnalul pe care operațiunea vrea să îl dea. De aceea, trebuie avută mare grijă pentru a proteja interesele consumatorilor în planificarea denominalizării. Măsurile de protecție adoptate de Consiliul Europei în vederea trecerii la euro pot fi un ghid folositor. Mai întâi, prin asigurarea principiului continuității contractelor, se va preveni orice încercare unilaterală de a folosi momentul ca o scuză pentru schimbarea sau anularea contractelor. Apoi, adoptarea unor reguli precise va asigura corectitudinea în procesul de rotunjire în sus și în jos în cursul procesului de convertire. În al treilea rând, cooperarea autorităților naționale, a băncilor, a asociațiilor consumatorilor pentru a furniza consumatorilor informațiile necesare pentru toate aspectele tranziției către monetă, mai ales în acele domenii care nu sunt acoperite în mod specific de către reglementări, va asigura o schimbare lină, fără a prejudicia interesele

consumatorilor. În al patrulea rând, fixarea unei perioade în care să fie afișate prețurile și în moneda veche și în cea nouă va spori transparența procesului de schimbare și va asigura o mai bună monitorizare a prețurilor. Pentru a evita creșterea prețurilor, consumatorii trebuie să fie conștienți că sunt protejați de reglementări care au forță de lege și că li se cere să fie atenți pentru a ajuta la limitarea sporiții prețurilor.

Un instrument bancar pentru istorie: cardul de plată

A noua ediție a excelentului Simpozion de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu” se desfășoară sub semnul unei duble provocări pentru sistemul bancar românesc la început de mileniu: introducerea fizică a monedei unice europene, care se va produce peste câteva săptămâni, și denominalizarea leului, pe care sper că nu o vom aștepta mai mult de un an de acum înainte.

Prima provocare este legată de un fenomen care depășește cu mult semnificația monetară simplă. El reprezintă un pas decisiv spre afirmarea spațiului european ca o putere economică unitară, cu toate consecințele ce decurg din aceasta. Iar dacă ar fi să privim într-o perspectivă istorică, reprezintă un pas necesar (fără îndoială, nici pe departe suficient) pentru conturarea „Statelor Unite ale Europei”.

Introducerea monedei unice în 12 din cele 15 state ale Uniunii Europene va permite companiilor să se extindă fără inconvenientele și costurile folosirii mai multor monede naționale, va facilita transparența prețurilor și va stimula competiția. Ea va îngădui tuturor persoanelor, dar și mărfurilor și capitalurilor, să călătorească între Atena și Dublin (chiar dacă fără a trece prin Londra), fără a fi necesar un schimb valutar.

În plan tehnic, schimbarea este ea însăși impresionantă. Astfel, până la sfârșitul lui septembrie 2001, fuseseră produse 12,3 miliarde de bancnote; cantitatea este socotită suficientă pentru a înlocui bancnotele în circulație în zona Euro. Capacitățile de producție (1 miliard de bancnote pe lună) sunt folosite în prezent pentru stocurile de rezervă.

Efortul de comunicare făcut de Banca Centrală Europeană și de cele 12 bănci naționale din zona Euro este remarcabil. Așa cum preciza dl. Willem Duisenberg, președintele Băncii Europene, au fost produse 200 milioane de

Lansarea denominalizării leului va fi o provocare. În același timp, va constitui un bun prilej pentru consolidarea procesului de integrare a României în Uniunea Europeană și în Uniunea Monetară Europeană. Să sperăm că ocazia va fi exploatată pe deplin!

Eleftherios IOANNOU,
președinte, Alpha Bank România

Raiffeisen
BANCA AGRICOLĂ

pliante în 11 limbi, practic câte unul pentru fiecare cămin din zona Euro.

Aș îndrăzni să spun că cea de a doua provocare are o semnificație economică și monetară foarte limitată, chiar și pentru cetățeanul român care va folosi „leul greu”. Încin să cred că semnificația este mai degrabă de ordin politic, întrucât denominalizarea leului ar arăta depășirea unor nejustificate complexe în fața istoriei.

Personal, nu cred că trebuie să insistăm pe paralela între actele de confiscare a banilor, comise de regimul totalitar românesc, în primii ani de la instaurarea sa, și un act de recalibrare a monedei naționale, prin eliminarea zerourilor de prisos, care este avut în vedere acum.

În acest context, cred că provocarea principală este la adresa Băncii Naționale. Aceasta ar trebui să proiecteze și să realizeze concomitent monede metalice și bancnote într-o cantitate suficientă pentru o circulație monetară normală. Nu este puțin lucru, dar cred că trebuie să-l tratăm ca pe un fenomen firesc, care marchează revenirea la normalitate.

Cu sau fără euro, cu sau fără „leu greu”, ultimii ani au fost marcați de explozia fără precedent a unui nou instrument de plată, înfinit mai comod pentru utilizatori și mai eficient pentru economie: *cardul de plată*. Acesta s-a născut cu puține decenii în urmă, iar dezvoltarea lui explozivă a mers în tandem cu revoluția în domeniul calculatoarelor și a circulației informației.

Statele Unite și celelalte țări dezvoltate au trecut la „banii de plastic” după ce, o bună perioadă, substitutul banilor de hârtie a fost cecul (tot de hârtie). În prezent, performanțele atinse în procesarea cecurilor au atins niveluri incredibile. În Statele Unite, de exemplu, un cec scris în orice punct al țării ajunge în contul plătitorului din orice alt punct al țării în maximum 36 de ore. Această performanță

pălește însă în comparație cu transferul instantaneu din contul plătitorului în cel al beneficiarului, ce se realizează în cazul folosirii cardului de plată.

Numărul de carduri și volumul tranzacțiilor efectuate în lume dovedește drumul care ne rămâne de parcurs. Astfel, 1 miliard de carduri VISA sunt în circulație în 130 de țări, valoarea tranzacțiilor depășind 2 000 miliarde de dolari în 2001. La acestea se adaugă peste 800 milioane de carduri MASTERCARD și MAESTRO, valoarea tranzacțiilor efectuate cu acestea fiind de 857 miliarde dolari în anul trecut. Dacă adăugăm toate celelalte carduri existente în lume, am putea spune că, în medie, fiecare al treilea locuitor al planetei are, în prezent, un card de plată.

Noi, românii, nu am trecut prin etapa acestui. Sărim direct în lumea cardului, cu performanțele miraculoase asociate acestuia. Băncile românești au emis carduri începând cu anul 1995, intervalul de timp scurs de atunci fiind folosit pentru crearea de comportamente în piață prin instruirea deținătorilor de carduri și a comercianților. Statisticile arată că la începutul lunii octombrie se înregistrau 12 emitenți de carduri pe piața românească. Cele 53 de tipuri diferite de carduri active au fost emise sub licența VISA (26), EUROCARD/MASTERCARD (21) și AMERICAN EXPRESS (6). Este de notat în această perspectivă prudența autorităților românești, care au rezistat ispitei de a pune în circulație cărți de plată cu nume de mai mică rezonanță, jucând cartea siguranței. De altfel, asigurarea de servicii de calitate, mărirea vitezei și a siguranței tranzacțiilor sunt preocupări majore în acest moment. Potrivit Romcard (centru de procesare a tranzacțiilor cu carduri din care fac parte BCR, BRD-Société Générale, Banca Ion Țiriac și Banca Agricolă-Raiffeisen), la sfârșitul lunii iulie existau peste 6 000 unități comerciale care acceptau cardul ca mijloc de plată. La acestea se adăugau cele aproximativ 400 de POS-uri deținute de Banc Post.

Se estimează că numărul cardurilor în circulație în România depășește 1,8 milioane, valoarea tranzacțiilor efectuate în acest an fiind apreciată între 400-600 milioane dolari. Potențialul pieței este însă cu mult mai mare. VISA International considera de curând că potențialul pieței românești s-ar ridica la peste 7 milioane de posesori de carduri, ceea ce ne-ar aduce, de fapt, la nivelul mediu mondial în materie.

În fapt, s-a constatat până în prezent că dinamica numărului de carduri este mai accentuată decât cea a volumului tranzacțiilor.

Astfel, se apreciază că, în 97% din cazuri, cardurile sunt utilizate la ATM-uri, pentru eliberare de numerar. Aceste date sunt în relație directă cu faptul că imensa majoritate a cardurilor sunt cărți de debit. Gradul de utilizare a cardurilor depinde de mai multe variabile. Analistii economici au identificat printre acestea: cultura, inconvenientele legate de utilizarea „banilor de hârtie” pe care le întâmpină populația și comercianții, dotarea cu ATM-uri și POS-uri. Existența de disponibilități bănești individuale în cantități suficiente rămâne însă factorul care limitează cel mai dramatic „micul lux” al utilizării cardului ca mijloc de plată de către cetățeanul român.

Banca Agricolă-Raiffeisen a emis primul său card în 1996 și are în acest moment o ofertă de șase produse. RBA avea la 31 octombrie 150 000 clienți înrolați (aproximativ 8% din piață), 157 ATM-uri în toată țara și 500 de POS-uri. Este impresionantă dinamica penetrării acestui produs bancar. RBA înregistrează acum peste 1 000 de noi cereri de înrolare pe zi. În acest ritm se va ajunge la o dublare a numărului actual de carduri în următoarele 6 luni.

Sunt bucuros să afirm că în prezent serviciile pe care le oferim posesorilor de card au ajuns practic la nivelul băncilor occidentale. Astfel, sistemul informatic al băncii permite în plus în acest moment reținerea automată din contul clienților și vărsarea directă în contul beneficiarilor a unor plăți periodice, precum telefon, lumină sau gaze. SmartTel™ este un nou serviciu oferit de RBA; prin intermediul său, clienții pot obține informații rapide privind conturile lor oriunde s-ar afla. 24 de ore pe zi, 365 zile pe an. Mesajele sunt primite direct pe ecranul telefonului mobil, sub forma unor mesaje text de tip SMS.

Mai importantă pentru utilizatorul curent al cardului este posibilitatea de a ține în descoperit o sumă egală cu trei salarii lunare, după îndeplinirea unor formalități minime între client și bancă. Prin această facilitate, cardul de debit se apropie tot mai mult de un card de credit, chiar dacă o rată a inflației de 30% anual întârzie dezvoltarea acestuia din urmă.

Primul pas a fost făcut. Tot mai mulți români nu își mai iau salariul de la casieria companiei, ci îl primesc prin creditarea directă a contului bancar. Totuși, deocamdată, marea majoritate a utilizatorilor se îndreaptă către ATM, pentru a substitui casieria companiei. Bătălia va fi cu adevărat câștigată atunci când consumatorul va merge preponderent la magazin pentru a face plăți direct din card, eliminând intermedierea costisitoare a banilor în numerar.

Am salutat inițiativa guvernului de instituire a obligativității plății prin card a

salariilor în sectorul public. Introducerea într-un viitor apropiat a obligativității de acceptare a cardului pentru comerțianții care depășesc o anumită cifră de afaceri este un pas logic și, cred eu, justificat. Din punct de vedere tehnic, acest pas este acum pe deplin realizabil. Semnificația sa pe termen mediu și lung depășește cu mult simpla majorare a ponderii tranzacțiilor derulate prin intermediul băncilor. Este favorizată concomitent mai multă disciplină financiară, mai multă transparență și, în ultimă instanță, mai multă eficiență. Iar dacă o asemenea măsură, în ciuda caracterului ei oarecum administrativ, va atrage după sine ieșirea la suprafață a unui segment din economia subterană, nu ar fi și acesta un câștig ce nu poate fi neglijat?

Un seminar de istorie și civilizație bancară nu se poate concepe fără o privire pe termen mai lung. În cinci ani România a făcut saltul de la nici un card și doar câteva ATM-uri, la aproape 2 milioane de carduri. Trebuie să remarc însă că

această cifră reprezintă mai puțin decât numărul de telefoane mobile achiziționate în aceeași perioadă de timp. Nu cred că greșesc afirmând că în alți cinci ani marea majoritate a românilor vor utiliza în mod curent cardul de plată; iar percepția publică despre numărul de zerouri ce va fi fost tăiat din coada leului va fi devenit perfect neutră, așa cum de altfel este cazul.

Leul greu, ca și euro, ca și dolarul, ca și lira sterlină (dacă va mai exista) vor deveni tot mai mult însemne în conturi și mijloace pentru tranzacții electronice și tot mai puțin monedă efectivă pe suport de hârtie sau (mai nou) din polimeri. În mai puțin de un secol de istorie, moneda metalică având valoare intrinsecă a dispărut complet, iar moneda fiduciară ajunge la expresia ei cea mai abstractă – câțiva biți imprimați pe un suport magnetic.

Eugen RĂDULESCU,
președinte, Banca Agricolă-Raiffeisen

O reformă monetară spoliatoare

A R B

Pe lista lungă a „mărețelor realizări” cu care sistemul comunist a fericit poporul român se află și un important capitol monetar, poate cu mult mai dureros decât altele.

Începutul a fost făcut cu stabilizarea monetară din anul 1947, impusă de partidul comunist, care avea o concepție asupra problemei complet opusă altor partide, existente încă în viața politică a țării. Partidele istorice insistau mai cu seamă să se recurgă la ajutor financiar străin, în absența căruia poporul român era condamnat la mari și inutile sacrificii.

Acesta este adevărul: reforma monetară din anul 1947 a fost hotărâtă și pusă în aplicare de comuniști înainte de întrunirea condițiilor economice absolut necesare și înlăturându-se deliberat un ajutor străin de primă importanță, care, altminteri, fusese oferit fără obligații ce puteau duce la căderea „în robia imperialismului american”. Nu există nici o îndoială cum ar fi renăscut țara – ca toate celelalte ruinate de război, dar ajutate prin „planul Marshall” și lăsate să se dezvolte liber –, dacă putea să utilizeze fluxurile ample de capital venite din afară, spre a revitaliza activitatea economică.

Mai mult decât atât, poporul român, care se vedea nevoit să suporte singur efortul imens al reformei bănești, a mai fost supus concomitent

și unei operații brutale de spoliere, inspirată din metodele bolșevice de jefuire aplicate imediat după întronarea puterii sovietice în Rusia. Sub denumirea generică de reformă bănească, în țara noastră s-au adoptat, de fapt, mai multe legi cu aplicare în sfera monetară, dar având ample implicații economice și sociale.

Dispoziția de bază, legea nr. 287 pentru reforma monetară, din 15 august 1947, prevedea retragerea în întregime a masei de semne bănești existente în circulație la data respectivă și înlocuirea lor cu altele noi, emise de Banca Națională și Ministerul Finanțelor. Toate mijloacele monetare vechi și-au pierdut puterea de plată din ziua anunțării reformei, dar nu au fost admise la preschimbare decât în limita anumitor plafoane. Disponibilitățile în lei vechi rămase neschimbate se depuneau obligatoriu în conturi blocate la instituțiile de credit particulare sau publice.

Pe temeiul luptei contra inflației și reducerii masei bănești în circulație, în România s-a stabilit un raport invariabil de preschimbare, de 20 000 lei vechi pentru un leu nou. Dar, în spiritul doctrinei leniniste, au fost fixate plafoane ale sumelor ce puteau fi schimbate, în funcție de anumite criterii. Toți cei domiciliați în comune rurale, atât agricultori cât și salariați, meseriași, alți profesioniști, aveau dreptul să

schimbe de familie, prin capul familiei, o sumă de 5 000 000 lei vechi. Salariații, pensionarii, meseriași, ca și toți cei incluși pe listele de profesii anume întocmite, dacă aveau domiciliul în mediul urban, puteau să prezinte la schimb 3 000 000 lei vechi, în timp ce persoanele ce nu așteau o profesie și alte categorii de cetățeni se încadrau în limita de 1 500 000 lei vechi.

O gravă nedreptate s-a făcut la preschimbarea sumelor în lei în privința întreprinzătorilor particulari. Întreprinderile au putut preschimba o sumă considerată fond de rulment, la nivelul totalului salariilor plătite în iunie 1947, nesocotindu-se, evident, cerințele curente de fonduri lichide pentru desfășurarea activității. Cel puțin cu întreprinderile comerciale soluția a fost radicală, ele fiind pur și simplu excluse de la preschimbare. Informativ, din totalul de aproape 47 000 întreprinderi mai importante înregistrate în țara noastră, peste 10 000, respectiv cam 22%, intrau în categoria ostracizată care nu primise deloc dreptul de a schimba lei vechi sub formă de numerar, deși acestea lucrau precumpănitor cu bani lichizi, în relațiile cu furnizorii și beneficiarii; pierderile suferite de comercianți la scară națională au fost enorme, astfel începând subminarea lor, ce avea să se încheie cu desființarea sectorului particular în economie.

Lucrurile s-au agravat și mai mult din cauza blocării în totalitate a sumelor aflate în conturile bancare, ca și a documentelor de plată surprinse de evenimente pe circuit. De aceea, nu s-au mai putut reglementa firesc nici raporturile bănești pe linie bancară dintre participanții la activitatea economică. În ultimă analiză, stoparea afacerilor prin indisponibilizarea fondurilor în toate unitățile se răsfrângea asupra posibilităților de câștig și a acoperirii necesităților de consum ale masei de angajați ce lucrau în majoritate la firme particulare. Oricât au încercat propagandiștii de profesie să inventeze binefaceri ale reformei, această situație de fapt nu se poate escamota, fiind evidentă intenția folosirii pretextului stabilizării pentru declanșarea procesului de pauperizare în masă a românilor.

În mod special, se cere scos în evidență modul abuziv în care s-a procedat atunci cu economiile populației depuse la CEC. Aidoma cu disponibilitățile din conturile bancare ale marilor întreprinderi și activele monetare în posesia celor bogați, au fost blocate și depunerile spre fructificare, livretele de economii, recipisele de primire și orice documente doveditoare ale păstrării de sume oricât de modeste, aparținând celor de la baza piramidei sociale. Nu s-au prevăzut excepții privind preschimbarea rezervelor reduse – și așa erodate de inflație –, constituite cu greu de oameni săraci, pensionari, invalizi, văduve, inclusiv drepturi ale minorilor orfani, depuse la case de economii.

Separat de aceasta, prin articolul 1 al legii nr. 287, s-a dispus retragerea din circulație a unor titluri de credit, precum bonurile de înzestrare a armatei emise în 1939, bonuri de tezură de compensație (export și import), apărute pe baza unei legi din 1946, diverse alte bonuri de casă și de tezură emise chiar sub guvernarea Petru Groza, inclusiv cele având ca temei legea nr. 139 din 1947, deci emise în preajma reformei.

Pentru ca jecmânirea cetățenilor români să fie dusă până la capăt, la 15 august 1947 a mai fost pusă în aplicare legea nr. 284, prin care se stabilea obligația predării către Banca Națională a României a auriului, valurilor efective și altor mijloace de plată străine. Toate persoanele stabilite în țara noastră intrau sub incidența codului penal dacă nu cedau într-un anumit răstimp aurul și mijloacele de plată străine, inclusiv sub formă de disponibilități în conturi și alte active aflate în străinătate.

Din pachetul reglementărilor ce intrau în ansamblul reformei monetare din 1947 au făcut parte, de asemenea, dispozițiile privitoare la formarea prețurilor și tarifulor, prin care statul căuta să exercite un control nu numai asupra sistemului de calculare a costurilor, dar și a veniturilor realizate de producători. Mai trebuie menționată și legea 303/1947, care statormicea modul de recalculare a patrimoniului societăților pe acțiuni, precum și directivele de întocmire a bilanțului contabil, în condițiile blocării în conturi a unor mari sume, ce afectau inevitabil pe toți partenerii de afaceri; practic, toate societățile particulare sufereau un șoc din cauza ansamblului de măsuri, și consecințele s-au văzut în numărul mare de intrări în faliment – exact ce urmăreau comuniștii.

Așadar, cuprinzătoare reformă monetară din 1947 constituie prima lovitură puternică, profundă, aplicată de comuniști economiei românești și, implicit, fiecărui cetățean, în vederea pauperizării, dezorizării și subjugării colectivității sociale, așa cum cer preceptele totalitarismului. Evenimentele politice grave din ultimele luni ale anului 1947, adică înlăturarea partidelor istorice, abdicarea regelui, instituirea monopolului puterii de partidul comunist, înregimentarea umilă sub flamura sovietică, începerea unei represii fără precedent în istoria țării, au constituit și vor mai constitui încă subiectele spectaculoase, tratate preferențial de istorici români și străini. Nu încap însă nici o îndoială că, prin adâncimea efectelor produse, reforma bănească din acel an rămâne o primă acțiune de fond, menită să instaleze forțat bazele economice ale comunismului, într-o societate care îl respingea.

Radu NEGREA, secretar general al Asociației Române a Băncilor

IBR - un deceniu de activitate rodnică, în perspectiva aderării la UE

Înființat la inițiativa BNR și ARB, Institutul Bancar Român (IBR) a împlinit recent (octombrie 2001) un deceniu de activitate intensă, încununată de o recoltă bogată de rezultate, benefice pentru comunitatea profesională bancară din țara noastră.

Între trimestrul IV 1991 și trimestrul IV 2001, peste 35 000 persoane au urmat gama variată de cursuri, seminarii, dezbateri organizate de institutul nostru. Numărul impresionant al celor care au beneficiat de serviciile oferite de IBR reflectă dezvoltarea sa rapidă și eficientă.

Astfel, gemenii unui arbore robust, institutul și-a îmbogățit structura funcțională în strânsă corelație cu necesitățile și evoluția sistemului bancar românesc: Centrul pentru Formare și Specializare Bancară (CFSB) - 1991/92; Centrul pentru Documentare, Cercetare și Consultanță (CDCC) - 1992/93; Colegiul Bancar Universitar (CBU) - 1993/94; Departamentul Tehnologia Informației pentru Învățământ Bancar (DTIB) - 1995/96; Departamentul pentru Învățământ la Distanță (DID) - 1996/97; Facultatea de Management Financiar (FMF) - 1998/99.

Este evident că strategia construirii IBR a avut drept coloană vertebrală complementaritatea dintre formarea profesională și învățământul universitar cu profil financiar-bancar.

În prezent, „ruta” pregătirii și specializării profesionale cuprinde atât cursuri cu durată scurtă (3-8 zile), cât și cursuri sub forma învățământului la distanță (durata acestora variază între 4-9 luni).

Cursurile de scurtă durată, organizate interactiv, acoperă aproape 30 teme, specifice domeniului financiar-bancar (inclusiv informatică cu aplicații financiar-bancare), abordate pe trei nivele - bază, mediu, avansat. În același mod, sunt structurate cursurile de limbi străine (engleză și franceză), având accentul pus pe terminologia economico-financiară și bancară.

În ceea ce privește învățământul profesional deschis la distanță (ID), IBR s-a numărat printre primele instituții de profil din Europa Centrală și de Est care a creat un ciclu integrat al formării profesionale, cuprinzând un curs de bază - „Fundamentele profesiunii bancare” și 3 cursuri de specializare - „Management și marketing bancar”, „Analiza financiară și riscul în creditare”, „Sistem financiar internațional”.

Beneficiind într-o primă fază de sprijinul Programului Phare și al UK - Know How Fund, institutul nostru a dezvoltat continuu sistemul

învățământului profesional la distanță prin forțe proprii, dispunând actualmente de o rețea formată din 6 centre regionale (București, Valea Prahovei, Cluj Napoca, Iași, Timișoara, Constanța). Aceste cursuri sunt avizate de ministerul de specialitate, iar în perioada 2000-2001 au fost evaluate și confirmate în baza unui acord încheiat cu prestigiosul institut britanic Chartered Institute of Bankers (CIB/ifs).

Cursanții care absolvă întregul ciclu de formare profesională prin învățământul la distanță organizat de IBR pot obține „Diploma bancară”, purtând semnătura guvernatorului BNR, președintelui ARB și a rectorului IBR. În acest mod, comunitatea profesională bancară dispune de un „activ” pe care îl poate valorifica conform necesităților pregătirii resurselor umane. De la lansarea acestei forme de învățământ profesional, circa 7 700 persoane au urmat cursurile sistemului „ID”.

În același timp, conducerea IBR a acordat o atenție deosebită dezvoltării învățământului universitar cu profil financiar-bancar. În prezent, cursurile Colegiului Bancar Universitar (CBU) și ale Facultății de Management Financiar (FMF) sunt frecventate de 900 studenți, la care se adaugă 400 absolvenți ai ciclurilor universitare anterioare. Autorizarea ambelor forme de învățământ universitar a fost actualizată, iar IBR a fost propus de către CNEAA pentru acreditare.

În colaborare cu City University (Bellevue - Seattle), institutul nostru a organizat un prim curs de tip MBA, cu accent asupra aspectelor financiar-bancare. În perspectivă, IBR și-a propus organizarea unor noi cursuri de acest tip, în colaborare cu universități vest-europene.

Formarea propriilor cadre didactice, în strânsă colaborare cu specialiștii sistemului financiar-bancar, a constituit o „cheie” a succesului înregistrat. O contribuție importantă la formarea experților și cadrelor didactice ale IBR a avut-o rețeaua amplă de relații internaționale, dezvoltată permanent, cu instituții și universități vest-europene și nord-americane, dintre care menționăm: Institut Bancaire et Financier International (Franța), CIB/ifs (Anglia), Agence de Transfert de Technologie Financière (Luxemburg), Research Triangle Institute, City University (Seattle), Georgetown University/University of Wisconsin (S.U.A.) ș.a.

De asemenea, IBR și-a îndeplinit rolul de interfață în relațiile cu institute și organisme

internaționale specializate în formarea profesională financiar-bancară, facilitând participarea a peste 500 cursanți din sistemul bancar la stagii de specializare și documentare organizate în țări vest-europene, în S.U.A. și în Japonia.

De-a lungul primului său deceniu de activitate, IBR a contribuit consecvent la pregătirea aderării țării noastre la Uniunea Europeană.

Nu întâmplător, IBR a organizat, împreună cu Bank Austria Creditanstalt, prima Conferință Euro, dedicată lansării și evoluției monedei unice în „zona Euro” (iunie 1999), precum și evaluării implicațiilor acestui eveniment asupra statelor candidate la aderare.

În cursul anului 2000, a fost organizat un ciclu de conferințe-dezbateri asupra pregătirii condițiilor de aderare la UE, în colaborare cu IBFI: Uniunea Europeană și reglementarea bancară (februarie); Politica monetară în cadrul Sistemului European al Băncilor Centrale (aprilie); Sistemele de plăți în cadrul Uniunii Europene (iunie); Gestionarea datoriei publice în cadrul zonei Euro (septembrie).

Sesiunea științifică din mai 2001 a avut ca temă centrală evoluția Uniunii Economice și Monetare și pregătirea sistemului nostru financiar-bancar în perspectiva aderării României la UE. „Juniori” și „seniori” ai comunității profesionale bancare – studenți ai FMF/CBU și specialiști din BNR și bănci comerciale – au dezbătut teme de actualitate stringentă, cu deosebire realizarea UEM, în contextul trecerii monedei unice de la faza scripturală la forma fiduciară.

Valorificând condițiile oferite de noul său sediu, IBR va programa un ciclu de colocvii științifice axat, în principal, pe problematica perspectivelor țărilor central și est-europene de

aderare la UE, tematica dezbaterilor fiind structurată asemănător cercurilor concentrice:

- restructurare și modernizare în sistemul bancar românesc;
- rolul băncilor în ansamblul sistemului financiar și al pieței monetar-financiare;
- interacțiunea sistem bancar - economie reală;
- conexiunile internaționale ale sistemului bancar și integrarea sa eficientă în economia planetară – globalizare sau mondializare?

Strategia IBR are drept nucleu o triadă care și-a dovedit pe deplin viabilitatea: experți și cadre didactice ale institutului – specialiști din sistemul financiar-bancar – colaboratori și consultanți reprezentând prestigioase instituții internaționale.

Astfel, IBR este membru fondator al *European Bank Training Network* (EBTN) și al *Alliance of Remote Instructional Authoring and Distribution Networks for Europe* (ARIADNE). Președintele institutului face parte din Consiliul coordonator al EBTN, institutul fiind reprezentat atât în Comitetul pentru standarde profesionale, cât și în Comitetul pentru *e-learning*.

Privind dimensiunea internațională a activității IBR, un exemplu recent îl constituie participarea la proiectul EBTN „European Foundation Certificate in Banking”, în cadrul programului UE „Leonardo da Vinci”. Institutul nostru se numără printre inițiatorii acestui proiect, având în vedere necesitatea și posibilitatea omogenizării formării profesionale în domeniul financiar-bancar, în corelație cu standardele internaționale ale Uniunii Europene.

Prof. dr. Lucian C. IONESCU,
președinte-rector,
Institutul Bancar Român

MISR ROMANIAN BANK
BUCHAREST

Succes și experiență în dezvoltarea relațiilor economice între România-Egipt și lumea arabă

Înființarea MISR ROMANIAN BANK reprezintă o împlinire în fapt a excelențelor relații româno-egiptene, existente în toate domeniile de activitate, fie că este vorba despre cele economice, politice sau sociale, ale căror origini sunt vechi de peste 2 000 de ani. Cercetătorii istorici au descoperit că vechii romani aveau aceeași credință ca și egiptenii vechi; ba mai mult, în timpurile moderne, în perioada domniei regelui Carol, a fost construită

mănăstirea Sfânta Ecaterina în orașul Sinaia, care poartă aceeași denumire cu cea construită în Deșertul Sinai. Un alt exemplu poate fi nominalizat prin denumirea orașului de lângă Dunăre – Alexandria, aceeași denumire cu orașul istoric Alexandria de la Marea Mediterană. De menționat și faptul că legăturile economice cu Egiptul au făcut ca la construirea Canalului Suez să se folosească lemn din România, încă din acea perioadă existând o

comunitate românească în Egipt, adică acum 100 de ani, cu mult înainte de stabilirea oficială a relațiilor diplomatice dintre Egipt și România.

Nimeni nu știe exact motivul care a stat la baza acestor puternice relații vechi de milenii dintre popoarele român și egiptean, dar ele sunt certe, dovedite istoric, și orice călător român în Egipt este primit ca în țara sa.

Ceea ce a fost prezentat mai sus constituie o foarte scurtă argumentare a puternicilor relații de prietenie, pe de-o parte, iar pe de alta, a relațiilor de natură istorică dintre cele două popoare, în toate domeniile de activitate, atât la nivel popular cât și oficial.

Ca o rezultată a acestor relații, în anul 1977, s-a convenit constituirea MISR ROMANIAN BANK, o bancă cu capital mixt româno-egiptean, având sediul central la Cairo-Egipt. 51% din capital aparține părții egiptene (33,26% Banca Misr Cairo, 5,4% Grupul Investițional Egiptean, 4,14% Casa Investițională Nr.1 a Băncii MISR, 5,2% Casa Investițională Nr.2 a Băncii MISR, 3% Compania Egipteană de Investiții), iar 49% aparține părții române (19% Banca Comercială Română, 15% Banca Agricolă, 15% Banca Română pentru Dezvoltare Groupe Société Générale).

Prin constituirea acestei bănci se dorește un exemplu al colaborării bilaterale, dar și îmbunătățirea, dezvoltarea și facilitarea derulării activităților economico-comerciale între cele două țări, care au înregistrat o dezvoltare puternică în ultima jumătate a secolului 20, balanța comercială fiind în favoarea României. Dintre produsele cele mai importante exportate în Egipt se pot menționa următoarele: ciment, îngrășăminte, lemn, fier, chimicale, tractoare etc. Totodată, România a participat și participă la realizarea diverselor proiecte din Egipt, precum fabrica de ciment din Aslut, o altă fabrică de îngrășăminte și unele stații de electricitate. Relațiile bilaterale speciale ale României cu Egiptul, liderul de necontestat al lumii arabe, au influențat pozitiv îmbunătățirea și mărirea interesului celorlalte țări arabe, în general, cu România, privind schimburile comerciale.

MISR ROMANIAN BANK a avut un rol important prin faptul că anumite tranzacții s-au derulat direct prin această bancă, dar și indirect, prin alte bănci comerciale egiptene. MISR ROMANIAN BANK a acordat facilitățile bancare necesare pentru realizarea proiectelor.

La deschiderea MISR ROMANIAN BANK București, în anul 1987, aceasta a devenit corespondentul unic pentru toate băncile egiptene în România, care confirmă și garantează toate acreditivele documentare, dar

și alte tipuri de acreditive și facilități emise de acestea. În mod similar, se procedează și în cazul majorității băncilor arabe. Astfel, MISR ROMANIAN BANK a contribuit în primul rând la dezvoltarea relațiilor româno-egiptene, dar și a celor cu celelalte țări arabe, în al doilea rând, ceea ce îi conferă o poziție preferențială. Aceasta nu înseamnă că rolul MISR ROMANIAN BANK se rezumă doar la atât, știut fiind faptul că prin relațiile sale bancare aparte și prin corespondenții săi răspândiți în întreaga lume, efectuează toate tipurile de operațiuni comerciale și bancare în favoarea clienților săi, indiferent unde s-ar afla în lume, la fel ca orice altă bancă comercială, ținându-se cont de rapiditatea, precizia și seriozitatea sa.

MISR ROMANIAN BANK a mai deschis și două agenții: Agenția Constanța, deschisă în luna ianuarie 1998, și Agenția Brașov, deschisă în luna ianuarie 2001. Banca mai are și două puncte de lucru: în București, situat la Hotel București, și Punctul de Lucru Galaxi, situat în Comuna Balofești, pe drumul principal București-Brașov.

MISR ROMANIAN BANK Sucursala București a procedat în acest an la achiziționarea unor programe informatice moderne, compatibile cu programele mondiale de ultimă oră. Banca a înlocuit și calculatoarele sale cu cele mai bune și moderne existente pe piață, pentru a face față dezvoltării tehnologice mondiale, pentru a putea să își diversifice serviciile și a răspunde noilor cerințe ale pieței, în special, a celor legate de euro. Aceste eforturi materiale au fost efectuate în vederea furnizării celor mai bune și moderne servicii bancare clienților săi.

Un impact, dar și un succes, l-a constituit pentru bancă, dar și pentru clienții săi, introducerea monedei unice europene astfel:

— pe de o parte, tot mai mulți clienți ale căror activități de import și export în relațiile cu partenerii din zona Euro și-au adaptat programele de activitate la cursul euro efectuează operațiuni curente în euro, apelează la credite în euro și și-au constituit depozite în euro.

— pe de altă parte, banca în relațiile sale cu băncile corespondente din zona Euro are bune relații de parteneriat.

Un anumit curs, fluctuant, al monedei euro față de dolarul american și implicit față de moneda națională a avut unele efecte asupra activității clienților săi.

De fapt, interesele principalelor bănci centrale europene de protejare a monedelor naționale, în raport cu alte monede de schimb, a produs unele impacturi, nu tocmai favorabile, în țările din afara zonei Euro — inclusiv România.

Politici inflaționiste și administrative aplicate sau „dictate” de un grup de state, presiuni asupra altor grupuri de state s-au resimțit, după opinia noastră, și în economia românească, îndeosebi asupra activităților băncilor comerciale din România.

Opinia noastră este aceea că, la ora actuală, Banca Centrală are un rol determinant în influențarea politicilor valutare și monetare, în

asigurarea unui echilibru și stabilitate a monedei naționale, în consolidarea acesteia și stoparea fenomenului de depreciere a monedei naționale din ultimii ani.

**Gamal Abdel HALIM, director,
Gheorghe BĂRBULESCU, director,
MISR ROMANIAN BANK**

Riscuri birocratice și tehnologice

O consecință firească a Uniunii Vamale și Monetare în Comunitatea Economică Europeană, devenită ulterior Uniunea Europeană, este existența monedei unice euro. Această decizie a Uniunii Europene este irevocabilă și va fi pusă în aplicare în mod definitiv din 1.01.2002.

Introducerea monedei unice a generat o serie de consecințe, începând cu o serie întreagă de pregătiri de natură tehnică și terminând cu controverse legate de oportunitatea acestei noi monede. Dar decizia a fost adaptată de instituțiile europene de profil și ceea ce ne rămâne de făcut este să acceptăm această realitate și să ne adaptăm activitatea curentă.

Euro va afecta direct companiile și persoanele din Euroland, dar în mod indirect va afecta și țările care vin în contact cu acestea, sub o formă sau alta. Rolul de a informa publicul, și în mod special clienții revine băncilor centrale și comerciale. Băncile dețin detaliile tehnice, sunt în contact permanent cu instituțiile europene și au datoria de a se adapta primele acestor schimbări.

Pe lângă date generale, băncile trebuie să informeze clienții despre iminenta schimbare, despre faptul că și aceștia trebuie să demareze propriile pregătiri, legate de profilul și organizarea internă a firmei și de interdependențele acesteia cu partenerii europeni. Companiile cu mai multe tranzacții externe vor fi mai puternic afectate și vor trebui să adopte un set de măsuri complete, care să acopere toate instrumentele comerciale încheiate de acestea. Companiile cu activitate externă redusă și persoanele fizice vor avea mai puține etape de parcurs. Cum euro funcționează deja ca monedă de cont din

1 ianuarie 1999, această tranziție este în mare parte ușurată.

Robert Mundell, economist la Columbia University și laureat al Premiului Nobel în 1999, a sintetizat conceptul de monedă unică optimă astfel:

Avantaje:

- eliminarea costurilor tranzacțiilor în valută cu alte țări din zona Euro;

- eliminarea riscurilor de curs de schimb, ceea ce ar putea îmbunătăți informațiile pe care firmele își bazează deciziile;

- transparența mai mare a prețurilor, exprimate în euro, ceea ce duce la o creștere a competiției în cadrul pieței unice europene.

Dezavantaje:

- țările nu își vor mai putea face propria politică monetară;

- în cadrul Pactului Economic și de Stabilitate fiecare țară își va limita și politica fiscală;

- rata de schimb nu va mai putea fi folosită pentru a acoperi „șocurile asimetrice”.

Pentru companii, aceste considerații economice creează probleme strategice de marketing. Cei mai importanți factori sunt comportamentul și sensibilitatea furnizorilor și clienților în cadrul lanțului de distribuție.

În ceea ce privește costurile operaționale, avantajele oferite de noua monedă sunt managementul simplificat al trezoreriei și reducerea costurilor tranzacțiilor.

Discriminarea provocată de preț este încă evidentă în multe țări și la multe produse. Unele elemente sunt inevitabile, ca urmare a prețului forței de muncă și a distribuției costurilor și impozitelor. Cu toate acestea, din ianuarie 2002, transparența va fi inevitabilă, în special pentru vânzările prin internet.

În momentul în care bancnotele și monedele vor fi introduse fizic, vor dispărea și inconvenientele și costurile schimbului valutar pentru turiști.

Deja birourile de schimb au trebuit să reacționeze. Într-o anumită măsură, activitatea turistică era deja ușurată de utilizarea tranzacțiilor pe carduri. Pre-alimentarea contului de card face posibilă retragerea de numerar în orice valută din zona Euro, fără a plăti un comision pe dobândă aferentă numerarului depus în avans, în prezent de circa 2,5 %.

Federația Contabililor din Europa descrie riscurile cheie din activitățile legate de euro:

- un impact negativ asupra poziției financiare a companiei;
- impact negativ asupra lichidității;
- pregătire neadecvată în perspectiva introducerii euro;
- sisteme și procedee necorespunzătoare de control;
- pierderea poziției și oportunităților de piață în fața concurenței;
- finanțare necorespunzătoare a capitalului și a costurilor de finanțare.

Într-unul din documentele publicate de Federația Contabililor din Europa se subliniază că între 25% și 30% dintre companii:

- nu sunt conștiente de cerințele juridice privind ținerea evidenței contabile și fiscale în euro de la 1.01.2002.
- nu realizează că după 1.01.2002 nu vor mai putea utiliza sistemul bancar sau de cărți de credit pentru a efectua sau primi plăți în fostele valute naționale.
- nu înțeleg că „pregătire” înseamnă mult mai mult decât utilizarea ratelor de conversie pentru introducerea/scoaterea informațiilor și păstrarea tuturor evidențelor contabile interne în fostele valute IN.
- nu sunt conștiente de durata „pregătirii” și consideră în mod frecvent că singurul lucru necesar este cumpărarea unui software corespunzător.
- nu înțeleg cum să schimbe prețurile în euro sau cum trebuie să calculeze cash flow-ul și cum se reflectă această schimbare în profit.
- nu înțeleg că angajații au nevoie de pregătire și că această instruire nu va putea avea loc până când managementul nu va decide care va fi politica sa.
- nu înțeleg riscul comercial la care se expun dacă nu sunt gata la 31.12.2001.

Riscuri generale

1. Riscul confuziei legate de valută. Mulți utilizatori se bazează pe experiența lor în a

recunoaște și investiga sume și tranzacții neobișnuite; introducerea lui euro s-ar putea să le altereze ideile despre valorile economice.

2. „Alterarea datelor”, având în vedere că euro și valutele IN sunt confundate, ca urmare a erorilor făcute de angajați sau de sistemul informatic care transmite informațiile de la un sistem la altul.
3. Inserție frauduloasă, modificarea sau ștergerea informațiilor financiare pe perioada conversiei datelor din fișiere.
4. Erori majorate datorate muncii care trebuie efectuată într-o perioadă foarte scurtă de timp. Este posibil ca verificările curente să fie efectuate cu o anumită relaxare, să fie angajat un personal nou, sau colaboratori externi adiționali.
5. În vederea rezolvării diferențelor rezultate din tranziția la euro unii dintre utilizatori ar putea avea nevoie de acces suplimentar la sistemul informațional, ceea ce ar putea permite apariția erorilor sau fraudelor.
6. Reacția grupurilor de consumatori la modificarea prețurilor.
7. Riscul de protecție și siguranță în logistica numerarului.
8. Pierderi de servicii datorate nepregătirii echipamentelor de manevrare a bancnotelor și monedelor.
9. Absența presiunii comerciale în pregătire, ceea ce duce la complacere și utilizarea neadecvată a timpului necesar trecerii la euro.
10. Neatenție la problemele din lanțul de distribuție: odată ce una dintre întreprinderile principale în stabilirea prețului efectuează modificări ale acestuia, aceasta va avea un efect asupra întregului lanț.

În vederea prevenirii unor astfel de riscuri, ca cele enumerate mai sus, un mare număr de autorități din zona Euro au lansat o vastă campanie publicitară, începută de câteva luni bune, iar băncile din zona Euro precum și cele din afară, cum sunt băncile românești, au început pregătirile necesare de câțiva ani.

În această conjunctură, în care am identificat o serie de riscuri legate de introducerea noii monede unice europene, Banca Țiriac este pregătită să ofere clienților săi asistență legată de aspectele tehnice ale monedei unice, informații referitoare la activitatea altor țări și bănci în acest domeniu și în special întreaga gamă de produse bancare oferite, exprimate în euro. În acest sens, banca noastră consideră că transformarea produselor în euro și convertirea conturilor și a instrumentelor bancare utilizate este de preferat să înceapă cât mai curând, pentru

a oferi un răgaz suficient tuturor părților implicate, să accepte noua monedă și să își adapteze corespunzător activitatea curentă.

Cardurile de debit și credit emise de *Banca Tiriac* sub toate mărcile – Visa, cecurile de călătorie, depozitele bancare, certificatele de depozit și alte produse de economisire vor fi prezente de acum înainte în euro și treptat vor fi retrase produsele exprimate în valutele IN.

Pentru persoanele juridice cel mai important este că introducerea monedei unice nu afectează în nici un fel contractele încheiate și nici obligațiile ce decurg din acestea. Acest aspect este reglementat de Consiliul European: „introducerea euro nu trebuie să aibă efectul de a schimba termenii unui instrument legal. Părțile nu au nici un drept să modifice sau să discontinue un astfel de document”.

Începând cu 1 ianuarie 2002 se impune obligația de a exprima toate instrumentele comerciale și plățile în euro, pornind de la

instrumentele emise și terminând cu încasarea acestora. Continuitatea contractelor ca și punerea de acord a documentelor vor deveni de actualitate în momentul în care monedele naționale își vor pierde definitiv substanța, adică la 1.01.2002.

Statele din Euroland au decis că este optim ca perioada de tranziție să fie cât mai scurtă, ceea ce va face ca în decurs de două luni monedele naționale să fie retrase de băncile centrale și lansate noile bancnote. *Banca Tiriac* va pune la dispoziția clienților, în toate sucursalele ei, informații referitoare la elemente de identificare a noilor bancnote și monede.

**Constantin BARBU, vicepreședinte,
Sorina AIOANEI, director
Departamentul Instituții Financiare,
Banca Comercială „Ion Tiriac” S.A.**

Banc Post este pregătită pentru introducerea euro

Introducerea monedei unice europene în ianuarie 2002 va avea efecte și în țările din afara zonei Euro, așa cum este România. Numeroase firme românești au afaceri cu țările din zona Euro și tot mai mulți români se deplasează ca turiști în aceste țări. Apoi, multe din economiile românilor sunt în valute ale țărilor din zona Euro și în special în mărci germane. Toți aceștia vor trebui să se pregătească pentru derularea tuturor operațiunilor comerciale și financiare în euro, pornind de la încheierea contractelor și până la efectuarea plăților, să cunoască aspectul și elementele de siguranță ale bancnotelor, să știe ce decizie să ia, indiferent dacă își țin aceste sume la bănci sau acasă.

Orice noutate generează temeri, dar dacă publicul este pregătit în mod corespunzător, beneficiind de o campanie de informare riguroasă și consecventă, euro nu trebuie să mai constituie o sursă de îngrijorare. Românii vor învăța firesc să utilizeze noua monedă, în locul celor 12 valute din țările care fac parte din zona Euro.

Lansarea euro, la 1 ianuarie 2002, ca monedă propriu-zisă, nu va schimba nimic

fundamental în modul de efectuare a operațiunilor bancare, va avea un efect pozitiv imediat în sensul simplificării evidențelor, a contractelor și procedurilor financiar-contabile.

Ar putea exista temeri că trecerea la euro ar putea genera o creștere inflaționistă la nivelul țărilor din zona Euro. Autoritățile Uniunii Europene exclud însă această eventualitate, câtă vreme va exista suficientă monedă pentru buna alimentare a agenților economici și a publicului, operațiunea de conversie a prețurilor și tarifulor are reguli stricte, iar majoritatea agenților economici și-au asumat obligația de a menține stabile prețurile de la sfârșitul anului și de a aplica principiul dublei afișări a acestora.

Banc Post este pregătită să furnizeze bancnote euro, făcând toate demersurile necesare de aprovizionare de la băncile sale corespondente. Banc Post va efectua în mod automat și gratuit conversia sumelor în valute componente euro depuse în conturi la vedere sau la termen de clienții săi persoane fizice și juridice. De altfel, în toată perioada de tranziție a monedei euro, care a început la 1 ianuarie 1999

și se va încheia la sfârșitul acestui an, clienții Banc Post au putut opta fie pentru menținerea conturilor în cele 12 valute, cu posibilitatea de a efectua și operațiuni euro pe baza ratelor de conversie stabilite la 31.12.1998, fie pentru deschiderea, în paralel cu aceste conturi, a unui cont în euro; ei primesc deja extrase de cont cu reflectarea soldului și în euro.

Rezidenții vor putea constitui conturi curente și de depozit în euro la Banc Post, în aceleași condiții în care o pot face și în alte valute (cum sunt dolarul S.U.A., lira sterlină sau francul elvețian).

Este extrem de important ca deținătorii de numerar în monede din categoria celor care își vor înceta existența odată cu introducerea euro (francul belgian, drahma grecească, pesetasul spaniol, lira irlandeză, francul luxemburghez, guldenul olandez, escudosul portughez, marca finlandeză, marca germană, francul francez, lira italiană, șilingul austriac) să conștientizeze necesitatea depunerii acestor sume în conturi bancare și a preschimbării lor în euro sau în lei.

La Banc Post orice depunere într-una din cele 12 valute, fie în cont curent, fie în cont de depozit, efectuată până la data de 28 februarie 2002, este scutită de comision bancar de depunere și va beneficia de evidențiere și conversie automată în euro, de asemenea gratuită, în cazul în care depunerea se efectuează între 1 ianuarie și 28 februarie 2002.

Disponibilitățile în conturi bancare denumite în euro ale persoanelor fizice vor fi garantate, în limita plafonului legal, de către Fondul de garantare a depozitelor în sistemul bancar.

În intervalul 1 ianuarie-31 mai 2002, Banc Post facilitează clienților săi, persoane fizice sau juridice, schimbul din valutele componente euro, contra numerar euro, comisionul de

schimb fiind de 0,1%, minimum 5 euro în echivalent.

Nici contractele de credit încheiate de Banc Post cu clienții săi în valutele care au scadența după 31 decembrie 2001 nu vor fi afectate de introducerea monedei euro, valoarea acestora urmând a fi convertită în Euro pe baza ratelor de conversie oficiale, de comun acord cu clienții, pe bază de act adițional la contractul inițial.

Banc Post are o campanie de informare a publicului bine pusă la punct și acordă consultanță pentru evitarea oricăror disfuncționalități.

Banca pune la dispoziția clienților săi materiale publicitare – broșuri și postere – pentru a-i familiariza cu grafica monedelor noilor bancnote, termenele limită și condițiile de preschimbare a monedelor/ bancnotelor naționale în euro.

După 1 ianuarie 2002, o scurtă perioadă, vor circula în paralel bancnotele și monedele euro și ale celor 12 țări. Apoi va începe retragerea acestora din circulație, dincolo de care acestea nu vor mai fi acceptate la plăți. Actualele monede nu vor mai fi folosite nici în contabilitate, nici în acte juridice și nici în instrumente de plată.

O problemă care ar putea apărea, mai ales în primele zile ale lui 2002, este depășirea nivelului estimat al cererii de lichidități în euro. Necesarul de bancnote este dificil de estimat datorită componentei psihologice, de noutate, asociată acestui proces. În țara noastră această valută nu este utilizată pentru efectuarea tranzacțiilor în cash, ci doar ca un mijloc de păstrare a economiilor, iar cunoașterea de către fiecare persoană a termenelor până la care se poate realiza conversia în euro va crea premisele derulării fără probleme a acestui proces.

Hermina APOSTOL,
director Comunicare Banc Post S.A.

O provocare pentru Uniunea Europeană și țările candidate la aderare

La 1 ianuarie 1999, 11 țări au creat bazele Uniunii Monetare Europene la care, ulterior (1 ianuarie 2001), s-a adăugat și Grecia. Din acel moment aceste țări au efectuat în euro toate

operațiunile scripturale (contabilitate, interbancare, bursiere etc.). Tranziția către euro, ca unică monedă pentru cele 12 țări, intră într-o fază decisivă și finală care va culmina cu

introducerea bancnotelor și monedelor euro la 01.01.2002.

Introducerea monedei unice euro a avut în vedere următoarele obiective importante:

a) *dezvoltarea prosperității țărilor membre*. Există tot mai mult consens că prosperitatea implică o stabilitate economică, precum și politici guvernamentale adecvate. Atât Tratatul de la Maastricht, cât și deciziile ulterioare privind modalitatea adecvată de creare a Uniunii Monetare Europene (UME) au fost fundamentate pe acest consens.

În anii trecuți, în vederea pregătirii pentru UME, economiile din Uniunea Europeană au adoptat politici economice, monetare și fiscale prin care au reușit să țină sub control finanțele guvernamentale și să atingă nivele foarte reduse ale inflației, una din condițiile esențiale pentru introducerea euro.

b) *finalizarea procesului de creare a Pieței Interne din Uniunea Europeană*. Deja astăzi Uniunea Europeană reprezintă o piață unică de aceeași magnitudine cu cea din S.U.A. Ultimul obstacol – existența a 12 valute naționale diferite – va fi înlăturat. Introducerea monedei euro va însemna nu numai reducerea costurilor tranzacțiilor, ci și o eliminare a constrângerilor financiare.

c) *crearea unei imense piețe financiare*. În anii precedenți, piața financiară din S.U.A. a determinat atragerea unui volum foarte mare al economisirilor mondiale. Pe de altă parte, piețele financiare din Europa erau descentralizate și, ca atare, fiecare piață națională avea mai puțină profunzime și o eficiență mai redusă decât ar fi putut să aibă o unică piață financiară europeană.

Începând cu stadiul III al UME, demarat în 1 ianuarie 1999, s-a creat o singură piață monetară europeană, care a determinat și existența unei singure politici monetare. Acestea are mai multe *consecințe pozitive*: crearea unei piețe unice interbancare wholesale; abrogarea restricțiilor referitoare la fondurile de pensii și alte vehicule investiționale care erau obligate să plaseze fonduri numai în active denuminate într-o valută națională, abrogare care a permis o fluidizare a fluxurilor de capital; eliminarea riscului valutar care permite investitorilor și emitenților de acțiuni să plaseze fonduri și pe alte piețe; simplificarea, în cadrul piețelor naționale, a procedurilor de emitere de acțiuni și a reglementărilor legale, precum și îmbunătățirea sistemelor de tranzacționare, deoarece, în caz contrar, acestea se vor confrunta

cu riscul ca fluxurile de capital să se îndrepte către alte țări care adoptă respectivele măsuri; inducerea unei tendințe de renunțare la metoda tradițională utilizată de companii de a se finanța pe baza creditului bancar – care a dominat în anii trecuți – și apelarea tot mai frecventă la instrumentul anglo-saxon de finanțare pe bază de emitere de acțiuni, ceea ce va conduce și la creșterea productivității capitalului.

Pe de altă parte, există și anumite cerințe pe care UME le implică:

a) *o mai mare coordonare a politicilor economice*. Deja statele membre ale UME au o singură politică monetară și o singură politică valutară, care sunt stabilite și promovate de Banca Centrală Europeană (BCE).

Totuși, modul în care vor fi utilizate celelalte instrumente de politică și, în special, politica fiscală rămâne responsabilitatea guvernelor fiecărei țări. Acestea însă vor trebui să fie foarte bine corelate cu politica monetară a BCE.

b) *reformele structurale mai profunde*. Având în vedere existența unei singure monede europene, cursul de schimb nu va mai putea fi utilizat ca instrument de ajustare a politicilor economice. O mai mare flexibilitate este necesară în alte domenii și, în special, pe piața forței de muncă, având în vedere că și în UE șomajul reprezintă o problemă economică importantă.

Pe de altă parte, pentru țările aflate, în prezent, în afara Uniunii Europene, există anumite cerințe generate de legătura directă care există între moneda euro și procesul de integrare europeană. Aceasta deoarece respectivele țări trebuie să își poată asuma obligațiile care derivă din calitatea de membru UE, inclusiv aderarea la obiectivele politice, economice și monetare, deși noilor state nu li se va impune aderarea la UME imediat după aderare, ci gradual.

În același timp, membrii UE au arătat în multe ocazii că *procesul de integrare europeană nu trebuie să se facă cu orice preț, în detrimentul sălbirii UE*, ci, dimpotrivă, trebuie să asigure realizarea motto-ului „pentru o Uniune mai puternică și mai largă». Această atitudine are în vedere atât ideea de largire, cât și cea de profunzime a UE. Din acest motiv s-a urmărit să se realizeze într-o primă etapă EMU și apoi largirea Uniunii Europene, respectiv, *întâi a apărut euro și apoi acceptarea de noi membri*, ceea ce va asigura atât profunzimea, cât și largirea UE.

În ultima perioadă a acestui an, euro și-a sporit rolul ca monedă financiară, în principal datorită creșterii lichidității sale, generată de crearea unei piețe monetare euro integrate. Euro și-a sporit totodată rolul său ca monedă investițională. În același timp, ca valută – ancora euro joacă în prezent un rol important în regimul cursului de schimb din 56 de țări, în afara celor din zona Euro. Spre deosebire de aceste evoluții pozitive și în contrast cu dolarul S.U.A., euro nu a ajuns încă în situația de a fi utilizat suficient de mult ca vehicul pe piața valutară.

Pe de altă parte, sistemul Euro nu are drept principal obiectiv internaționalizarea cu orice preț a acestei monede ci, mai degrabă, monitorizarea acesteia, deoarece utilizarea crescândă a acestei monede are impact asupra mecanismelor de transmisie a strategiei și politicii monetare din UE. În afară de aceasta, o creștere prea mare a rolului euro pe plan internațional ar putea avea implicații de politică atât la nivel multilateral, cât și regional.

În ceea ce privește efectele introducerii euro, primele se vor manifesta, evident, în cadrul țărilor membre ale UME. Astfel, pe lângă consolidarea stabilității macroeconomice (unde inflația joasă se cuplează cu dobânzile în scădere, iar eliminarea fluctuațiilor de curs și a riscului de dobândă aferente diferitelor valute europene, au efecte pozitive pe termen mediu și lung asupra dinamicii creșterii economice), însăși eficiența pieței unice sporește, prin intermediul reducerii costurilor de tranzacționare și al accentuării concurenței într-un mediu economic mai transparent.

În ceea ce privește sectorul financiar, se remarcă deja o tendință de globalizare a piețelor europene, caracterizată de o adâncire sensibilă și o creștere a lichidității pe piața euro-obligațiunilor, inclusiv prin prezența frecventă și substanțială pe aceste segmente a economiilor emergente. Este de așteptat un efect similar asupra emisiunilor de capital în euro, precum și, mai general, la nivelul serviciilor financiare, unde diversificarea și creșterea lichidității acestora vor avea loc în condițiile reducerii costurilor de utilizare asociate. Pe de altă parte, investitorii din Euroland se vor orienta mult mai mult către economiile emergente, pentru a realiza o mai mare diversificare a investițiilor lor.

În România, implicațiile introducerii monedei unice asupra economiei naționale sunt

evidente, atât pentru sistemul bancar, cât și pentru economie, dacă avem în vedere că aproape 70% din comerțul exterior este realizat în zona Euro.

În primul rând, economiile în valute aflate „la saltea” vor trebui să fie convertite în euro, ceea ce va antrena atragerea acestor resurse în sistemul bancar. Din datele existente până în prezent, rezultă că peste 500 milioane de dolari au trecut de la populație în sistemul bancar românesc, cu ocazia convertirii acestora în moneda euro. Aceasta va reprezenta o excelentă oportunitate de cross-selling pentru bănci, care în acest mod își vor putea face cunoscută clienților respectivi oferta lor de produse. De asemenea, atragerea acestor fonduri în sistemul bancar va avea consecințe pozitive asupra consolidării rezervei valutare a BNR, asupra cursului de schimb, cât și asupra economiei, prin finanțările ce vor fi acordate agenților economici. Totodată, efectele pozitive asupra economiei românești ale introducerii monedei euro vor fi amplificate de recentul acord stand by semnat cu FMI, precum și de continuarea și accelerarea politicilor de reformă structurală care vor asigura un ritm pozitiv al PIB.

Alte consecințe se referă la faptul că bugetul societăților comerciale nu va mai fi încărcat cu costurile legate de tranzacțiile valutare ceea ce va afecta, implicit, veniturile bancare. Efecte pozitive vor fi diseminate și asupra călătoriilor de afaceri și, în special, asupra turismului, mai ales dacă se are în vedere eliminarea vizelor pentru populația României, începând cu 2002.

În consecință, introducerea monedei euro reprezintă unul dintre multiplele motoare ale schimbării care va acționa atât în UE, cât și în țările candidate la integrare. Acest eveniment, conjugat cu revoluția IT în domeniul bancar, progresul E-business, restructurarea și convergența industriei și accentul sporit pe conceptul „shareholder's value” vor avea o influență hotărâtoare în stabilirea strategiilor bancare, determinând schimbări fundamentale ale mediului de afaceri și contribuind la accelerarea progresului economiilor atât din Uniunea Europeană, cât și din Europa Centrală și de Est.

George STAICU,
director, Direcția Strategie și Controlling,
Casa de Economii și Consemnațiuni

Implicații ale introducerii în circulație a monedei unice europene

Pentru cei 300 de milioane de locuitori ai Uniunii Europene, ziua de 1 ianuarie 2002 înseamnă, din punct de vedere economic, intrarea în circulație efectivă a monedei unice euro. În afara țărilor membre, economia și sistemele financiare ale celorlalte țări europene vor fi influențate semnificativ de această transformare fundamentală.

După introducerea noii monede, în sistem electronic – realizată în ianuarie 1999, când importurile și exporturile din zona Uniunii Europene au început să fie calculate în moneda unică – lansarea efectivă pe piață (la 1 ianuarie 2002) a monedelor și bancnotelor euro este o continuare firească și din timp gândită a pașilor parcurși până în acest moment, urmând a definitiva un proces monetar-financiar de anvergură.

Influențele acestei transformări asupra celor 12 state ale căror monede naționale vor fi scoase din circulație anul viitor sunt marcante: în primul rând, această uniformizare în plan monetar nu echivalează cu o similitudine a situațiilor economice interne și – odată cu dispariția costurilor legate de schimbul valutar – se va pierde, practic, acel barometru actualizat zilnic al evoluțiilor sau involuțiilor economiilor naționale.

Afișarea prețurilor duale în țările direct implicate în trecerea la euro, planuri privind cantitatea de monedă care trebuie produsă și transportată de-a lungul Europei până la 1 ianuarie 2002, măsurile de prevenire a falsificărilor, informarea populației și firmelor etc. sunt doar câteva dintre măsurile pe care guvernele și băncile europene le-au luat în considerare pentru derularea cu succes a introducerii monedei unice.

În mod cert, introducerea monedei europene euro înseamnă în primul rând o unificare monetară a regiunii și, implicit, generarea unei serii de avantaje și dezavantaje specifice. În primul rând, alinierea tuturor prețurilor într-un mediu concurențial real va fi un aspect benefic pentru economie, pentru consumatori. De asemenea, reducerea costurilor rezultate din schimbul valutar va

facilita o dezvoltare a turismului și comerțului în zonă, dar și între acestea și restul țărilor. Trecerea la moneda unică europeană va determina o mai mare stabilitate economică în zonă și o mai mare siguranță a participanților la schimburile comerciale. Introducerea în circulație a euro va aduce și în plan psihologic beneficii, ca urmare a creșterii încrederii în moneda unică – cu implicații directe asupra dezvoltării comerțului între statele membre și asupra creșterii puterii monedei unice europene în plan mondial.

În ceea ce privește România, implicațiile ar fi deosebite de ordin comercial, având în vedere că peste două treimi din comerțul exterior al țării se realizează pe relația euro. Prin urmare, o depreciere a monedei euro și un context inflaționist accentuat în prima fază (prevăzut pentru anul 2002) ar putea genera costuri mai ridicate pentru importatori, dar și stimuli – pe de altă parte – pentru exportatori. Vorbind însă despre avantaje, acestea constau în posibilitatea de raportare și comparare a prețurilor și tarifelor după un singur etalon extern regional, cu impulsivitatea unui cadru concurențial mai apropiat de realitate.

Sistemul bancar românesc este, așadar, pus în fața unei noi încercări deosebite la început de mileniu. Este evident că în timp ce firmele și persoanele fizice române sunt influențate mai mult sau mai puțin direct, băncile din România participă nemijlocit la schimbările care au și vor avea loc în continuare prin intrarea în circulație a euro. Măsurile specifice luate de fiecare bancă în parte, informarea clienților proprii, dar și adaptarea – în particular – a politicilor valutare proprii înseamnă pentru băncile românești etape ale unei perioade dificile, atât prin consecințele pe termen lung pe care le implică, dar și prin problemele practice pe care trecerea la moneda unică europeană le ridică. În primul rând, având în vedere implicațiile asupra clienților, se pune problema micilor companii care realizează exporturi în Uniunea Europeană, acestea având temeri în privința înregistrării unor pierderi importante, ca urmare a conversiei monedelor naționale în euro. Pe de altă parte, marile

companii (lanțuri comerciale) care activează și în țara noastră ar putea majora în prima fază prețurile, cu efecte asupra nivelului intern al inflației și implicit asupra puterii de cumpărare a populației.

Băncile românești au început deja să simtă efectul apropiatei introduceri în circulație a euro și prin „ieșirea” la suprafață a micilor sau marilor economii ale populației (care, în special în vestul țării, sunt destul de mult constituite în mărci germane). Opțiunile de conversie ale clienților sunt tot mai mult în favoarea euro și cu un trend descrescător – ca preferință – pentru dolarul american. Această alegere a clienților este în primul rând un efect al campaniilor de informare pe care băncile românești le-au inițiat și le derulează pentru o cât mai completă și rapidă familiarizare a persoanelor fizice și agenților economici cu procesul monetar care are loc.

În acest context, intrarea în circulație efectivă, la 1 ianuarie 2002, a monedei euro – în țările Comunității Europene, a fost pregătită din timp de Banca Transilvania. Procesul de informare a clienților asupra acestei mutații majore în politica monetară europeană a fost demarat de bancă încă din luna iunie a.c. prin difuzarea de știri în mass-media, popularizarea prin intermediul paginii web proprii, prin pliante și în cadrul revistei interne, *Puncte de vedere*.

Această trecere se concretizează într-o primă etapă, pentru clienții Băncii Transilvania, în conversia tuturor conturilor de valute IN-EURO în conturi de euro, precum și în includerea pe extrasele de cont a valorii echivalente în euro aferente soldurilor înregistrate în valutele componente ale noii monede – scopul nostru fiind acela de a crea un cadru cât mai complet pentru familiarizarea cu moneda euro și reorientarea gândirii afacerilor clienților în moneda unică europeană.

Începând cu data de 1 iulie a.c., toate încasările și plățile derulate de clienți prin Banca Transilvania se procesează numai în euro. De asemenea, acordarea de credite și alte angajamente se realizează numai în euro, începând cu aceeași dată (cu încheierea de acte adiționale la contractele de credite, pentru conversia valutei aferente „IN” în euro). O altă măsură o constituie conversia în mod automat (în 30.09.2001), în euro, a tuturor conturilor de credite, respectiv a celor de depozite în valute „IN”, fără a percepe comision pentru această operațiune. Totodată, începând cu luna octombrie a.c. toate depozitele se vor constitui în

moneda euro, indiferent de moneda „IN” prezentată de client.

În ceea ce privește tranzacțiile pe piața valutară (pentru valutele „IN”), începând cu ziua de 1 octombrie 2001, acestea se vor efectua numai în euro, cu excepția tranzacțiilor cash, care se vor efectua în valuta „IN” până la sfârșitul acestui an.

Conversia automată a conturilor existente, din valutele europene în moneda euro, deocamdată scripturală, se realizează fără comision, până la sfârșitul acestui an. În același timp, Banca Transilvania oferă posibilitatea constituirii de depozite în euro, în condiții avantajoase, chiar dacă moneda pe care clientul o deține este una dintre cele care alcătuiesc coșul euro. Concret, orice persoană care se prezintă la sucursalele Băncii Transilvania și optează pentru un depozit în euro depune la casierie valuta din coșul euro de care dispune, aceasta fiind convertită în monedă euro, pe cont. Depozitul în valută se constituie prin semnarea unui contract ferm cu banca, iar în ziua scadenței – dacă aceasta este ulterioară datei de 1 ianuarie 2002 – se poate ridica principalul plus dobânda aferentă, direct în moneda euro.

În mod evident, introducerea în circulație a noii monede europene este, pentru fiecare bancă în parte, o provocare din punct de vedere organizatoric și strategic – luând în considerare atât necesitatea realizării unei prognoze realiste privind alimentarea cu cash (ca și valoare totală, dar și în structură valorică – pe bancnote și monede), cuantificarea influențelor costurilor aprovizionării, dar și repartizarea banilor în plan teritorial, pe unități funcționale. Incluzând în analiză aceste aspecte, dar estimând totodată reacția psihologică a propriilor clienți și a pieței în ansamblu, Banca Transilvania a elaborat un plan de asigurare a cash-ului în noua monedă, astfel încât orice solicitare a clienților de a ridica efectiv euro după 1 ianuarie 2002 să poată fi onorată.

Simultan cu măsurile generale luate la nivelul sistemului bancar românesc, acțiunile Băncii Transilvania în sensul parcurgerii procesului de trecere către moneda unică europeană vor continua, interesul comun fiind acela de traversare cu succes a perioadei de tranziție, respectiv o aplicare corectă și promptă a tuturor măsurilor care se impun pentru o bună funcționalitate a băncii, în folosul clientului.

**Iosif POP, președinte
Banca Transilvania S.A.**

Măsurile întreprinse de EXIMBANK S.A. privind introducerea monedei unice euro

BREI

Cei trei ani de tranziție la moneda unică europeană se apropie de sfârșit. Începând cu prima zi a anului 2002, toate tranzacțiile scripturale (fără numerar), efectuate anterior în valutele celor 12 state membre ale Uniunii Monetare Europene, se vor face în exclusivitate în euro, perioada de conversie încheindu-se la data de 31 decembrie 2001.

De asemenea, bancnotele și monedele euro vor avea, de la 1 ianuarie 2002, putere circulatorie.

Introducerea în circulație, începând cu data de 1 ianuarie 2002, a monedei unice europene reprezintă o etapă deosebit de importantă, atât pentru sistemul bancar românesc, cât și pentru clienții acestuia.

Este important de subliniat faptul că la data de 28 februarie 2002 va expira perioada de cash-dual, iar de la 1 martie 2002, bancnotele și monedele euro vor avea putere circulatorie unică.

Dat fiind faptul că Banca de Export-Import a României, EXIMBANK S.A. este o instituție specializată în susținerea comerțului exterior al României, iar peste 50% din comerțul exterior se desfășoară cu parteneri comerciali aparținând statelor din zona Euro; implementarea, la începutul anului viitor, a monedei unice europene a căpătat o dimensiune deosebită.

Recomandările și informațiile pe această temă, emise de Banca Națională a României, Federația Bancară a Uniunii Europene, Banca Central Europeană, băncile centrale și comerciale ale țărilor din zona Euro și piața bancară românească au stat la baza „Planului de măsuri aferent adoptării monedei unice europene euro”, aprobat de conducerea Băncii de Export-Import a României, EXIMBANK S.A.

Acest plan a avut ca scop principal luarea din timp a măsurilor necesare pentru trecerea la moneda unică europeană, familiarizarea clienților băncii cu tranzacțiile în euro, precum și preîntâmpinarea eventualelor probleme cu impact negativ asupra activității clienților, determinate de acest eveniment.

Este important de subliniat faptul că măsurile propuse nu au avut un caracter coercitiv la nivelul clienților, ele constând în recomandări temeinic justificate referitoare atât la operațiunile bancare, cât și la cele comerciale.

Printre măsurile luate de Banca de Export-Import a României, EXIMBANK S.A. în această perioadă de tranziție, adresate clienților băncii, enumerăm:

- evidențierea în extrasele de cont ale clienților, începând cu data de 1 august 2001, a echivalentului în euro pentru operațiunile dispuse în valute „IN” (cele 12 valute componente ale euro);

- convertirea, la cererea clienților, a conturilor de disponibilități la vedere și depozite la termen constituite în valute „IN”, în echivalent euro.

La data de 31 decembrie a.c. această conversie se va efectua automat de către bancă, astfel încât la data de 1 ianuarie 2002, toate aceste conturi vor fi denumite în euro;

- acordarea, începând cu data de 1 august a.c., de credite numai în echivalent euro, cu excepția împrumuturilor acordate în DEM din linia KfW, până la amendarea acesteia, la data de 31 decembrie a.c.

Pentru creditele în valute „IN”, aflate în sold la 31 decembrie 2001, se va efectua conversia automată, astfel încât la data de 1 ianuarie 2002 soldul acestora va fi denumit în euro;

- începând cu data de 1 august a.c., emiterea de acreditive și scrisori de garanție bancară s-a efectuat numai în euro, prin proceduri automate de arbitraj scriptic;

- acreditivele și scrisorile de garanție bancară exprimate în valute „IN”, aflate în derulare, au fost amendate la cererea clientului, în echivalent euro;

- emiterea, începând cu data de 1 iulie a.c., a polițelor de asigurare a creditorilor de export în echivalent euro și încheierea de acte adiționale la contractele de asigurare exprimate în valute „IN”, a căror valabilitate depășește data de 31 decembrie 2001;

- informarea clienților privind paritățile fixe, stabilite de Banca Central Europeană, de convertire a celor 12 valute „IN” în euro.

Toate aceste măsuri au fost aduse la cunoștință clienților băncii, prin intermediul sucursalelor EXIMBANK.

Este de menționat faptul că Banca de Export-Import a României, EXIMBANK S.A. va asigura prin sucursalele sale, începând cu data de 3 ianuarie 2002, necesarul de numerar în

bancnote euro, în vederea satisfacerii cu operativitate a solicitărilor clienților săi.

Legat de acest aspect, trebuie subliniată importanța care s-a acordat instruirii personalului din sucursale care manipulează numerarul în valută, privind familiarizarea acestuia cu caracteristicile noilor bancnote și monede euro.

Măsurile luate de Banca de Export-Import a României, EXIMBANK S.A., legate de introducerea la începutul anului viitor a monedei unice europene, au privit și activitatea proprie, una dintre acestea fiind transformarea capitalului social din DEM în echivalent euro.

De asemenea, măsurile privind introducerea la 1 ianuarie 2002 a monedei unice euro au fost întreprinse și la nivelul clienților bancari.

Acestea s-au referit la relațiile de correspondent și de cont cu băncile comerciale din țară și străinătate și au constatat în:

- utilizarea, pentru conturile nostro, a mesajelor de decontare exprimate în euro, prin arbitraj scriptic automat;
- transmiterea la băncile corespondente a noilor instrucțiuni de decontare;
- conversia disponibilităților și transferul soldurilor în contul euro, concomitent cu închiderea conturilor în valute „IN”.

Banca de Export-Import a României, EXIMBANK S.A. va renotifica clienții despre consecințele practice ale sfârșitului tranziției la moneda unică europeană, în condițiile în care, după data de 31 decembrie 2001, banca nu va mai deține conturi și nu

va mai efectua plăți în valutele componente, ci numai în euro.

Atât pe parcursul perioadei de tranziție, cât și pe perioada de început a monedei unice europene, EXIMBANK va fi alături de clienții săi prin măsuri operative, explicații și recomandări, astfel ca trecerea la euro să se desfășoare fără sincope, atât la nivelul operațiunilor comerciale, cât și la nivelul operațiunilor bancare.

La nivelul Băncii de Export-Import a României, EXIMBANK S.A., dispariția de la 1 ianuarie 2002 a tranzacțiilor în valutele „IN” și înlocuirea acestora cu tranzacții în euro va avea un efect pozitiv, materializat prin:

- simplificarea înregistrărilor în evidența contabilă;

- simplificarea gestionării conturilor nostro, datorită primirii extraselor de cont, de la băncile corespondente, într-o singură valută;

- simplificarea urmăririi și asigurării concordanței dintre extrasele de cont respective și evidența contabilă;

Cele prezentate mai sus demonstrează importanța pe care a acordat-o Banca de Export-Import a României, EXIMBANK S.A. introducerii de la 1 ianuarie 2002 a monedei unice europene, astfel încât aceasta să facă față implementării cu succes a acestui eveniment.

**Mihaela EPURE, consilier al președintelui,
Alexandru ZAHARIA, director adjunct,
Direcția Operațiuni,
Banca de Export-Import a României,
EXIMBANK S.A.**

Moneda unică europeană - o realitate a începutului de mileniu

 Banque Franco Roumaine
Succursale de Bucarest

De peste doi ani, moneda unică europeană este un subiect de reflecție pentru întreaga comunitate financiară. Ca reprezentant al unei bănci franceze în România, sucursala din București a Banque Franco Roumaine a avut acest subiect printre preocupările sale constante încă din 1998, anul în care a început pregătirea pentru prima etapă a introducerii noii monede europene, euro.

Scurt istoric al creării euro

Înainte de a prezenta ce înseamnă euro pentru o bancă din afara spațiului economic

european, se impune o rememorare a etapelor creării monedei unice europene.

Deja în 1992 Tratatul de la Maastricht prevedea posibilitatea creării unei monede unice europene care să înlocuiască monedele țărilor membre ale Uniunii Europene care urmau să îndeplinească un număr de patru criterii de convergență. Moneda unică europeană urma să devină moneda fiecăruia dintre statele participante.

La 2 mai 1998, Consiliul Europei anunța cele 11 state care, răspunzând acestor criterii, urmau să formeze, începând cu 1 ianuarie 1999,

zona Euro, și anume Austria, Belgia, Finlanda, Franța, Germania, Irlanda, Italia, Luxemburg, Olanda, Portugalia și Spania. Acestui grup care formează zona Euro i s-a alăturat Grecia de la 1 ianuarie 2001. Monedele naționale ale acestor state au fost denumite monede IN.

Amplarea procesului de înlocuire a monedelor celor 11 state participante, precum și implicațiile tehnice, economice și psihologice ale acestuia asupra administrației, instituțiilor financiare, dar mai ales asupra întreprinderilor și a consumatorilor, au impus introducerea euro în două etape:

a) o etapă de tranziție de 3 ani, cuprinsă între 1 ianuarie 1999 și 31 decembrie 2001, caracterizată prin fungibilitatea monedelor naționale ale țărilor participante cu euro, prin aplicarea cursurilor fixe de conversie stabilite de Consiliul European. Prin urmare, monedele țărilor participante devin o altă expresie a monedei unice europene, iar conversiile din această monedă în euro nu mai pot genera diferențe de schimb.

Pe parcursul acestei perioade, moneda oficială a țărilor din zona Euro este moneda unică europeană, dar aceasta nu există decât ca monedă scripturală. Pentru realizarea operațiunilor cu numerar sunt folosite exclusiv monedele și bancnotele naționale ale țărilor participante.

Se produce o migrare la euro a piețelor financiare încă de la începutul anului 1999. De atunci tranzacțiile pe piețele financiare europene se realizează exclusiv în euro. De asemenea, euro este moneda cotate față de celelalte monede: dolar, yen, monedele țărilor europene neparticipante.

b) o etapă finală, ce urmează să demareze la 1 ianuarie 2002, prin punerea în circulație a monedelor și bancnotelor euro și prin ieșirea din circulație a monedelor țărilor participante.

Operațiunile scripturale care în mod tradițional ar fi fost realizate în monedele țărilor participante se vor efectua exclusiv în euro, începând cu această dată.

O provocare pentru instituțiile financiare din afara spațiului european

Deși în țările neparticipante la Uniunea Monetară Europeană impactul introducerii euro nu poate avea aceeași amploare ca în țările IN,

apariția noii monede în 1999, perioada de tranziție și ultimele luni de pregătire pentru etapa finală au solicitat un efort special din partea instituțiilor bancare atât în ceea ce privește informarea clienților, cât și prin prisma adaptărilor tehnice și procedurale apărute cu această ocazie.

Sucursala din București a Banque Franco Roumaine, datorită vocației sale de a fi o bancă pentru întreprinderile active în comerțul internațional și datorită relațiilor sale speciale cu mediul bancar francez, a situat moneda unică europeană printre preocupările sale prioritare încă din 1998, din perioada de pregătire în vederea apariției euro.

Încă din luna ianuarie 1999 am pus la dispoziția clienților noștri serviciul de conversie în euro a conturilor deschise în monede IN și posibilitatea de a realiza operațiuni în aceste monede din contul unic exprimat în euro. Prin aceasta considerăm că am reușit să le oferim un instrument de optimizare a gestiunii trezoreriei în valută.

Un alt aspect al pregătirii pentru ultima etapă de implementare a euro l-a reprezentat privilegierea negocierii contractelor cu clienții direct în euro, și nu în monedele țărilor participante.

În ceea ce privește stocul existent de contracte exprimate în monedele țărilor participante cu scadență ulterioară datei de 31 decembrie 2001, pentru a elimina orice posibilitate de interpretare, am inițiat o campanie de reexprimare a acestora în euro. Politica noastră nu este prin urmare de a transforma direct aceste contracte din moneda IN în euro – deși principiul continuității contractelor ne-ar permite-o – ci de a preceda această conversie printr-un act juridic, încheiat între cele două părți. Considerăm că această abordare, în afara faptului că elimină orice neînțelegere în privința executării contractului după 31 decembrie 2001, este un prilej în plus de promovare a monedei unice europene.

Ultimele pregătiri

Intrând în ultima linie dreaptă, întrucât perioada care ne mai desparte de momentul 1 ianuarie 2002 se socotește de acum în săptămâni, sucursala din București a Banque Franco Roumaine a intensificat pregătirile pentru ultima etapă a introducerii euro.

Ne găsim la finalul campaniei de conversie în euro a conturilor exprimate în monedele IN

deschise în evidențele noastre și ne pregătim pentru moneda fiduciară euro.

Pentru primele săptămâni ale anului următor, am pregătit deja proceduri de lucru specifice pentru a putea oferi clienților noștri serviciul de colectare a fondurilor în numerar în mărci germane și franci francezi, calendarul

pentru realizarea acestor operațiuni fiind în strânsă concordanță cu calendarul de retragere din circulație a acestor monede în țările emitente.

**Departamentul Trezoreriei,
Banque Franco Roumaine**

Redenominalizarea monedelor în unele țări din estul Europei

Procesul de tranziție al fostelor țări comuniste către economia de piață a generat inflație. Prin creșterea prețurilor, banii au început treptat să-și piardă valoarea. Băncile centrale au fost nevoite să tipărească bancnote noi. Toate aceste operațiuni au presupus costuri. Deși redenominalizările monedelor în unele țări nu au avut ca scop direct și declarat combaterea inflației, efectele în acest sens au fost de cele mai multe ori benefice, iar inflația a înregistrat tenduri descendente.

În continuare, vom examina cazurile unor țări care au efectuat reforme monetare caracterizate prin renunțarea la zerouri, prin imprimarea unor bancnote noi și baterea de monedă.

În Polonia a fost întreprinsă o reformă monetară coordonată de Banca Națională a Poloniei. Reforma a avut loc la 1 ianuarie 1995, prin renunțarea la patru zerouri, și s-a efectuat pe baza Legii Redenominalizării Zlotului, de pe 1 iulie 1974. Această operațiune a fost necesară pentru a simplifica și eficientiza plățile (inclusiv plățile în numerar) și pentru a pune în circulație bancnote care sunt mai bine asigurate împotriva falsurilor. S-au mai luat în considerare reducerea numărului de bancnote diferite în circulație și reintroducerea monedelor, care au o „perioadă de utilizare mai mare” – de câteva ori mai mare – decât bancnotele, ceea ce reduce costul emisiunii. În conformitate cu Legea Redenominalizării Zlotului, atât fostul zlot cât și noul zlot au circulat în paralel, fiind valabile ca mijloace de plată în perioada 1995-1996.

O amplă campanie de informare a fost inițiată pentru a explica principiile redenominalizării. Brosuri, postere și tabele de conversie au fost tipărite cu noile bancnote și monede, iar acestea au prezentat corelațiile dintre moneda veche și cea nouă. Introducerea noilor bancnote și monede s-a făcut relativ ușor

chiar din prima zi a reformei monetare, datorită eforturilor intense și a unei coordonări adecvate a Băncii Naționale a Poloniei. Colaborarea bună cu băncile comerciale, cu tot ceea ce înseamnă sistem bancar a dus la evitarea oricăror disfuncționalități în aprovizionarea cu numerar.

Obiectivul restabilirii rolului monedelor în circulația numerarului a fost de asemenea atins. La 31 decembrie 1995, monedele reprezentau 48,3% din numerarul total (în 1994, nu existau monede în circulație decât la un nivel foarte redus).

Banka Națională a Poloniei a apreciat că această operațiune a preschimbării bancnotelor a decurs într-o atmosferă de calm și înțelegere publică. Nu au fost semnalate momente de panică la consumatori, la investitori sau pe piețele monetare. La finele anului 1994 numai o ușoară creștere (4%) a fost observată în totalul numerarului în circulație (deținut de gospodării, excluzând numerarul de la bănci), iar acesta a fost depus ulterior la bănci. Aceasta indică faptul că nu a existat o mutare importantă de pe moneda națională ca efect al redenominalizării (de exemplu, pe valută).

Reforma monetară nu a afectat vizibil evoluția inflației. Procesul de conversie a prețurilor din zlotul vechi în cel nou a fost gestionat corespunzător, iar rezultatele controalelor efectuate au demonstrat acest lucru. A existat un consens general asupra necesității ca prețurile să fie afișate atât în moneda veche, cât și în moneda nouă.

În Ucraina, primul model al monedei naționale, după 1989, a fost produs în 1992, în Canada. Tot în 1992 a fost pusă în circulație moneda ucraineană, numită karbonaveț, ca monedă provizorie. Această unitate monetară a cunoscut pusee inflaționiste accentuate, datorate crizelor economice din perioada de tranziție. Pe parcurs, o serie de factori, cum ar fi stabilizarea

economică din 1995 și prima jumătate a anului 1996, stoparea scăderii producției, stabilizarea cursului valutar al monedei ucrainene, creșterea câștigurilor populației, au creat condițiile necesare pentru introducerea hryvnii – unitatea monetară aflată în prezent în circulație în Ucraina.

Reforma monetară din Ucraina s-a efectuat în perioada 2-16 septembrie 1996, pe baza unui decret prezidențial. Depozitele în karbovanet ale populației au fost convertite în depozite în hryvnia, conform cursului de 100 000 de karbovanet la 1 hryvnia, fără restricții sau confiscări. Atât hryvnia cât și karbovanet au fost utilizate în circulație pentru 15 zile: 2-16 septembrie 1996, cu o reducere graduală a circulației karbovanet. Utilizarea karbovanet pentru toate tipurile de plăți a fost stopată după 15 septembrie 1996, iar hryvnia a devenit singurul mijloc legal de plată pe teritoriul Ucrainei.

Reforma monetară din Ucraina a fost un eveniment de o importanță deosebită, al cărei rezultat direct l-a constituit introducerea monedei interne. Analistii străini au apreciat pozitiv implementarea acestei reforme monetare, considerând introducerea monedei ucrainene, hryvnia, ca un punct de plecare în stabilizarea economiei ucrainene.

În Belarus, președintele Aleksandr Lukașenko a hotărât, printr-un decret prezidențial, efectuarea denominării rublei din Belarus, cu începere de la 1 ianuarie 2000, cu scopul întăririi monedei naționale, îmbunătățirii circulației monedei în țară, simplificării plăților și a operațiunilor contabile în economie. Denominarea monedei viza eliminarea a trei zerouri, deci la paritatea 1/1000. Înlocuirea bancnotelor în circulație cu cele noi s-a efectuat pe parcursul anului 2000. Au existat asemănări majore între bancnotele noi și cele vechi în ceea ce privește imaginile, designul și culoarea.

În cursul anului 1999, experții Băncii Naționale și Aleksandr Lukașenko au dat asigurări că nu va exista inflație, nu va fi o creștere a prețurilor asociată cu operațiunea de denominare, pentru că aceasta este o procedură pur tehnică, implementată în interesul populației, cu scopul de a facilita decontările.

Pe de altă parte, denominarea nu a creat nelișițe în rândul comercianților și a cumpărătorilor. Ea a fost necesară, pentru că prețurile au ajuns să fie exprimate în acea perioadă în miliarde de ruble.

La nivelul magazinelor și chioșcurilor de pe stradă, prețurile în ruble noi erau marcate în roșu, iar cele în ruble vechi erau marcate în negru.

În Rusia, în 1991, a fost efectuată prima denominalizare, după 1989, iar cetățenilor ruși li s-au acordat trei zile pentru a schimba bancnotele vechi cu cele noi. Cei care nu au reușit să se adapteze acestei prevederi s-au trezit cu bani care nu mai aveau nici o valoare. Panica s-a manifestat și doi ani mai târziu, mai exact în 1993, când hiperinflația a făcut ca bancnotele emise să nu mai aibă practic nici o valoare. Ambele reforme monetare au creat panică tocmai pentru că anunțurile au fost făcute instantaneu, iar timpul permis pentru preschimbarea banilor era foarte scurt sau existau limite de sume pentru cantitățile de bani care erau acceptate.

La 4 august 1997, președintele rus a semnat decretul nr. 822, „Schimbarea valorii nominale a monedei ruse și a standardului de prețuri” și, în urma acestui decret și a deciziei nr. 32, aprobată în aceeași zi de Consiliul Directorilor, Banca Rusiei a început să înlocuiască o serie de măsuri pentru pregătirea redenominalizării monedei ruse. Principiul cel mai important al operațiunii a fost evitarea pierderilor pentru populație și înlocuirea banilor vechi într-o manieră graduală, pe parcursul circulației normale a banilor. Redenominalizarea lansată pe 1 ianuarie 1998 a însemnat renunțarea la trei zerouri și, de asemenea, a stipulat circulația simultană a banilor noi și a celor vechi, iar bancnotele și monedele vechi pot fi preschimbate la banca centrală și la băncile comerciale, până la sfârșitul anului 2002.

Banca Rusiei a luat măsuri imediate de acoperire a cererilor de monede noi în vederea derulării eficiente a plăților. În 1998, din ianuarie până în august, ritmul de înlocuire a banilor vechi cu noile bancnote și monede s-a efectuat conform prognozei Băncii Rusiei. Practic, cantitatea de bani în circulație a rămas neschimbată.

Într-un anumit sens, redenominalizarea rublei a avut un efect favorabil asupra circulației numerarului: cantitatea nominală de bani necesară plăților a scăzut, iar noua monedă a facilitat plățile bunurilor și serviciilor, ca și operațiunile cu sau fără numerar. Redenominalizarea a readus un sistem monetar familiar, iar monedele au reapărut în efectuarea plăților.

Cătălin MIHĂILESCU
Banca Națională a României

CONTENTS (Romanian History)

Al. Vaida Voevod Plea for the Wilson's Principles • **D. Berindei** The Treaty of History of the Romanians • **M. Bibescu** Glimpses from Bukovina and Transylvania • **C. Brediceanu** The Peace Conference in Paris (1919) about Banat • **V. Avram** The Flyer Vasile Niculescu and the Great Union • **M.D. Tîrnă** Queen Mary, as a mother • **C. Păunescu, M. Ștefan** 1944. The Treasury of the National Bank evacuated to Tismana • **V. Răpeanu** The Review *Sămădntorul* – 100 years • **C. Chinezu** Grigore Gafencu under the surveillance of the Swiss Censorship • **L. Cosovanu** Romanian Documents at Hoover Institution (II) • **C. Xenii** Maniu (III) • **D. Hinciu** 1934. Attempt upon Titulescu? • **I. Lăcustă** In Bucharest, 50 years ago • November 2001. The 9th Symposium of Banking History and Civilisation

SOMMAIRE (Histoire roumaine)

Al. Vaida Voevod Plädoyer pour les principes de Wilson • **D. Berindei** Triaté d'histoire des Roumains • **M. Bibescu** Images de Bucovine et de Transylvanie • **C. Brediceanu** La Conférence de Paix de Paris (1919) sur le Banat • **V. Avram** L'aviateur Vasile Niculescu et la Grande Réunification • **M. D. Tîrnă** La reine Maria mère • **C. Păunescu, M. Ștefan** 1944. Le trésor de la Banque Nationale de Roumanie évacué à Tismana • **V. Răpeanu** Le mensuel *Sămădntorul* – 100 ans • **C. Chinezu** Grigore Gafencu surveillé par la censure suisse • **L. Cosovanu** Documents roumains à Hoover Institution • **C. Xenii** Maniu (III) • **D. Hinciu** 1934. Titulescu – cible d'un attentat? • **I. Lăcustă** A Bucarest il y a 50 ans • Novembre 2001. La XIXe symposium d'histoire et de civilisation bancaire

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история)

Ал. Вайда Воевод Выступление в защиту принципов Вильсона • **Д. Бериндей** Трактат по истории румын • **М. Бибеску** Картины Буковины и Трансильвании • **К. Бредичану** Банат в дебате парижской мирной конференции (1919 г.) • **В. Аврам** Лётчик Василе Никулеску и Великое Воссоединение • **М.Д. Тырнă** Королева Мария – мать • **С. Паунеску, М. Штефан** 1944 г. Клад Национального Банка, эвакуированный в монастыре Тисмана • **В. Рыпчану** Журнал *Сэмăднторул* – 100 лет • **К. Кинезу** Григоре Гафенку, под надзором швейцарской цензуры • **Л. Косовану** Румынские документы в Институте Гувера (II) • **К. Ксени Маню** (III) • **Д. Хинку** 1934 г. Покушение на Титулеску? • **И. Лăкустă** В Бухаресте 50 лет назад • Ноябрь 2001 г. IX-ый симпозиум по истории банковской цивилизации

INHALT (Rumänische Geschichte)

Al. Vaida Voevod Plädoyer für Wilsons Grundsätze • **D. Berindei** Lehrbuch über die Geschichte der Rumänen • **M. Bibescu** Bilder aus Bukovina und Transylvanien • **C. Brediceanu** Die Pariser Friedenskonferenz (1919) über Banat • **V. Avram** Der Flieger Vasile Niculescu und die Grosse Vereinigung • **M. D. Tîrnă** Die Königin Marie als Mutter • **C. Păunescu, M. Ștefan** 1944. Der Schatz der Nationalbank in Tismana • **V. Răpeanu** Die Zeitschrift *Sămădntorul* – 100 Jahre • **C. Chinezu** Grigore Gafencu von der schweizerischen Zensur Behörden überwacht • **L. Cosovanu** Rumänische Urkunden in Hoover Institution (II) • **C. Xenii** Maniu (III) • **D. Hinciu** 1934. Attentat gegen Titulescu? • **I. Lăcustă** In Bukarest vor 50 Jahren • November 2001. Der IXe Symposium über Geschichte und Bankwesen Zivilisation

SUMARIO (Historia romana)

Al. Vaida Voevod Abogar por los principios de Wilson • **D. Berindei** El Tratado de historia de los rumanos • **M. Bibescu** Imágenes de Bucovina y Transilvania • **C. Brediceanu** La conferencia de paz de París (1919) sobre el Banato • **V. Avram** El aviador Vasile Niculescu y la Gran Unión • **M.D. Tîrnă** La reina Maria, como madre • **C. Păunescu, M. Ștefan** 1944. El Tesoro del Banco Nacional trasladado a Tismana • **V. Răpeanu** La revista *Sămădntorul* – 100 años • **C. Chinezu** Grigore Gafencu, vigilado por la censura suiza • **L. Cosovanu** Documentos rumanos en Hoover Institution • **C. Xenii** Maniu (III) • **D. Hinciu**, 1934. Atentado contra Titulescu? • **I. Lăcustă** En Bucarest hace 50 años • Noviembre 2001. El IX° simposio de historia y civilización bancaria

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

ABONNEMENTS: S.C. RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX +40-1-222.64.07 sau 222.64.39

Piața Presei Libere, nr. 1,

Sector 1, București, România

Abonamentul pe un an – 80 dolari U.S.A. (țări europene);

90 dolari U.S.A. (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 12 000

